

IHS

BIBLIOTECA DE LOYOLA.

Sala 1

Estante

Plúteo 1

22

22
10

73,6

HISTORIA
CARTHAGI-
NENSIS COLLATIO-
NIS SIVE DISPUTATIONIS
de Ecclesia, olim habitæ inter
Catholicos & Donatistas:

*Ex rerum Ecclesiasticarum Commenta-
riis Fran. Balduini I. G.*

PARISIIS,

Apud Claudium Fremy, via Iacobæa,
sub insigni diui Martini.

Edelb. 1566.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

*Al. La Libreria
de la Univ.*

El. R. Coll. de la Univ. de Sevilla

R. D. IOANNI TILIO,
EPISCOPO MELDENSI,
Fran. Balduinus
S. D.

CUm hisce diebus Optatum
nostrum, quem ope tui codi-
cis iterum emendatum rursus
edere instituo, forte relege-
re, diu multumque cogitavi, quid sibi vellet
quod ait, Remp. non esse in Ecclesia, sed
Ecclesiam esse in Rep. Vt autem gravissi-
mae huius sententiae rationem & causam
videor mihi tandem affecutus, sic respiciens
temporum nostrorum conditionem, vel po-
tius confusionem, iudicavi recte dici quoque
posse, Remp. magis esse in Ecclesia, quam
sit Ecclesia in Rep. Est enim Reip. tanquam
corporis, ipsa Ecclesia veluti anima: ut
si haec sapiat, illi bene esse: si insaniat, male
esse statuamus. Et verò sine Ecclesia bene
constituta, neque ullus Reip. status stabilis
esse potest, neque ut quisquam esse possit,

valde optandum est, si modò quis esse debeat finis rerum humanarum, meminermus. Fuisse autem semper maiores Ecclesie, quàm Reip. bene constituendæ difficultates non negamus, neque in ista corrupti orbis terrarum collusionine miramur tam magnas semper fuisse, cum etiamnũ acerrimè disceptetur, quid & ubi Ecclesia sit, & quenam aut ea sit, aut eius forma esse debeat. Hæc verò quæstio tantò maior est, quò maioris ponderis & momenti rem esse constat: & Ecclesie salute, Reip. salutem contineri, (vt & illius perturbationem huius quoq; perturbatio sequitur) necesse est, vt agnoscamus: quò magis & utramquo saluam esse velimus, & utriusque seruandæ rationem teneamus, quicunque prospicimus, qualis alioqui utrique impèdeat calamitas Neq; verò, qualis quantaq; nunc utriusque nò solùm perturbatio, sed etiam cõfusio sit, quæritur: Scimus enim plusquàm etiam vellemus, esse tristissimam & mi-

ferrimam. Verùm quæritur, ecquæ tantorum malorum depulsio, non solùm optari, sed etiam sperari possit. Audio enim attonitos gubernatores, si qui sapiant, id sollicitè quærere, quos alioqui non solùm terret, sed etiam desperatione quadam fractos & debilitatos percellit hæc tempestas eiusque intemperies. Sed cum meminerim non minores olim fuisse fluctus, ex quibus tamen emerferit & Respub. & Ecclesia, consilio & virtute suorum defensorum liberata: non existimo deesse consilium, si sibi & suo muneri non desint ipsi rectores, quibus mandatum est, operam vt dent, ne quid vel hæc vel illa detrimenti capiat. Exemplum enim & veluti formulã atque adeò legem officii, & conspiratis cum religione sapientiæ, quæ turbas omnes & olim composuerit, & nunc componere possit, ipsa Veteris Ecclesie atque Reip. historia suppeditat. Ergo semper iudicaui, imprimis consulendã esse sapientẽ & religio-

sam Antiquitatem: neque præterea tantum mihi arrogo, ut de re tanta sententiam dicere meam velim: neque si tantum mihi sumam, sim ferendus. Illud modò dicā: si quales olim Marcellinos Augustinosq; habuit Africa, nunc haberet Gallia, magnam sperari posse leuationem eorum maiorum, quibus nunc Respublica premitur. Quid autem magni illi viri & veluti Heroes fecerint, tumultuantibus in Africa Donatistis, & quam secuti sint rationem eorum reuincendorum, ut magis intelligerem, tu ipse fecisti, qui mihi Collationis Carthaginensis Acta quædam nondum euulgata communicasti. Eorum verò lectio me impulit, ut eam historiam altius repeterem, & diligentius persequerer, & familiarius exponerem, cum historia Ecclesiasticæ, cuius studiosum esse me non inficior, non ignobilem partem esse sentirem, & eius memoriam hisce temporibus valde utilem esse posse existimarem. Ad

quem autem eam referrem, diutius deliberandū nō esse existimaui, cum tu occurreres, qui auctor & adiutor fuisti, ut aliquā huic cōmentario operā darem: & idoneus imprimis sis iudex harum rerum & antiquitatū Ecclesiasticarum: neque non ad Augustini quandam imitationem te compares: denique venit in mentem, non solum Rempub & Ecclesiam plurimum tibi debere, sed & priuatim me tibi multis nominibus deuinctū esse: neque tibi modò, sed & Archigrammateo fratri tuo, & Dominis à Sancto Andrea, fratribus, tuis affinibus, viris clarissimis atque doctissimis. Neque sanè testificandæ meæ erga te & tuos obseruatiæ rationem meliorem esse iudicaui, quàm huiusce consilii relationem: neque si de priuato nostro iure Ciuili ociosam & humilem & tritam aliquā ex subtili puluere vel fori vel auditorii allicuius disputationem repeterem, existimaui gratiorem tibi fore eius muneris edi-

tionem: veritus sum potius, ne tunc audi-
rem vetus illud,
Non hoc ista sibi tēpus spectacula poscit.

*Vale, Lutetiae Parisiorum Calend.
April. 1566.*

LECTORI.

DE Ænea spectāte Carthagi-
nēsem picturā belli Troiani
scripsit olim bonus Poëta,

Animum pictura pascit inani

Multa gemens. — Ego verò vt Ænei-
dem illam aliquando relegens, quam
mihi puero in ludo prælectam fuisse
memini, & meorum casuum condi-
tionem comparās variè afficior, mul-
tum ipse & terris iactatus & alto: sic
in ista Ecclesiæ propè deploratæ cala-
mitate & communibus Reip. mise-
riis, quibus non minus quàm priuatis
ærumnis commoueor, mœstum ani-
mum vteunque pascō veterum histo-
riarum recordatione, in quibus mul-
ta etiā occurrūt, quæ me gemitūsque
meos consolentur. Cū autem id a-
gens fortè incidissem in quædam mo-
numenta Ecclesiæ Carthaginensis,
in quibus, non vt ille in Templo Di-
donis, pictam belli Troiani historiā,

sed Ecclesiastica cuiusdam de Ecclesia cum Donatistis disputationis nobilissimam descriptionem legebam, sic eius me lectio recreauit, vt simul cogitans de nostrorum temporum certaminibus sepe ingemuerim. Memini, cum Ratis-bonæ in Germania Carolus v. Imp. comitia, in quibus de Religione quæsitum atque disputatum est, haberet, laudatum fuisse vetus exemplum illius Carthaginensis (vt vocata est) Collationis: & aliquot post annis, cum in Galliam reuersus etiam in eisdem in Conuentum illū Posiacum, in quo nō dissimilis Collatio rursus instituta esse dicebatur, non dissimulaui extare in Africana Ecclesiæ historia veteri exemplum memorabile, in quod hæc ætas intueri deberet. Sed quid? Neque Marcellini Præsides, neque Augustini antistites nunc rursus occurrunt, vt Cresco-

nij Grāmatici, & Petiliani causidici. Tantò verò magis est necesse, vt recurratur ad consilium præsidiumque bonæ Antiquitatis, cuius ea est auctoritas, vt audacissimos etiam aduersarios sæpe terreat. Feci itaque perlubenter, vt illius Carthaginensis (cuius modò memini) Collationis Acta, quæ nondum edita mihi communicauit Io. Tilius Meldensis Episcopus doctiss. euoluerem, & cum Augustini Breuiculo conferrem. Nam & in iis aspersa sunt multa Iuris nostri veluti emblemata, & actionem disputationemque continent de Ecclesia propè ciuilem: & vt cognitor atque iudex est Marcellinus, magnū Iuris prudentiæ decus, sic actores sunt non imperiti iudiciorum forensium. Imò Petilianus, qui malarum partium patronus est in hac causa, versutior fuit causidicus, & forensium cautionum

atque cauillationum peritior, quàm
causa postularet. Non enim cùm ad
gubernationem Ecclesiæ Donatista-
rum trāsisset, obliuisci potuit veteris
suæ cōsuetudinis & artis. Solebat ia-
ctare potentiā quondam suā in aduo-
catione forensi, vt Augustinus ait.

Aug. lib. Sed bene habet, talem rabulam non
3. contra modò incidisse in Marcellinum, sed
Pet. cap. incurrisse in ipsum Augustinum, qui
17. importunum latratum canis impuri
& impudentis, iusta grauīque respon-
sione comprimeret: quīque etiamnū
eodem exemplo compescere posset
alios eius generis ordinisq̃ue togatos
non leguleios, sed nebulones. Nam
& tales etiamnum ardeliones simili
intēperie incitātur, vt allatrent, quo-
rum linguæ, quia meritoria sunt,
meretricias quoque nunc esse vide-
mus. Non ausim cum Petiliano con-
ferre bonum illum Theodorum, quē

quidam vāsanum vocant, alij narrant
in Posiaca (vt ipse vocauit) velita-
tione, visum esse valde versutū, si non
veteranum, at certè veteratorē. Illud
modò dico: cùm in Carthaginensi
veluti arena multa essent, quę Petilia-
num debilitarent, multa verò in Po-
siaca, quæ adiuuarent Theodorum,
factum tamen esse, vt hic non minus
quàm ille in luto hæserit, cùm ventū
esset ad quæstionem de Ecclesia, in
qua rursus occurrebat Augustinus,
tanquam scopulus. Imò cùm Theo-
dorus ille ante primam veluti coitio-
nem, confessionem suæ scilicet fidei,
tam suo, quàm multorum Gallorū,
qui tamen eam nunquā legerant, no-
mine offerret, principio professus est,
se damnare & detestari sectas omnes
& hæreses, quę olim in Ecclesia dam-
natæ essent abs sanctis doctoribus,
abs Hilarij & Athanasij temporibus

vsque ad Ambrosium & Cyrillum.
Riserunt quidā, in illo cōuentu, tam
ineptam, quæ tamen tam diu & val-
de elaborata adferebatur, proferri o-
rationem, quæ coniungeret Ambro-
sium cum Cyrillo, & significaret, ma-
gnū quoddam temporis interual-
lum fuisse inter Athanasium, Hila-
riumve & Ambrosium, cū tamen
ipse Theodorus, mirificus Chrono-
logus, nuper ad Polonos scribens, scri-
pserit Hilariū fuisse *συγγένον* Augu-
stini. Sed tales solæcismos, quos scho-
lastica ferula castigaret, barbaro ma-
gistro tum facile condonarunt boni
auditores, quā mirati sunt, sic eum
loqui & scribere, vt non modò non
videretur damnare hæreses, quæ an-
te tempora Hilarij damnatæ sunt, sed
etiam significaret approbare se om-
nia veteris Ecclesiæ iudicia à tēpori-
bus Hilarij vsque ad Cyrillum. Sed

qui sedato animo tā cōfusam & incō-
ditā cōfessionē audiebant, iudicārūt
quandā esse trepidationē hominum
ad religiosę Antiquitatis tribunal ve-
lut euocatorum: & oprarunt, vt cum
ad se rediissent, tam sibi constarent, vt
simpliciter agnoscerent, Ecclesię iam
inde ab Apostolicis temporibus per-
petuā consensionē, vbi vbi occurrit,
magnæ esse auctoritatis: & verò cum
ad eam reuocatus esset bonus Theo-
dorus, sine fraude poterat lis transigi,
si bona ille fide egisset. Nam & vt mi-
nus dubitaret, proferebatur quod ab
eius magistro in institutione scriptū
erat, Augustinum meritò obiecis-
se Donatistis successionem Ecclesiæ
continuatæ: non enim dubium esse,
nihil interea, ne quidem Romæ, mu-
tatū in doctrina ipsa fuisse. Sed cum
prospiceret cautus Theodorus, quò
recideret, si id confiteretur: neque ta-

men tã adhuc audax esset, vt id apertè inficiari auderet, elusit, obscure & confusè nescio quid submurmurans, in quo neque confessio neque inficiatio intelligeretur. Sic enim & Petilianus, cum vrgeretur vt cum Ecclesiam iam pridem degenerando defecisse causabatur, notaret tempus & definiret conditionem eius Apostasia, neque quid tunc liquidò diceret, haberet, causatus est sese iam longa disputatione raucum factū esse, & ea excusatione silētij vsus aufugit. Theodorus magis gloriosus miles est, quã vt fugere dignaretur. Sed cum triumphantem sequerentur clientes, nonnulli, qui minus erant vesani, rogabāt nihil ne esset quod Petilianus respondere potuerit Augustino obiicienti vaticinia Prophetarum de Ecclesia roto orbe diffundenda & propaganda, eaque ad suum etiam nū tēpus referen-

ferenti. Theodorus ingeniosior vates nasuto cachinno excepit, *Parturient montes, nascetur ridiculus mus.* Familiares monuere, nimis apertū esse hoc Lucianicum ludibrium. Ergo bonus Poëta, vt aliquid simularet, tanquam noua Sybilla, subiecit, saltem Donatistas, quibus Augustinus opposebat Prophetias de futura Ecclesia, potuisse illum Augustino obiicere Virgilianum versiculum, *Ostendent terris hanc tantū fata, nec ultra Esse sinēt.* Cū infinitum id rursus esse diceretur & ineptum, vbi quæritur, quādo & quomodo Ecclesia aspectabilis esse defierit: sensit acutus Theodorus rursus se premi. Vbi autem diu se torisisset, putauit callidè se elabi posse, cū in postrema sua Præfatione nuper scripsit, iam pridem defecisse Ecclesiæ successionem tantoperè olim laudatam: nam & iam pridē improbos bo-

nis successisse. Dicebam nullam esse hanc responsionem, & alteram esse ineptiam, ubi perinde loquitur, ac si de personarum, & non potius de rerum successione quæreretur, cū tamē in Posiaca disputatione professus esset, nihil se morari successionem personarum, sed doctrinæ & rerum successionem quærere. Verū quale rursus ludibrium est, quod toties rogatus de tēpore defectionis, nihil aliud ingeminat quam suum illud *Iampridem*? Imò verò cum diutius reprime-re non posset indignationem erumpentē, audio eum in eadē illa sua præfatione militari, quam, vt me terreret, Euangelio præfixit, iratum exclamare, cū multa alia indigna, vt Ecclesiam illam, quam cum Augustino defendimus, iugularet, tum verò ista, veteribus Episcopis nunquam in mentem venisse, neque Iudaizandum, ne-

que (vt loquitur) Gentilissandum esse: & Christianam propterea religionem citò & turpiter degenerasse in ceremonias vanas, in ludicras liturgias, in manifestam superstitionē, & denique in ἀθεότητα. Equidem obstupui, talia scribere εἰς Θεον Teodorum, & quod de sua factione dicere potuit, contorquere aduersus veterem Ecclesiam: vt quam iampridem defecisse dixit, diceret non minus citò. Quod turpiter degenerasse. Sed quid nunc non audet impietas Lucianicæ? Petilianus cum suis Donatistis clamitabat Ecclesiam, quā Augustinus prædicabat, esse Apostaticam: & ab iis Catholicos non pro Christianis, sed pro paganis, habitos esse, testes sunt Optatus & Augustinus. Atqui Petilianus antistitum modò mores accusabat, non etiam Ecclesiæ illius doctrinam & ritus. Theodorus indignè

ferens hunc accusatorem siue ineptum siue nimis pudentem: vel etiam prauaricatorem esse suspicatus, putauit (vt est homo ingenuus) nihil esse dissimulandum, & tandem agendum esse asperius: neque quia in Posiaca sua velitatione moderatior fortè fuisset, semper esse indulgendum. Quidni verò? Sic ipse Gaudentius, alter Donatistarum patronus, qui in Carthageni Collatione contenderat, suam facionem esse Ecclesiam Catholicam: postquam sensit id se euincere non posse, quod Augustinus suae Ecclesiae assererat, ausus est palam dicere, humanum esse figmentum, quicquid de Catholica Ecclesia dicitur. En quò euadunt reciduntue homines uasani.

Equidem minimè omninè vellem, cum Ecclesiae corpus defenditur, defendi etiam excusari uenae & maculas & labes. Imò verò haec hominū

peccata grauissimè accusanda sunt. Sed vellem, quē ipsi Prophetæ in sua actione modum seruauerunt, ipsi obseruaremus, cum illos legimus diuinos pracones Ecclesiae, simul & Censores & vitiorum acerrimos accusatores: sicuti etiam dicemus in expositione Collationis Carthagenensis. Interea fateor, neque posse quenquam negare scio, qualis quantūque miseræ sitūque oblitæ Ecclesiae nunc squallor sit, qualis deformitas contaminata, quanta pessime inclinatō: qualis denique quantāque desperatio ueluti depositæ. Ergo fateor eò rem recidisse, nihil ut nobis supersit, quàm ut illam Hieremiae tristissimam euerfæ desertæque Hierosolymæ vastitatem lugentis ingeminemus querimoniam, *Expandit Sion manus suas: sed nullus est, qui consoletur eam.* Verum in mediis eius ruinis nōdum obliuisci

prouimus quod Psalmus ait, seruos Domini etiā diligere rudera & puluerem Sionis, cuius eos miseret. Tantū verò abest, vt iis blandiamur, quos tam domi quàm foris illi insultare videmus, vt etiam sepe in mentem veniat quod alter Propheta Ezechiel paulò antè illam calamitatē scripsit sese à Deo iussum esse, perfosso potius pariete & veluti aperta fenestra spectare quid in Tēplo agerent homines impii atque nefarii, vt eorum abhominaciones excretur. Sed vna simul me res consolatur. Eodem enim loco Deus cū horribilem vindictam sese sumpturum esse denunciat, simul significat sese interea eorum misereri velle, qui cum Propheta lugebant, auersi ab illa prophana vel sacrilega colluione. Iubet ergo, vt vltor angelus frontem eorum, qui gemunt, insigniat, quò magis

dignoscantur atque discernuntur ij, quibus parcendum erit, cum terribilem aliorum stragem edet.

Redeo ad actionē Donatistarum. Nam & multa mihi nunc in mentem veniunt, cum apud Optatum lego, eos abs Constantino aliquando petiisse iudices in Gallia: quibus nescio cur magis confiderent: cunque ex Augustino intelligo eam Arelatensis in Gallia Synodi, cuius iudicio mandauit Constantinus alteram eius causæ & prouocantium Donatistarū cognitionem, fuisse & fidem & integritatem, vt ij statim senserint frustra & stultè sese ibi sperasse aliquid siue fauoris siue patrociniij. Nam iterum damnati sententiam retulerunt qualem merebatur eorum proteruia: neque tunc in Gallia minus quàm centum post annis in Carthaginensi foro offenderunt. Quid verò cum ta-

Aug. epist.
22.

lia legimus, nunc cogitare possimus, aliis cogitandum relinquo. Nam & quid nūc agatur, & quō res reciderūt, nimis notum est: & talibus malis (inquit Augustinus) magis debētur prolixi gemitus, quā prolixi libri. Sed cum olim legimus Donatistas vi & audacia armatos, fuisse etiam eruditos mentiendi artifices, miramur eam eorum fuisse impudentiam, ut non modō semper iactarint sese vicisse, ubi victi erant: sed etiam in Collatione Carthaginensi, Optati librum, qui narrabat eorum damnationem, protulerint tāquam testem suā victoriā & absolutionis, cum eum sic mutilassent atque corrupissent, ut omnia inuertisse viderentur. Quid verō dicemus, maiorem etiam num esse impudentiam multorum fabulorum vāsanæ factionis, qui quiduis in rem suam, & aliorū fraudem fingūt, cum

mendacia & fictiones suas venditant pro historiis & veris narrationibus? Cerrē fieri non potest, quin qui prospiciunt, quantum hæc impostura & erroris & caliginis offunderet miseræ posteritati, doleant hoc agi, ut (vtar verbis legis) veritas rerum, erroribus Gestorū vicietur. Olim Augustinus dicebat mirari se, Donatistas habere in corpore sanguinem, qui nunquam erubescerēt toties in manifesto mendacio deprehensi. Quid dixisset de pallida impudentia hominum & falsariorum & sanguinariorum? Cū Cresconium Donatistam Grammaticum refelleret, dubitabat, num exclamare posset illud, frontem periisse de rebus. Sed qui de Pelagianis agēs scripserat, hæreticorum frontem non esse frontem, an dubitaret, si videret verecundiam vāsanæ hæreseos? An non etiam illud Ezechielis ingemi-

naret, *Frons meretricis facta est tibi: noluiſti erubescere?* Quid porro, quid si videret patulas aures imperitæ multitudinis impostores audientis? Dixit olim, sectatores ipsius Petiliani, qui mentienti magistro applaudebant, nō habere aures in corde, sed cor in auribus? Quid verò, quid cordis superesse iis putaret, qui non nisi putidis & contumeliosis fabulis pascuntur? Ecce, nondum satiati famosis libellis famosissimæ suæ Bezæ, etiam Acta Colloquij Posiaci cōtaminarunt, ut in iis multa fingerent, quæ res ipsa clamat esse falsissima, meque etiam, qui vix interfui, immiscerent, & (quod est ridiculum) narrarent in eo propè fuisse meas partes, quales alicuius scilicet *meos* esse possent, ne dicam quales ipsius Marcellini fuerunt in Carthagenensi. Quid? Æneas spectans picturam, cuius ante memini, *Se quoque*

principibus permixtum agnouit Achiuis. Sed quibus oculis legerem, me principibus & gubernatoribus disputationis Posiacæ propè præfuisse? Credo equidem facetos nugatores, ut rideant & ludant, talia fingere. Sed nimis ociosi sunt, quibus vacat tam valde ineptire & nugari in re seria. Imò quia audierant, Donatistas olim cauillatos esse, Marcellinū precio corruptum in Collatione fuisse, etiā finxerunt nescio qua liberalitate & magnificentia Nauarrica cumulatum me fuisse. Hic verò cur non serio dolerē eos ludere & mentiri?

Credo equidē, si optimus princeps diutius vixisset, spem non fefellisset, quam dederat, fore ut maiores melioresque meos labores remuneraretur. Nūc cur eo mortuo, nobis insulter aduersarij, nō nihil fortasse causæ est, præsertim cū iam tandem perfe

cerint, quod iampridem multis infidiis tentarunt, vt quam spem meæ familiolæ esse putabam, summam calamitatem esse experirer, cumulatam noua hisce diebus & propè incredibile iniuria, direptisque etiam meorū studiorum subsidiis. Sed de tali remuneratione gratiæ viperina aliàs querar. Illud modò dico, tali beneficio hanc commentationem, cui, cum id factum est, operam dabam, abruptam fuisse nō minus quàm alteram, cuius alioqui accessione hanc instituebam augere, cū quidem eodem etiam tempore fortè rogatus, vt quæ in Cōstitutionum Codice primæ occurrūt leges de religione & Ecclesia, eas leges publicè interpretarer, pluribus diebus in iuris auditorio Parisiensi id egissem, præsertim cū is esset auditorum concursus & frequentia (nam aliquot millia doctissimorū

hominum conuenēre) eaque attētio & assiduitas, vt meipsum excitaret, vt sapientissimi & fortissimi, & (quod imprimis dicendum erat) religiosissimi Principis, hoc est, Theodosij consilia Constantinopolitano quoque Concilio cōfirmata, optimasque constitutiones de Ecclesia concilianda atque in integrum restituenda pluribus verbis exponerem. Ergo nunc optabam, si per Dauos, qui interturbant omnia, licuisset, illud exēplum Theodosij patris & consilium, quod Orientis Ecclesiam seruauit, conferre cum ea ratione, quam Honorius filius triginta pōst annis ad Africanā Ecclesiā liberandā iniuit. Est enim vtrunque imprimis memorabile exēplum, quod nunc quoque in simili Reip. attonitæ periculo sequatur, qui Remp. cum Ecclesia saluam esse volunt. Scio talia nunc irrideri, atque e-

tiam esse odiosa. Sed non quia multi
nunc etiam virtutem irrident tanquā
fabulam aut inane nomen, propterea
virtutis omnem & effigiem procul-
cabimus & memoriam abiiciemus.
Imò verò quia homines nequam vir-
tutem nunquam ne pictam quidem
viderunt, inuitis etiam obtrudenda
est, & tantò ea magis ingerēda, quam
Antiquitas olim coluit, *Virtutem vt
videant, intabescantque relicta*. Saltem
mihi venia detur, si legibus & exem-
plis bonis ex Ecclesiastica quoque
historia repetitis, & sanctioris Iuris
prudentiæ monumentis delectari me
non dissimulo, præ quibus propè iam
mihi sordent alia subtiliora scilicet
mysteria, quæ Iuris Ciuilis esse dicun-
tur, & eo titulo ambitiosè iactantur.
Per me sanè licet, vt iuris periti, qui
volent, se abiiciant vel ad captandas
in scholis gloriolas inaniū *λεπτολογιών*

vel ad opes in foro colligendas, vel
etiam ad magistratus si non miserè
ambiendos, at certè damnosè emen-
dos: liceat modò mihi, bona eorum
gratia, iis in solidum relinquere atque
cōcedere, quod tanti faciūt, vt, quod
negligunt, potius amplectar.

EXTRACT DV PRIVILEGE
DV ROY.

PAR grace & priuilege du Roy est permis à Claude Fremy, marchand Libraire de l'vniuersité de Paris, d'imprimer, ou faire imprimer, mettre en vente & distribuer vne fois ou plusieurs, vn liure intitulé Historia Collationis Carthaginensis Catholicorum cum Donatistis &c. per Fr. Balduinum I.C. Et fait defenes ledict Seigneur à tous libraires, Imprimeurs, ou autres de quelque qualité qu'ils soyent, de non imprimer ou faire imprimer, vendre, ne distribuer, en ses pays, terres, & Seigneuries, autres que ceux qu'aura imprimé ledict Fremy: & ce Iusques au temps & terme de sept ans, à compter du iour & dacte qu'ils seröt acheuez d'imprimer, sur les peines contenuës es lettres patentes dudiect Seigneur, données à Moulins, le xij. iour de Feburier, L'an de grace mil cinq cens soixante six.

DE PAR LE ROY,

Maisre Martin de Beaune, maisre des requestes ordinaire de l'hostel present.

Signé Brunault.

HISTORIA
CARTHAGINENSIS

Collationis siue Disputationis

De Ecclesia,

Olim habitæ inter Catholicos &

Donatistas:

Ex rerum Ecclesiasticarum Commentariis Fr. BALDVINI I.C.

DICTVRVS de nobilissima Catholicorū cum Donatistis Collatione Carthaginensi, paulò altiùs rem repetam ex veteri memoria Ecclesiæ Africanæ. Nam & in Carthaginensibus Conciliis indicadis variè abs doctissimis etiam viris peccatur, hanc Ecclesiasticæ historiæ partem paulò negligentius exponentibus.

Balsamon Græcus interpres Nomocanonis, annotat, primum post

A

HISTORIA

Apostolorum tempora Concilium, fuisse illud Carthaginense, cui Cyprianus praeuit, cum quaereretur de Baptismo haereticorum. Sed id non minus inepe dicitur, quam quod confarcinatores Latinae farraginis Conciliorum, & Magdeburgenses exscriptores Centuriarum historiae Ecclesiasticae, aiunt primum Conciliū Carthaginense fuisse illam Donatistarū Synodum, in qua Cecilianus Carthaginensis absens damnatus est. Si quaeratur primum post Apostolorū tempora Concilium, dicere potius fuisse illam Caesariensem in Palaestina Synodum, quae de Paschatis die disputauit tempore Commodi Imp. sicuti & paulò post Romae, & in Gallia, & in Achaia, & in Arabia Synodos propterea conuenisse testis est Eusebius lib. 5. cap. 23. & lib. 6. cap. 36. & 37. Deinde antè Cyprianum alia fuit Sy-

CARTH. COLLAT. 2
nodus Carthaginensis de Baptismo haereticorum. Cyprianus ad Iubaianum, *Multi* (inquit) *iam anni sunt & longa aetas, ex quo sub Agrippino bonae memoriae viro, conuenientes in vnum Episcopi plurimi hoc statuerunt, &c.* Augustinus tamen lib. 4. de Bapt. cap. 6. non multis, sed paucis annis ante Cyprianum hoc accidisse ait: vt intelligamus non adeò multis antè annis id factum esse. Sed neque vnum ea de re Cypriani tempore Concilium Carthaginense fuit: imò verò tria fuisse, indicat Cyprianus ad Iubaianum. Quod autem ex iis celeberrimū est, quo & Donatistae potissimum abutebantur, olim etiam quidam dixerūt falsum & fictum esse: neque ab eorū opinione omnino alienum sese esse Augustinus aliquando significauit lib. 1. contra Crescon. cap. 32. Sed tamen in epist. 48. ingenuè agnoscit, &

HISTORIA

ex ipso stylo liquere fatetur, confictū
nō esse. Ceterū si in Cypriani tēpo-
ribus prædicanda est aliqua Synodus
Africana siue Carthagenensis, illa po-
tius laudanda esset, quam Cyprianus
lib. 4. epist. 8. narrat conuenisse aduer-
sus eos, qui Circuncisionis exemplo
abutentes, nolebāt infantes baptizari
ante octauum diem. Sed & illi Afri-
cani Episcopi, qui cū Cypriano con-
iuncti scripsere ad Corneliū Papam
Rom. de pace lapsis pœnitentibus
danda, laudabilis synodi Carthagi-
nensis aduersus Nouatum eo tempo-
re speciem edidēre, sicuti & eodem
tempore quandam Romanam Syno-
dum, cui Afri quoque interfuerint,
idem definiisse testis est Eusebius lib.
6. cap. 43. Opera precium autem est,
priusquam ad Donatistas descenda-
mus, aliquid etiam dicere de Noua-
tianis. Nā & his illi veluti succedere,

CARTH. COLLAT. 3

& inter eos similia multa fuerunt, &
multi etiam olim doctissimi homi-
nes hīc multa confuderunt, quæ dis-
cernenda sunt. Adeo Africana histo-
riæ Ecclesiasticæ, quæ memoria di-
gnissima est, perturbatio magna est.
Epiphanius & Theodoretus aiunt
Donatistas fuisse Nouatianæ hære-
seos: imò quod de Donatistis propriè
dicendum erat, imperitè ad Nouatia-
nos refert Epiphanius, cū hos ait
Romæ appellatos esse Montenses.
Certè licet in anabaptismo conueni-
rent: tamen in ceremoniis Baptismi
non conueniebant. Vtebantur etiam
chrismate Donatistæ, non utebantur
Nouatiani: neque pœnitentiæ aduer-
sarij erant Donatistæ, vt Nouatiani:
neque secundas, vt hi, nuptias damna-
bant. Certè ipse Cresconius Donati-
sta cū negaret sese hæreticum esse,
& hæreticos enumeraret, cū quibus

HISTORIA

nihil haberet commune, Nouatianos etiam commemorat: neque Augustinus, cum ei respondit, aliquam Nouatianæ hæreseos notā ei inurit, lib. 2. contra Crescon. cap. 3. Habuit tamen Nouatianum schisma similia multa cum schismate Donatistarū: sed Nouatiani non ita crudeliter grassati sunt, & in Italia atque Oriente regnarunt potius quàm in Africa.

Vt autem quidam olim temerè cōfundebant Donatum Numidam cū Donato Carthaginensi, sic etiā multi Nouatum cum Nouatiano. Certè Theodoretus de Fab. hæretic. scribit de Nouato, quæ de Nouatiano potius scribenda erant: & Epiphanius ait Nouatum fuisse Romæ tempore persecutionis, cum id potius dicendum videatur de Nouatiano. Sed qui Cyprianum, vel etiam Hieronymum in Catal. vel Paciani epistolas nuper

CARTH. COLLAT. 4

editas legerunt, facile animaduertūt quid Nouato, quid Nouatiano propriè ascribendum sit: & tantò propterea magis miror auctores Centuriarum historiæ Ecclesiast. scripsisse Nouatianum à Nouato creatū fuisse Diaconum Carthaginensem inuito Cypriano. Felicissimum potius dicere debuerāt. Sanè Nouatus Cypriani Episcopi Carthaginensis presbyter fuit: qui cum in Italiam venisset, Nouatianum Romanum presbyterum veluti antipapam Romæ creari curauit, cum electionē Cornelij, quā impedire non potuerat, legitimā non esse cauillaretur: sicuti Donatus Numida, cum Cæciliani Episcopi Carthaginensis ordinationem accusaret, Maiorinum, cui Donatus alter successit, ordinari curauit, vt testis est Augustinus in lib. de hæres. qui etiā propterea adiicit eum in vrbe Car-

HISTORIA

thaginensi primū erexisse altare contra altare: sicuti Cyprianus simili formula vsus antea dixerat Nouatianos idem fecisse, sed Romæ. Atque hoc illud est schismatis summum malū, quod vt in Donatistis, sic & antea in Nouatianis accusatum est, magis q̄ hæreseos crimen. Certè Dionysius Alexandrinus scribens ad Nouatianum, eūque sui officij admonens, ait, eum quiduis facere debuisse, potius quàm Ecclesiam schismate scindere: neque tam idololatriam, quàm schisma, fugere debuisse: quia cū hanc fugit, sibi tantū cauet: cū verò illud, vniuersæ Ecclesiæ consulit. Et verò Nouatiani, si schismatis rei non fuissent, suæ de lapsis deque hæreticorum Baptismo opinionis nouū & insolens exemplum non esse dicere fortasse potuissent. Quid enim? Ipse Cyprianus in epistola ad Anto-

*Hieron. in
Catal.*

CARTH. COLLAT.

5

nianum scribit, apud suos (vt ait) antecessores in sua prouincia quosdam Episcopos non putauisse dandam pacem mœchis, & in totum clausisse contra adulteria locum pœnitentiæ. Quid verò vt eos vt cumque excuset, adiicit? *Sed tamen* (inquit) *à coepiscoporum suorum collegio non recesserunt, neque catholice Ecclesiæ vnitatem vel duritiæ vel censuræ suæ obstinatione ruperunt.* Atque id quidem etiam Augustinus Cypriano subscribens diligenter obseruauit epist. 48.

Porro quod Nouatiani Baptizatos in Ecclesia, quam vt pollutam accusabant, & à qua tanquam prophana descuerant, non habebant probaptizatis, propterea que rebaptizabant: faciebant quod hæreticos antea ausos non esse, indicat Cyprianus in epist. ad Iub. & ad Pomp. & Augustinus libro tertio de Bapt. cap.

HISTORIA

decimo: Sed tamen principio quodam nitebantur, quod plerique in Africa Catholici sequebantur, & Africanis (vt dixi) quibusdam Conciliis confirmatum esse videbatur. Ergo vt Nouatus baptismum abs Cypriano administratum non habebat: sic neque Cyprianus eū, cuius minister fuisset Nouatus aut Nouatianus. Cæterum hoc interfuit, quod Cyprianus ab iis, qui Baptismum nō esse iterandum credebant, sic dissensit, vt tamen propterea non refugerit eorum communionem, neque vnitatis vinculum ruperit, neque alicuius schismatis auctor fuerit. Ergo Augustinus Cypriani quidem errorem de baptismo reprehendit, sed laudat illā vnitatis charitatem, qua peccatum cooperiri ait, & rebaptisantes tempore Cypriani, nec tamen ab vnitatis (vt loquitur) compagine recedentes pro-

CARTH. COLLAT. 6

fitetur eadem dilectione pacis ad veniam pertinere, qua Cyprianus ipse tolerabat admissos in Ecclesiam sine alio quā hæreticorum baptismo: vt quemadmodum propter vnitatis custodiam (sic enim loquitur) Cyprianus ignoscebat iis, quos alioqui in baptismo non iterando errare putabat: sic Cypriano reuera errati in baptismo iterando, ignosceretur propter eandem vnitatis, in qua nihilominus mansit, charitatem. Nouatianis verò schismaticis, qui hoc errore imbuti ab Ecclesia defecerant, non ignosceretur, & multò minus Donatistis. Nā & horū quā illorum opinio, quamuis similis esset, minus excusationis habebat: quia Donatistæ non ignorabant, in concilio œcumenico errorem illius Africani cōcilii, quod Nouatiani obtendere potuissent, fuisse damnatum. Inter tempora Nouati

HISTORIA

& Donati Sabellius Afer & veluti
medius maius aliquid audet, & Ec-
clesiæ caput ipsum, hoc est, Chri-
stum ipsum petit, quem non nisi ho-
minem esse clamitabat: atque vt Tri-
nitatis mysterium tolleret, non mo-
dò vnicam diuinitatis *ὑποστασιν*, sed etiam
hypostasim vnicam esse contendit: &
hæc, *Pater, Filius, Spiritus sanctus*, nō per-
sonas, sed voces & verba esse docuit.
Denique repetiit quod eodem tem-
pore Paulus Samosatenus antistes
Antiochenus inculcabat. Capitalis
fuit hæc hæresis, sed Africanam Ec-
clesiam minus perturbauit quàm fa-
ctio Donati: & quia Paulus Samosa-
tenus in Antiochena synodo statim
damnatus fuit, Afri Catholici non
putarunt esse necesse, vt ad Sabellium
damnandum cogerent nouum con-
cilium: & verò Sabellianismus latè in
Africa grassatus esse non videtur. Sal-

CARTH. COLLAT. 7

tem Sabellij nō minus quàm Praxeæ aut
Marcionis, nō solū vitia, sed & nomi-
na Africanis prouinciis propè ignota
suo tempore fuisse Optratus lib. i. scri-
bit. Prætereo quod Calvinus in sua
Institut. scribit Sabelliū post Arrium
fuisse. Constat enim Sabellium mor-
tuum esse priusquam natus esset Ar-
rius. Sed nouum non est doctissimos
etiam viros in Africanæ Ecclesiæ hi-
storia in scitè peregrinari.

Sabellium Pentapolis emiserat: &
ecce paulopost in vicina Ægypto Ar-
rius, ex Numidia verò (altero Africæ
extremo) Donatus maiores dant tur-
bas, ille in Alexandrina, hic in Car-
thaginensi Ecclesia. Et quidem vt O-
ptratus lib. 3. de Donato agens ait, in
Africa de scintilla conflatum esse in-
cendium: sic & Eusebius lib. 2. de vi-
ta Constant. quemadmodum ex mo-
dica scintilla ingens ignis accenditur,

HISTORIA

Arrianum incendiū peruasisse ipsam quoque Lybiam. Sed de Donatiana tragœdia nunc tantū quærimus, quæ & prior fuit, & minus subtilis. Originem & veluti protasim diligenter exponit Optatus lib. 1. ex quo etiam Augustinus hanc historiam repetere nos iubet lib. 1. contra Parm. cap. 3. vt & quædam in Optati libris desiderantur, quæ ex Augustino repetenda sunt. Ac quidem imprimis obseruo, quod Augustinus scribit lib. 7. de Bapt. cap. 7. post Cypriani passionem annis quadraginta, factam esse illam Codicum in Africa traditionem, cuius quæstio Donatiani schismatis prima veluti si non causa, at certè occasio fuisse dicitur. Idem Augustinus lib. 3. contra Crescon. cap. 27. indicat Diocletianum Imp. VIIII. & Maximianum VII. Consules fuisse, cū edixerunt, vt Christianorū libri flam-

CARTH. COLLAT. 8

mis abolerentur. Describit Eusebius lib. 8. tragœdiam postremę illius persecutionis. Sed de Africa tantū ait, innumerabilem in ea fuisse martyrum multitudinem. Thermas Maximiani in vrbe Carthagenensi illo tempore extructas fuisse ait, vt & Diocletiano Romæ aliæ extruebantur, quibus attollendis seruiebāt multa millia Christianorum, veluti ad metalla damnatorum. Sed nunc quæritur de Christianis in Africa lapsis, & Codicum sacrosanctorum traditionis reis, deq; Ecclesiæ Carthagenensis statu & conditione. Ac quidem Optatus narrat quoddam tunc fuisse Concilium Cirtense, quod reos illos vtcunque absoluit, cū etiam iidem essent propè iudices, qui & rei. Factum id est in Numidia, cuius erat Cirta vrbs nobilissima & potentissima, quondam (vt ait Mela) domus Regū Iubæ & Sypha-

HISTORIA

cis: & quidem eius Concilij Cirtenſis annum eundē fuiſſe indicat Auguſtinus, cū eodem, quos dixi, Conſules nominat. Præerat Secundus Tigſitanus Numidiæ primas. Idem verò qui Cirtæ conuenerant, poſtea cum aliquot aliis eiufdem generis in vrbe Carthaginienſi conueniunt: & quàm in Cirtenſi conuentu fuerant molles & indulgentes, tam in hoc Carthaginienſi ſeueri videri voluerunt: Cæcilianumque Carthaginienſem Epiſcopum, quem vel traditionis reum faciebant, vel à Traditore ordinatum eſſe clamitabant, inauditum & abſentem damnāt, atque abdicare iubent: creant verò quendam Maiorinum, quem illi opponant. Auguſtinus in Breuic. hoc Cōcilium Carthaginēſe contra Cæcilianum fuiſſe Epiſcoporum ſeptuaginta narrat: ſed iniuſtum & iniquum: cuius etiam contra Cæcilia-

CARTH. COLLAT. 9

cilianum ſentētia poſtea reſciſſa fuit. Itaque dixi indignum fuiſſe, quod Magdeburgēſes in ſuis Centuriis reſſerrent inter Concilia Eccleſiaſtica, & fingerent primum fuiſſe Carthaginienſe. Hoc autem illud fuit, quod poſtea Donatiſtæ in Collatione Carthaginienſi, de qua dicturi ſumus, poſtiſſimum laudabant, ſed ſine die & Conſule, vt primum eſſe videretur, in quo de Traditione iudicaſſent: quia opponebatur Cirtenſe, in quo fuerāt indulgentiores. Sed quod ſiue prius, ſiue poſterius ſibi ius dixerant, idem proſectò ius aliis in eadem cauſa dicere debebant: neque erant ferendi, vt quod in aliis crimē ne conuiſtum quidem, tam acerbè vindicabant, in ſeipſis etiam cōfeſſis impunè eſſe volebant. Cæterum Carthaginienſe illud fuiſſe Cirtenſi poſterius indicat Optatus lib. i. cū ait, Non poſt lon-

*Aug. in
breui. coll.*

HISTORIA

gum tempus Carthaginem venisse, qui Cirtæ antea cōuenerant. & simili phrasi vritur Augustinus contra Donat. post Collat. cap. 33. Porro quid consecutum sit, cūm Cæciliani causam ad Constantini Imper. iudicium Donatistæ retulissent, & Constantinus modò iudices Episcopos Romæ dedisset: modò deinde alios Arelati, & denique ipse, cūm esset Mediolani, de ea iudicasset, repetere oportet partim ex Optato, partim ex Augustino. Nam in Optato desiderantur, quæ de iudicio Arelatensi, & Constantini sententia Mediolanensi, qua Cæcilianus postremò absolutus est, suggerit Augustinus in epist. 162. & lib. 3. contra Crescon. cap. 71. Quæ quidem inferenda videntur sub finem libri primi Optati ante hæc verba, *Eodem tempore*: ne quis alioqui ex Optato (vt circumfertur) mutilato,

CARTH. COLLAT. 10
temerè colligat, sic Cōstantinum reieciſſe appellationem Donatistarum de Melchiadis ſententia conquerentium, vt nullos præterea dare iudices voluerit: aut ſimpliciter tunc pronunciarit à re bene iudicata temere appellari, ſicuti quidam alioqui docti viri nuper tradiderunt. Imò verò ſciamus Cōſtantinum dediſſe iudices huius appellationis, non quidem ipſum Arelatēſem episcopum (quod temerè putauit Caluinus, cūm non obſeruaffet eum iam Romæ cum Melchiade iudicem fuiſſe) ſed alios episcopos, qui Arelati conuenerant. Porro ſi quis roget de tempore, quo Donatistæ non contenti ſuo Carthaginenſi Cōſilio appellarūt Cōſtantinum: in Optati libro primo ſcriptū eſt, Cōſtantino I I I I. & Licinio I I I. Conſ. Romæ de hac cauſa iudicatū eſſe ab iis, quos Cōſtātinus primūm

HISTORIA

iudices dedit. Augustinus verò habet, factum id esse Constantino tertium, & Luciano iterum Consulibus. Non dubium est, *Luciano* mendose scriptum esse pro *Licinio*: sed in *Oprato* rursus mendose scriptum esse existimo *IIII*. pro *III*. & *III*. pro *II*. sicuti in numeris facilis est lapsus librariorum. Vt autem magis probetur, quod dixi, facit quod Augustinus in lib. contra Donatistas post Collat. cap. 33. ait, sequenti anno Consules fuisse Volusianum & Anianum. Viuebat ergo etiamnum Diocletianus, sed iam pridem abdicatus, cum primum abs Donatistis appellatus est Constantinus. Nam Diocletianus mortuus est Volusiano & Aniano Coss. decimo anno post suum edictum de abolendis Christianorum libris. Vt autem toto illo decennio Donatus sui schismatis fundamenta iecit, sic nouem post an-

CARTH. COLLAT. II
nis hæc causa Constantinum etiam fatigauit: quæ Augustinus narrat, cum ipse Consul esset cum Crispo, literas dedisse, quibus Donatistarum exiliū soluebat, & eorum furorem Deo relinquebat. Adeo Donatistarum factio coerceri reprimique non posse videbatur. Quæ quidem mirabiliter statim confirmata est, & totam mox Africam occupasse videtur, cum etiam Ecclesiā Catholicam, quæ cum Cæciliano communicaret, propterea apostaticam esse, nouamque se Ecclesiam puriorē colligere iactaret. Certè ad ea Donati prioris etiamnum superstitis prima tempora referendum esse videtur alterum illud Carthaginense Donatistarum Episcoporum CCLXX (adeo statim aucti erant) Concilium, cuius meminit Augustinus in epist. 48. Nam & significat cōuenisse quadraginta annis antè Macariana tem-

HISTORIA

pora, quæ sunt Constantis Imp. tempora, vt ex Optati libro tertio colligimus. Est autem memorabile, quod Augustinus significat, in eo Concilio Donatistas post deliberationem dierum LXXV decreuisse, vt traditoribus etiam non rebaptizatis communicaretur.

Porro tribus aut quatuor annis post datas illas nimirum Donatistis indulgentes literas, Constantinus aduersus Arrium, de quo reprimendo magis sollicitus erat, coëgit Nicenum Concilium, cui etiam interfuisse Aftos Episcopos notum est. Occupati autem in Arrianis refellendis Catholici, nescio quomodo Donatistas missos fecere. Neque tamen non aliquid de iis actum esse Niceæ suspicor. Cur autem id suspicer, cum eorum neque Niceni canones, qui circūferuntur, neque acta, quæ vulgò habentur, meminerint,

CARTH. COLLAT. 12
multi fortasse mirabuntur. Sed in August. libris obseruavi, quod vulgò non obseruatur. Vt de Ecclesia, sic de Baptismo magna aduersus Donatistas quæstio fuit. Hi enim Carthagenense Conciliū Cypriani opponebant, cum Baptismum aduersariorum, quos iudicabant alienos esse ab Ecclesia, ratum non habebant, & propterea in suo cœtu cum iterabant: quod & Arrianos fecisse testis est Ambrosius de Basil. traden. Quid Nicenum Concilium? In eo reprobaturum fuisse quod placuerat Carthagenensi Concilio Cypriani Augustinus sepe significat, cum Carthagenensi huic Concilio prouinciali opponit Concilium (vt vocat) plenarium totius orbis & vniuersæ Ecclesiæ & omnium Gentium: quod quidem post Cypriani passionem, antequam ipse Augustinus natus esset, conuenisse scribit lib. 2. de

HISTORIA

Baptif. cap. 9. sed de Niceno aliàs plura. Nunc ad causam Donati redeamus.

Primus Donatistarum Episcopus Carthaginensis, qui Cęciliano sese opposuit, & altare cōtra altare erexit, fuit Maiorinus. Huic successit Donatus alter, qui hoc schisma valde confirmavit. Nam & multa eum scripsisse ad suam hęresim pertinentia, testatur Hieronymus in Catal. Sed & eodem tēpore Vitellium Afrum huius factionis acerrimū defensorē fuisse, Gėnadius in suo catalogo illustrium scriptorum testis est. Interea verò catholicum aliquem scriptorem Donatistas refutasse non legi. Credo nostros (vt dixi) in Arrianis refellendis totos fuisse. Ergo in Africa magis atque magis inualescebant Donatistę: & verò Donatus ille Carthaginensis eò euasit, vt non modò tanquam ali-

CARTH. COLLAT. 13
quis Hānibal Imperatores Rom. superbè contemneret, sed & tanquam deus aliquis coleretur, & per eius nomen, tanquam numen, iuraretur: denique illi Deus de cęlo respondisse crederetur. Testes sunt Augustinus & Optatus. Sanè tamē Hieronymus in suo Chronico, hunc Donatum Carthagine tādē pulsum esse significat: licet mendosus videatur index temporis. Tyrannum fuisse Optatus significat. Itaque tali duce incitati Donatistę nihil non audebant. Ac quidem Arriani alicuius sui Cōstantij aut Valentis Imp. pręsidio armati, audebant in Catholicos sęuire, Donatistę verò nō modò non adiuantibus, sed etiam reclamantibus Principibus statim superarunt Arrianorum sęuitiā, cū non nisi suorum Circuncellionum audacia & furore septi essent. Ipse Constans Imper.

HISTORIA

ad eos coërcendos in Africā aliquando misit Macarium suum Præfectū, qui seuerè animaduertit in Donatistas. Sed talis animaduersio non potuit tollere insaniā, quæ animos multorum occupauerat: & Catholici maluissent sine armis agi, & ratione atque disputatione discuti errorē, qui præcipites Donatistas agebat. Quorum audaciam tandem etiam armavit Iulianus Apostata, & iis Basilicas restituit, quas Constantinus ipse abstulerat. Testis est Augustinus lib. 2. contra Petilianum, cap. 92. Ergo magis atque magis Donatistæ insollescere cœperunt. Donato autem Carthaginēsi successit Parmenianus, qui suam rursus sectam nouis libellis propagauit atque cōfirmavit. Tū verò in Numidia excitatus tandem aliquis nostrorum est, qui illi responderet. Is fuit Optatus Mileuitanus E-

CARTH. COLLAT. 14
piscopus, qui testatur se illi rescribere & respondere, vt sit inter absentes quædam veluti collatio. Ac multos quidem desiderasse, vt ad eruendam veritatem, partium conflictus haberetur. Sed Donatistas & accessum prohibuisse, & aditus interclusisse, & confessum vitasse, & colloquium denegasse. Itaque nō nisi per literas cum iis agi potuisse. Parmeniani tractatū vocat Optatus, quem refellit. Scripsit autem præterea hic Parmenianus ad Tychonium epistolam, quam Augustinus tribus libris refutauit.

Post Parmenianum Carthaginensis Donatistarū antistes fuit Primianus ille, qui abs suo Maximiniano Diacono, quē dānarat, accusatus effecit, vt Donatistæ inter sese veluti committerentur, & nouo schismate suum schisma distraherēt, alteraque pars alteram veluti discerneret: vt &

HISTORIA

Arrianos in plures sectas tandē dissectos fuisse accepimus. Ergo aduersus Primianum in vrbe Carthagenensi quadraginta tres Donatistæ antistites conuenerunt, qui suo eum preiudicio, vt ait Augustinus, prædamnarūt. Deinde alterum fuit Concilium Cubursussitanum plusquam cētum eius generis Episcoporum, qui Primianum magis atque magis damnarunt. Testis est Augustinus lib. 5. contra Crescon. cap. 6. Integram autem & solennem eius Concilij sententiam recitat in Psal. 36. Et quidem ipsum Maximianum in vrbe Carthagenensi contra Primianum ab eiusdem erroris centum Episcopis ordinatum esse Augustinus ait in lib. de Hæres. Quo anno & consule factum id sit, minus liquet. Sed vtcunque tamen coniicere licet, cū quidem paulò post secutum sit contrarium Concilium Ba-

CARTH. COLLAT. 15

gaïtanum, idque cōuenisse vno anno ante mortem Theodosij, Augustinus significet lib. 3. contra Crescon. cap. 56. Fuit autem hoc Bagaïtanum in Numidia Concilium trecentorum & decem antistitum Donatistarum, qui resciderunt sententiam contra Primianum pro Maximiano latam, & illos centum, qui non Donatistæ, sed iam Maximianistæ vocabantur, malè iudicasse pronunciarunt, & Primianum in integrum restituerunt. Formulam sententiæ Bagaïensis recitat Augustinus lib. 3. cōtra Crescon. cap. 53. Est autem valde necesse, rem illam totam diligenter cognoscere. Nam & illud demum est, quo probat Augustinus Donatistas suo veluti gladio iugulatos esse: & in collatione Carthagenensi propterea id illis imprimis obiecit, & postea congressus in Mauritania cū Emerito, recitansq;

HISTORIA

gesta Collationis, auditores valde est obtestatus, vt attentè cognoscerent illam de Maximianistis historiam, quam & eo loco diligenter rursus exponit. Sanè cum in Collatione Carthaginensi Donatistarum veluti Dux & signifer fuisse dicatur Primianus Carthaginensis eorum antistes: credo, eū ipsum esse, quē defendit synodus Bagaitana. Nā & inter hāc atque illā Collationē non nisi anni sedecim interfunt. Postremo obseruādum est Donatistas, vt sui Bagaiensis Concilij sententiam exequerentur, Theodosianam de hæreticis legem protulisse, cuius auctoritate, Maximianistas tanquam hæreticos expellerent aut coercerent. Atqui ea lex aduersus omnes Donatistas, vt & reliquos hæreticos lata erat, & cum ei non parerēt Donatistæ, Maximianistas tamen obnoxios esse volebant, vt etiam oc-

CARTH. COLLAT. 16
cuparent eorum Basilicas. Ea enim lex erat, vt qui Ecclesiæ Catholicæ non communicarent, nihil Ecclesiæ nomine possiderent, sed potius Vnitati id restituerent. Vide Augustinum tractatu sexto in Ioannem, & libro 2. contra Petilian. Mitto alias Theodosij leges in hæreticos, quarū Augustinus sæpe meminit, & inter quas duæ nobilissimæ fuerunt duobus aut tribus annis ante Bagaitanū illud Concilium latæ: Prior, quæ seuerissima est, lata Titiano & Symmacho Coss. extat in Cod. Iustin. l. 3. C. de Apost. Altera lata sequenti anno, hoc est, Arcadio I I. & Rufino Coss. de multa decem librarū auri, extat in Cod. Theodos. Cæterum & si vix vlla harum legum executio esset, Donatistæ tamen inuidiosè odiosèque clamabant, sese vexari, & suam causam non iure agi, sed vi opprimi: Peti-

HISTORIA

lianumque nacti sunt strenuum de-
clamatorem, qui ex causidico factus
eorum antistes Cirtensis, & deinde
Cæsariensis, acerrimus fuit suæ sectæ
patronus. Sed bene habet: incidit in
Augustinum, qui, quo anno mortuus
est Theodosius, factus Episcopus
Hipponensis, fortis & assiduus Eccle-
siæ Catholicæ vindex fuit, & restitū-
tes aduersarios tandem pertraxit ad
Collationem: quæ optima esse visa est
eorum conuincendorum ratio. Sed
priusquàm de ea dicamus, aliquid
rursus reperendum est de aliis Car-
thaginensibus Conciliis. Nam & vi-
deo multa de iis tradi & falsò & præ-
posterè & confusè. Ac imprimis qui-
dem falsum & fictū planè esse vide-
tur, quod scriptores Centuriarū histo-
riæ Ecclesiasticæ narrant Concilium
quoddam Carthaginense, quod vo-
cāt secundū, conuenisse Valentino &
Theo-

CARTH. COLLEAT. 17
Theodosio Coss. Nam neque hi cō-
sules simul fuerunt: neque quisquam
veterum meminit alicuius Concilij
Carthaginensis temporibus Theo-
dosij magni, nisi illius, quod dixi
fuisse Donatistarum. Quod verò ad-
iiciunt, Cæsario & Attico Coss. Con-
cilium Carthaginense aliquod fuisse,
minus repudio, quia Balsamon id in-
dicat: sed cur tertium illud vocent,
viderint. Certè falluntur, cū illi
Concilio ascribunt Canones, qui po-
tius alteri multò celebriori Concilio
Carthaginensi, quod aliquot post
annis habitum est, ascribendi sunt, vt
ex Photij Nomocanone intelligi po-
test. Repudiandum etiam est, quod
singunt de alio Cōcilio Carthaginen-
si, quod quartum vocant, & duobus
annis post superius, quod vocant ter-
tium, hoc est, Honorio IIII. & Euty-
chiano Coss. cōuenisse narrant. Nam

HISTORIA

& si Balsamon fateatur iis Consuli-
bus aliquid in Ecclesia Carthaginēsi
decretum fuisse de mittendis legatis
ad Imperatorem: tamen nescio vnde
reperuntur tam multi Canones, qui
huic Consilio ascribuntur. Vt autem
molestè fero multa fingi de huius ge-
neris Conciliis Carthaginensibus, sic
miror præteriri Carthaginēsem cum
Donatistis Collationem, quæ in eo-
rum historia imprimis cōmemoran-
da erat. Sed & paulò pōst coit nobi-
lissimum contra Pelagianos Conci-
lium Carthaginense, quod Augusti-
nus Africanum vocat. De eo postea
viderimus. Nunc ordo postulat, vt a-
gamus de Collatione. Iam annis pro-
pè centum Donatistæ sic omnia per-
miscuerant, vt in Africa discerni vix
posset quamnam esset Ecclesia, cum
quidem altare contra altare passim
erectum esset, & vtraque pars de Ec-

CARTH. COLLAT. 18
clesiæ titulo & possessione contende-
ret. Ergo iam pridem multi optabant
vt aliqua legitima disceptatione hæc
quæstio definiretur, & populus id nō
minus quàm res ipsa postulabat, Sci-
mus (inquit Augustinus) *quàm multi* *In lib. post*
vestrū & forte omnes, aut penè omnes *Colla.*
dicere soletis, O si in locum vnum conueni-
rent! O si aliquādo conferrent, & illis dispu-
tantibus veritas appareret! Sed quā pro-
pterea Catholici optabant cum Do-
natistis congregari, tam congressum
refugiebant Donatistæ. Augustinus
in Epist. 166. ad Donatistas: Vestri (in-
quit) Episcopi conuenti à nobis nun-
quam nobiscum pacificè conferre
voluerunt, quasi fugientes cum pec-
catoribus loqui. Sane cum aliquan-
do diceretur quidam Episcopus Do-
natista, dixisse velle se bonis viris se-
dentibus conferre cum Augustino,
Augustinus nihil nō fecit, vt ei ultro

HISTORIA

occurreret, atque etiam currentem incitaret, Epist. 47. Denique cum non impetraret, quod tantopere oprabat, curat ut clerici sui Hipponenses Ianuarius Carthaginensem Donatistarum Archiepiscopum sollicitent. Extrat eorum epistola, quæ inter Augustini epistolas est 68. Ea autem imprimis vrget, ut quoniam iam olim in hac causa appellatus est Imperator, huius auctoritate instituat publicam Collatio: quia & ille demum sit, qui cum legibus iam latis non teneatur, liberius poterit & Collationem indicare, & de re rota statuere: cum Præfectis, qui legibus iam latis seruiunt, tantum non liceat. Et quia Donatistæ eo, quem dixi, prætextu recusarunt cum nostris congruere: Hipponenses Clerici eò se demittunt, ut etiam allegent Christum ipsum cum diabolo de lege locutum

CARTH. COLLAT. 19
esse: & cum Paulo non solum Iudæos, sed & Epicuræos contulisse. Donatistæ rursus excipiebant, Dialecticas disputationes non convenire Christianæ religioni, & Augustinum nihil aliud esse quam contentiosum disputatorem, qui fugiendus potius & cauendus, quam refellendus reuincendusque esset. Quid huic cauillationi responderit Augustinus, legi potest primo eius libro contra Cresconium. Idem libro quarto, *Studium* (inquit) *pro veritate certandi, quia sæpe volumus eum vestris conferre, ut errore sublato, fraternam charitas pacis vinculo necteretur, contentionis & animositatis vitioso nomine reprehendis.* Sed notat hoc Donatistæ obtendisse, quia (ut ait) mallent causam malam cooperire excusatione, quam disputatione finire. Et in eodem libro, *Puto* (inquit) *quod facillime intelligas, non deuitande contentionis causa,*

HISTORIA

quæ nulla est, cum Veritas quæritur, vel non pro vana gloria litigatur, sed causæ male diffidentia, vos nobiscū nolle cōferre.

Hic verò operæ precium est obiter obferuare, disputationes in causa religionis modò bonas & vtilis, modò perniciosas esse. Certè quidnam sit, quo de quærat, videndū est, & modus semper est tenendus. Tertullianus de Præscript. negat cum hæreticis disputandum esse. Sed Niceni patres nihilominus cum Arrianis semel disputare non recusarunt. Cū autē in Constantinopolitano quodā conuentu rursus Arrianorū causa agenda esset, Theodosius laudauit eorum consilium, qui, ne toties actum ageretur, nō tam disputationibus nouis, quàm veterum præiudiciis & auctoritate vrgendos aduersarios esse dicebant. Postremò Augustinus, cum quibus & quatenus, & quando, &

CARTH. COLLAT. 20
quomodo disputandum esset, rectè vidit. Qua de re quid statuerit, intelligere licet, ex iis quæ scribit libro 2. de Ciuitate Dei, cap. 1. & lib. 1. de peccat. mer. & remis. cap. vlt. & in Enchirid. cap. 69. & in epist. 111 & 121. Tandem ex sentētia Concilij Calchedonensis sapientissima & religiosissima lege lata, vetuit Martianus Imper. ne quis de fide Christiana publicè turbis (vt ait) coadunatis & audientibus tractet: neque res iudicatas & rectè dispositas disputando atque contendendo reuoluat, ne ex huiusmodi certamine profanet veneranda mysteria. l. 3. C. de summa Trinit. Sed hoc demum edictum fuit de mysteriis fidei, & post quatuor Concilia Oecumenica, & cū iam in tertio, hoc est, in Ephesino decretum esset, vt symbolo fidei nihil adiiceretur: denique cum infinitis ea de re disputationi-

HISTORIA

bus, earumque petulantiae & procacitati frænum iniiciendum esset. Cæterum vt nihil hoc ad causam Donatistarum, sic neque ad atatem aut personam Augustini. Et verò hic vnus demum ostendit, quænam esset hæc ratio tuendæ veritatis: & quomodo ea vtendum esset, expertus quoque sæpe fuerat: sed nunq̃ magis, quàm in illa, de qua nũc loqui institui, cum Donatistis Collatione.

Prima Augustini, necdum Episcopi, sed tantum presbyteri publica huius generis conflictatio fuit duobus diebus cum Fortunato Manichæo in vrbe Hipponensi. Aderant notarij, qui singula exciperet atque cõsignaret. Populus auditor erat disputationis. Sed alioqui nullus iudex aderat. Etsi autem planè conuersus non fuerit infelix ille Fortunatus: at saltem percussus in eo certamine fuit.

CARTH. COLLAT. 21

Altera in eadem vrbe fuit tribus diebus Augustini disputatio non dissimilis cum Felice Manichæo: sed exitu feliciore. Tertia fuit etiam celebrior eodem in loco cum Maximiano Arriano, sed minimè eodem successu. Extant harum Collationum acta in libris Augustini. Fuit & alia cū Pascentio Comite Arriano in vrbe Carthaginensi: sed prima eius coitio molestior fuit, quia aduersarius notarios cõsignatores adesse principio nolebat, pactisque conuentis minimè stabat. Tandem tamen legē Collationis accepit, neque solum notarios adhiberi passus est, sed & Lauréntium iudicem tulit, & ab eo sententiam ferri non recusauit. Testis est Augustinus epist. 174. & 178. Sed nulla vel vtilior vel nobilior quàm cum Donatistis Collatio fuit. Ac iam antea priuatim & obiter Augustinus cū

HISTORIA

Fortunio quodam Donatista Episcopo cōgressus fuerat in populari quadam turba. Cūque hæc suo strepitu ipsos quoque notarios exceptores interturbaret, & disputatio propter-

Aug. epist.
163.

ea abrupta fuisset, rogarat Augustinus, ut in aliquo recessu tuto & tranquillo hæc perageretur. Sed multo magis quod optabat, impetrauit, cum instituta fuit Collatio Carthagenensis. Possidius, qui interfuit, scribit eam potissimum ab Augustino procuratam fuisse magno cum Ecclesiæ bono, adiuuante (ut ait) gloriosissimo & religiosissimo Imperatore Honorio, qui ad id perficiendum etiam à suo latere Tribunum & notarium Marcellinum, in Africam, iudicem misit. Nempe ex consilio Augustini miserant Catholici Afri legatos in Italiani ad Honorium, qui hoc postularent. Videbant enim sine princi-

CARTH. COLLAT. 22

pis auctoritate atque præsidio, neque conuentum talem indici, neque aduersarios ad eum cogi, neque ut disputationem non eluderent, contineri posse.

Ne quis autem miretur causam hanc Ecclesiasticam ad Principes relatum, & ab his eius cognitionem magistratui ciuili demandatam esse, meminerit extraordinarium quoddam & singulare exemplum fuisse propter necessitatem, quæ legem non habere dicitur: propterea que ad consequentiam trahi non debere. Id ipse Augustinus indicat libro tertio contra Iulianum. Pelagiani post Episcoporum concilia Prouincialia, prouocabant ad nescio quam (ut vocant) œcumenicam synodum, & ab Imperatore literas eo nomine impetrarāt. Catholici id recusant, cū intelligerent id peti nō minus insidiosè quam

HISTORIA

ambitiosè. Pelagiani obiiciebant exemplum, de quo agimus. Augustinus iis respondens, *Nec verò (inquit) vos & alios decipiat, velut talem vocem habentes aduersus nos, qualem nos aduersus Donatistas, quos ad Collationem nobiscum venire per imperialia iussa compulimus. Illorum enim furor occupauerat Africam totam, nec prædicari à Catholicis veritatem contra suum patiebantur errorem, violentis aggressionibus, latrociniiis, rapinis, ignibus, cædibus, multa vastantes, cuncta terrentes. Cum quibus apud Episcopos, quos communes non habebamus, nihil agere poteramus. Quod verò ante centum ferme annos Maiores nostri cum iis egerant, iam populorum memoriam non tenebat. Hæc igitur necessitas compulit, ut saltem gestis nostra Collatione confectis, eorum contunderemus inuerecundiam, & reprimeremus audaciam. Hæc ille. Et si autem hoc genus Collationis quo-*

CARTH. COLLAT. 23

dammodo extraordinarium fuerit, & in Africa magis quàm alibi, fuerit vsitatū, tamen memini Epiphanium scripsisse non dissimilem disputandi præsentibus notariis, qui gesta exciperent, potestatem concessam ab Imp. Constantino fuisse Photino hæretico iam alioqui in Sardicensi synodo damnato: & quidem inter auditores eius disputationis & arbitros abs Constantino datos, Epiphanius numerat quendam Marcellinum. Fuit autem illa inter Photinū & Basylum Ancyranū Collatio de quæstione multò subtiliori, quàm quæ cum Donatis habita est. Nam caput, hoc est, Christum ipsum oppugnabat Photinus: Donatistæ verò non nisi corpus, hoc est, Ecclesiā. Adde, contra Donatistas fuisse quandam veluti mixtam causam, cui etiam inerat quædam ciuilis quæstio facti de Ce-

HISTORIA

ciliano & eius ordinatore Felice: quā
& ipsi Donatistæ olim priores retu-
lerant ad Constantinum, quāque
hic Imperator partim suis in Africa
præfectis, partim Ecclesiasticis in Gal-
lia & Italia Antistitibus mandarat.
Postea crevit Donatistarum intem-
peries, qui pro offensione iactabant
victoriam, neque tamen in ius siue ad
Collationem trahi poterant nisi im-
perio magistratus: quique in Col-
latione, vt ad rem venirent, cogi non
poterant, nisi eiusdem potestatis præ-
sidio & auctoritate: denique quorum
furor militaris & Circuncellionum
gladiis armatus coërceri nō poterat,
nisi terrore Principali. Erant mirabi-
les pragmatici, magisque versipelles
& versuti calumniatores, quā vlli
vnquam fuerint in suo foro causidi-
ci. Erant etiam gladiatores magis san-
guinarij, quā vlli in castris educati

CARTH. COLLAT. 24

milites, qui manu potius quā ver-
bo pugnare voluissent. Et verò ni
Marcellinus aliquis cum sua Appari-
tione adfuisset, periculū erat, ne Col-
lationem efficerent, qualis paulò post
mortem Augustini fuit Ephesina illa
synodus, quæ λητρικὴ appellata fuit.
Certè non dubitassent Augustinum
tractare, vt in ea synodo Flavianum
tractarunt Nestoriani. Quid enim?
Possidius, bonus imprimis auctor,
narrat, Donatistas, cum ad modera-
tam disputationem prouocarentur,
furiosè exclamasse, Augustinum tan-
quam lupum esse opprimendum. &
eos, qui eum trucidassent, abs Deo
veniam facile impetraturos esse. Cre-
do, propter has causas Honorii vo-
luisse suum Marcellinum cum arma-
ta Apparitione adesse huic Collatio-
ni. Alioqui sanè voluisset Augustinus
tale præsidium abesse. Nam & in epist.

HISTORIA

203, cum Donatistas prouocat, *Cessabit* (inquit) *à nostris partibus timor temporalium potestatum: cesset etiam à vestris partibus terror congregatorum Cicuncellionum.* Et in epist. 173. prouocās Crispinum Donatistā ad Collationē, *Mapalienses* (inquit) *ambos nos audiant, ita ut scribantur quæ dicemus, & à nobis scripta eis Punice interpretentur, & remoto timore dominationis eligāt quod voluerint.*

Postremo & illud obseruandum est, ut Donatistæ actum agebant, sic Marcellinum iuris minimè aut noui aut dubij arbitrum fuisse: & facti potiusquam iuris fuisse quæsitorem, & quidem cognitionē illi potius quam iurisdictionem mandari: denique iudicem cum formula dari: ut olim rerum priuatarum iudices priuati à Prætoribus dabantur. Sed neque hīc sedere voluit Marcellinus, nisi si assiderent collocutores: cum tamen in iudicio

CARTH. COLLAT. 25
dicio ciuili solus sedeat iudex: stare autem iubeantur litigatores. Denique protestatur, quod Constantinus in Niceno concilio protestatus erat sedens in imo subsellio. Et tamen ut Collatio diuersa fuit abs forensi aliquo iudicio, sic & ab Ecclesiastico Concilio, in quo potius iudices sunt Antistites. Quam autē demissè, temperanter, modestè, hic se gesserit Marcellinus, Acta ipsa melius ostendent. Nullam autem hīc fieri mentionem Episcopi Romani, nō mirabitur, qui, quæ iam dixi, expēdet. Eum certè reuerēbatur & obseruabāt Afri, tametsi in Concilio Mileuitano & Carthaginensi, cum suam in utroque sententiā de Pelagianis ad eū retulissent, transmarinas alioqui appellationes cohiberent. Sed neque dissimulare debemus, quo tempore hæc Collatio postulata est, eo tempore Innocentium

HISTORIA

Episcopum, Rom. Vrbe abs Gothis capta, longè aliud domi habuisse quod ageret. Felicem quendam, qui se vrbis Romæ Episcopum esse iactabat, in hac Collatione cum Donatistis fuisse, Acta significant, vbi & Romana nescio quæ nobilitas simul adesse dicitur. Itaque suspicor aliquē Donatistam pseud'episcopū, qui Romæ suis Donatistis Montensibus (vt ibi appellabantur) præfuerat, vrbe capta, Gothos fugientem cum suis in Africam traiecisse, & sese Collationi Carthagenensi, in quam fortè incidit, cupidè & ambitiosè immiscuisse. Nā & Donatistis répestiuè summissum videbatur tale auxilium.

Porrò cū audimus Marcellinum Tribunum & Notariū præfuisse huic Collationi, intelligimus virum sapiētem & religiosum, & potestate magna præditum magistratum operam

CARTH. COLLAT. 26

dedisse huic cognitioni. Tribunus etiam & Notarius fuisse dicitur Dulcitius ille, cui postea in Africa demandam quoque fuisse curam legum & iussionum Imperialiū contra Donatistas, scribit Augustinus. Omitto, Claudianum Poētā eius temporis, Tribuni & Notarij titulo ornari in Epitaphio, quod Romæ in foro Traiano prostabat. Qualis autem quantūq; vir fuerit hic Marcellinus, quā æquus arbiter, quā moderatus iudex, ipsa huius Collationis acta melius indicant. Dicerem quod Orosius dicit, virum imprimis prudentem fuisse & industrium, omniūque bonorum studiorum appetentissimum. Sed vnus Augustini testimonio contentus sum, vt intelligam virum magnum, & Iurisconsultū minimè profanum fuisse. Scripsit Augustinus ad eum non solūm libros de peccatorū

HISTORIA

meritis & remissione contra Pelagianos, & de spiritu & litera: sed & eruditissimos illos de Ciuitate Dei, inchoatos paulò post urbem captam, hoc est, circa tempus Collationis Carthaginensis: sed & epistolas duas v. & vii. ex quibus apparet, in media Reipub. gubernatione Marcellinum de religione imprimis sollicitum fuisse, & subtilissimas etiã in eo genere quæstiones intellexisse: imò quẽdã veluti *επιδιδωκεν* fuisse, qui Augustinum incitaret. Adde eiusdem Augustini ad eum epistolas duas, CLVIII & CLIX. vbi quoque scriptum est, causas ecclesiasticas eius excellentiã potissimum iniunctas fuisse. Non erat, vt ille apud Ciceronem ridiculus L. Gellius, qui cùm in Asiam iturus, Athenas venisset, putauit sese statim omnes omniũ Philosophorum, quos ad se vocauit, controuersias obiter

CARTH. COLLAT. 27
definire posse, cùm tamen ne eas quidem intelligeret. Noster Marcellinus non diuini minus quàm humani iurisperitus erat. Et verò tales Iurisperiti, tales (inquam) politici viri, tam digni sunt, quibus hæc cura mandetur, quàm huius tẽporis profanos nescio quos Vlpianos, religionis irrisores & proculcatores potius quàm procuratores, Ecclesia Christi meritò execratur. August. epist. 50. ad Bonifacium Comitem, *Laudo* (inquit) *& gratulor, & admiror fili dilectissime Bonifaci, quod inter curas bellorum & armorum vehementer desideras ea nosse, quæ Dei sunt.* Sed quanto magis id dicere potuit de Marcellino togato? Extat & Hieronymi epistola ad hunc Marcellinum, quæ testis est hunc virum subtilissimas Ecclesiæ quæstiones, veluti de origine animæ sollicitè, proposuisse, & ad discendum magis paratum fuisse

HISTORIA

quàm erat Hieronymus ipse ad respondendum: ac ne hoc quidem studium remisisse in media Reip. perturbatione, cum Hieronymus ei rescribens, fateatur sese vrbis Romæ vastatione confusum nō posse literis operam dare.

Proximum est, vt quæramus quo tempore Collatio Carthaginensis habita sit. Nam, vt dixi, Augustinus id non expressit. Sed Acta statim id suggerunt, in quorū principio scriptum ita est, *P. C. Varanis. Kalen. Iun. etc.* Cum autem hīc legimus *Post Consulatum Varanis*, intelligimus eo anno nullum in Occidente fuisse Consulē, quāuis in Oriēte Consul esset Theodosius I. Nam in Italia erat tristis quædam Reip. vastitas. Nam anno priori, Varane Cōsule, capta abs Gothis vrbis fuit, mense Aprili: qui fuit annus Christi quadringētesimus de-

CARTH. COLLAT. 28
cimus tertius. Quo anno aliquot pōst mensibus Honorius imp. Collationem hanc imperavit. Nam eius hac de re rescriptum in Actis dicitur datum Rauennæ pridie idus Octobres. Consul nō ascribitur. Sed ascribi potest *Varanes*. Magna profecto historiæ hinc lux accedit, cum Acta indicant annum, quem alioqui ignoraremus. Ac primū hoc magnūque est illorum beneficium: quia maximum opere precium sit imprimis obseruare tempus, quo Honorius ab Afris Catholicis interpellatus est cōtra Donatistarum intemperiem. Desidebat Rauennæ in summa rerum suarum nō solum perturbatione, sed etiam desperatione. Occisus iam erat Stilico. Gothi Romam ceperant, totāque Italiā euastabāt, omnibūque Imperij Rom. prouinciis imminēbāt. Neque tamen propterea infelix atto-

HISTORIA

nitusque Honorius non audit Ecclesie Africanæ preces. Multas & ipse paterno exēplo iam leges tulerat aduersus Donatistas. Sed tā suas quàm paternas leges veluti suspēdi patitur, cū audit aliter cum Donatistis nūc agendū esse. Denique Ecclesie illius curam maiorē gessisse videtur, quàm suæ Romæ atque Italiae. Qua in re facile admirabilem Dei prouidentiam agnoscet, qui quanta huius principis alioqui siue socordia, siue ignauia, siue (vt Ciceronis verbo utar) nō curantia, quātāque eorum temporum confusio fuerit, recordabitur. Nempe fecit Deus, vt Honorius hic audierit viros bonos, & ab iis sibi dictari passus sit rescripta, quæ consignaret. Ergo in mandato huius Collationis diceres Theodosium potius quàm Honorium loqui. Ambrosius ait, Theodosium, magis de Ecclesie,

CARTH. COLLAT. 29

quàm animæ suæ salute sollicitū fuisse. Non dicam Honorium filium fuisse omnino eiusdem animi. Sed in hac saltem Donatistarū causa fecit, quod pater fecisset: & edicta emisit plena paternæ pietatis. Viuo Stilicone solebant multi calumniari, leges, quæ in Africam mittebātur, tametsi Honorij nomen præ se ferrent, tamen magis abs Stilicone, quàm abs Theodosij filio mitti, vt Augustinus narrat epist. 129. Nunc mortuo Stilicone dici tale aliquid non potuit. Idem Augustinus epist. 166 scribit Donatistas conquestos esse de legibus filiorū Theodosij. Sed ipse respondet nihil eas aliud quàm repetere atque confirmare iudicium Constantini, Valentiniani, Gratiani, Theodosii: simulque detestatur Iulianum Apostatam, qui (vt ait) permiserit libertatem perditioni partis Donati, cū eo modo putaret

HISTORIA

Christianum nomen posse perire de terris, si sacrilegas diffensiones liberas esse permetteret. Donatistæ cōtrā hoc nomine prædicabant Iulianum illum, & apud eum solum solam iustitiam locum habere propterea iactabant. Augustinus verò ostendit nihil iniustius, nihil indignius, nihil perniciosius esse. *Et quæ* (inquit) *peior mors animæ, quàm libertas erroris?* Interea tamē ne Donatistæ queri possent, aut sibi iniuriam fieri, aut sese inauditos damnari: placuit, rursus in Collatione tandiu audiri, quandiu vellent: & interea liberos esse. Sed alioqui semper in Africa permittere altare contra altare, maiorem Ecclesiæ deformitatem esse iudicavit Imp. Honorius, quam eo tempore Romæ erat in Urbis euerfione atque vastitate.

Nunc veniendum est ad Acta, siue (vt appellabantur) gesta Collationis:

CARTH. COLLAT. TO

quæ quidem olim studiosè excepta, conscripta, collatæque fuerant, sed temporis iniuria, posteritatisque negligentia interciderant. Ergo cū nuper maiorem melioremque eorū partem, beneficio Io. Tilij Antistitis doctissimi, & antiquitatum Ecclesiasticarum studiosissimi, nactus essem, existimaui magnum mihi quendam thesaurum oblatū esse. Nam etsi ex Augustino summa capita facilè repetere liceat: tamē multa, quæ ille præterit, desiderabam, & memineram, quàm valde olim Ecclesia voluisset integra hæc Acta legi, eorūque memoriam conseruari. Nam & ipse Augustinus in lib. de gestis cum Emer. narrat, apud omnes (vt ait) diligentes Ecclesias Africanas quotannis ea à capite ad finem vsque, ordine recitata fuisse, quo tempore populo maximè integrum erat audire. Fateor non modò

HISTORIA

leptologica, sed & propè batrologica
posse videri, quia recitentur omnes
Donatistarum cauillationes, ac ne
verbum quidem vllum pratermitta-
tur. Sed Ecclesiæ & Reipu. interfuit,
singula eo modo conscribi atque ex-
poni. Et tamen ne eorum fortè lon-
gitudò lectores deterreret, Augusti-
nus epitomen etiam cōscripsit, quam
vocauit Breuiculum: & rursus eadē
de re scripsit in lib. post Collat. & de-
nique ex synodo Cirtenfi eandē nar-
rationem repetit, epist. 152. quam qui-
dem epistolam indicat, cū ad Mar-
cellinum scribens de hisce suis labo-
ribus in epistola 158. *Mihi (inquit)*
fuit Breuiatio gestorum Collationis no-
stræ satis operosa, cū viderem nemi-
nem velle tanto aggeri literarum legen-
do se committere: sicut mihi fuit etiam
epistola ad ipsos laicos Donatistas de hac
eadem Collatione nostra. Scribit autem

CARTH. COLLAT. 31

ad Marcellinum, vt publicētur gesta
in causa quorundam crudelium Do-
natistarum in iudicio conuictorum.
Nam & talia recitari per omnes Ec-
clesias optat non minus quā gesta
ipsius Collationis. Adeo historia Do-
natistarum visa est digna, quæ incul-
cetur. Obiter autem admoneo, fal-
li Erasmus, qui in argumento eius
ad Marcellinum epistolæ annotat,
Augustinum ab Marcellino petere,
vt quæ aduersus Donatistas in Con-
cilio Episcoporum decreta sunt,
publicentur. Certè in Concilio Epi-
scoporum non decernebatur quod
pro tribunali Marcellini. Porro vt
gaudebat Augustinus Marcellinum
Collationis cognitorem fuisse, sic &
Bonifacium Comitem optabat eius
historiam cognoscere. Itaque ad eum
scribens epist. 50. *Quoniam (inquit)*
valde proluxa sunt gesta, & tibi aliis re-

HISTORSA

bus Romanæ paci necessariis occupato, multum est vt legantur, breuiarium eorum tibi legi poterit. Quid multis? Existimauit in iis sitam esse Ecclesiæ victoriā. Itaque in epist. 204. ad quendā Donatistam, Præstitit (inquit) misericordia Dei, vt & nos & Episcopi vestri tam frequenti numero soque conuentu Carthaginem veniremus, atque inter nos de ipsa dissensione ordinatissimè conferremus. Gesta conscripta sunt: nostræ etiam subscriptiones tenentur. Lege, vel patere vt tibi legantur: & tunc elige quod volueris.

Et si autem nihil vellē magis quàm ea nunc quoque legi ab omnibus, tamē interea dum edentur, quædam delibare atque annotare non recuso, quæ etiam lectorem excitare fortasse poterunt. Imprimis autem obseruo, magnum & celebrem fuisse conuentum, cum Catholici Episcopi ducenti octuaginta sex, Donatistæ verò ducē-

CARTH. COLLAT. 32

ti septuaginta nouem conuenissent. Et tamen paulò antè multò plures Donatistæ conuenerant in Bagaiensi Concilio aduersus suos Maximianistas, alteram Donatistarum sectam. Adeo in Africa inualuerat Donatistoboles: neque non de sua multitudine illi gloriabantur non minus quàm aliàs de sua paucitate. Augustinus vanitatis eos redarguere vult, quia iactarent sese esse plusquam quadringentos in Africa antistites. Sed si suos Maximianistas sibi adiungi patiebātur, reuera erant plusquam quadringenti. Maximianistas autem, qui non minus optabant huic Collationi interesse, quàm reliqui Donatistæ eam refugiebant, non modò Donatistæ reiecerunt, sed & Catholici excluderunt. Cur id factum sit, indicat Augustinus in libro tertio contra Iulianum. *Cupientes (inquit) exigui-*

HISTORIA

tatem suam, nomine saltem certaminis consolari, & ideo videri aliquid apud eos, quibus contemptibiles erant, quia inire nobiscum sinceretur examen, interpellantes eos & libellum dantes prouocantēque contempsimus. Magis enim de certamine nominari desiderabant, quàm formidabāt in certamine superari. nec sperabant victoriæ gloriam, sed famam requirebant Collationis, quia multitudinis non habebant. Hæc ille: qui inde probat non esse consequens, vt qui conferre in aliquo iudicio non sinuntur, putari debeant de veritate confidere: idque obiicit Pelagianis, qui cùm iam damnati in Concilio Episcoporum fuissent, iactabant quasdam literas Imperatorias, ex quibus ad nouam Collationem Catholicos prouocabāt, eamque Catholicis recusantibus, victores se esse stolidè gloriabantur.

Porro quàm vltro sese offerebant
Maximia-

CARTH. COLLAT. 33

Maximianistæ, qui repulsi sunt, tam reliqui Donatistæ, qui restitabant, inuitabantur: & vt in his euocandis cogendisque multum negocij fuit: sic etiam, cùm iam venissent, in pertrahendis ad Collationem: eius licet æquissimæ conditiones proponerentur. Lepidum autem est, quod cùm Marcellinus in suo Secretario siue auditorio, honoris causa, rogaret Donatistas, vt sederent, sicuti Catholici sedebant: illi recusando respoderunt scriptum in Psalmo 36. esse, *Cum impiis non sedebo*: appositè verò nostri replicarunt, iam eos tamen fecisse, quod in eodem Psalmo Dauid subiicit: & *cum iniquis non ingrediar*. Sed addendum erat, quod in eodem Psalmo Dauid adiicit, sese ita odisse impiorum societatem, vt tamen propter eos non sit deserturus templum aut altare Domini. Et certè mirum est,

HISTORIA

Donatistas nimis ineptè morosos stare quàm sedere maluisse, cum illud reorum, hoc iudicium sit. Imò cùm reus sedere iuebatur, absolutus esse intelligebatur. neque alia absolutio- nis formula vñ erant eorum Maiores in primo illo suo Cirtensi Concilio, cuius antea mentionē feci. Fuit profectò incredibilis quidam fastus ho- rum hypocritarum. Sed factum est iusto Dei iudicio, vt honorem ni- mis liberaliter iis oblatum, quo indi- gni erant, recusarent. Optatus lib. i. narrat indignè etiam tulisse, quòd fra- tres à Catholicis appellarētur: & mul- tis pòst annis atque adeò in ipsa Col- latione hanc nostrorum humanita- tem superbè respuerunt. Augustinus lib. 3. còtra Gaudent. *An (inquit) ira- sceris, quia te fratrem voco? Hoc enim no- men à nobis etiam in nostra Collatione respuistis. &c.*

CARTH. COLLAT. 34

Cum multa sint in gestis huius Collationis singulariter obseruanda, tum verò illud memorabile est, quod Catholici, vt Donatistis vterentur æ- quioribus, nō recusant iniquā etiam subire conditionem, aduersariis verò vtilem. Offerunt enim, si in hac Col- latione vincantur, vt planè abdicent: sin vincant, nihilominus vt victis ad- uersariis integrum sit non abdicare: sed victores iis resipiscentibus com- municent honorem & dignitatem muneris Episcopalis, vt in eadem Ec- clesia duo tolerentur Episcopi, tan- quam Collegæ, & vt olim Romæ Cō- sules: sed ita, vt sit inter eos quædam (vt Græcorum Iuriconsultorum ver- bo vtat) ἀλληλοκληρονομία, & quoddam veluti ius accrescēdi: vt qui prior de- cedet, socium relinquat Episcopum tanquam hæredem in solidum. Sanè Canon Niceni Concilij prohibebat

HISTORIA

duos in vna vrbe esse Episcopos. Nā prospiciebat incommoda talis societatis, & vt Romæ non nisi vnus erat princeps Senatus, quāuis essent Cōsules duo: sic visum fuit, Collegio presbyterorum non nisi vnum esse præficiendum. Sed, vt id placuit, pacis fouendæ causa: sic etiam vbi Conciliationis ratio visa est postulare, vt duo tolerarentur, cū alter expelli vix posset, Canonis finem & sententiam potius quàm verba intueri oportuit. Sanè tamen cū Augustinus passus esset sese Valerij Episcopi Hipponensis Collegam creari, vt esset veluti Coëpiscopus: ignotum sibi Canonē Nicenum fuisse dixit. Et propterea Possidius narrat, eum, cū Episcopus esset, publicè recitari sæpius Canones Nicenos voluisse. Sed hæc ex Ecclesiæ vsu atque utilitate æstimanda atque metienda esse nemo nega-

CARTH. COLLAT. 35
uerit, vt vbi iusta causa postularet, ille Canon cedat. Qualis causa esse visa est, vt Donatistis antistibus, quos ambitio retinebat, obiiceretur spes aliqua honoris, si resipiscerent: detrahereturque timor infamiæ & ignominiosæ abdicationis, si ad Ecclesiā Catholicam redirent. Neque verò nouū fuit exemplum, Nā Arrianis, qui iam aliquot annis Ecclesiæ gubernationem in Oriente occupauerant, & de ea possessione, si sanari nollent, decedere abs Theodosio iubebantur, non dissimilis conditio fuit oblata. Sed & eodem tempore Meletius Episcopus Antiochenus, pacis retinendæ causa, Paulino, qui separatos alioqui habebat suos cœtus, obtulit, vt cōciliatio fieret, societatem sui episcopatus, ea lege, vt altero mortuo, alter qui superstes esset, in solidū Episcopus maneret. Denique August. in epist. 162.

HISTORIA

narrat, cū Melchiades Rom. Episcopus ex sententia suorum Collegarum damnaret Donatum, Donatistis, qui resipiscere vellent, ita pepercisse, vt sanitatis recuperādæ (inquit Augustinus) optionem liberam iis fecerit, paratus communicatorias literas mittere etiam iis, quos à Maiorino ordinatos esse cōstaret: ita vt quibuscunque locis duo essent Episcopi, quos dissensio geminasset, eum confirmari vellet, qui fuisset ordinatus prior: alteri autem eorum plebs alia regenda prouideretur. De hac Melchiadis sententia loquēs August. exclamat, *Quām innocens? quām integra? quām prouida atque pacifica? O virum optimum! dō filium Christianæ pacis, & patrem Christianæ plebis.* Idem Augustinus epist. 50. eundem historiam recitat, & simul significat catholicos hoc deinde exemplum secutos esse in re-

CARTH. COLLAT. 36
cipiendis Arrianis, qui, cum resipiscerent, clerici & Episcopi, vt antea fuerant, manerent. Narrat etiam id tam displicuisse Lucifero, vt propterea descuerit ab Ecclesia. quod & narrat Hieronymus contra Lucifer. Sed iniusta schismatis causa hæc esse nostris visa est. Ergo meliora Ecclesiasticæ lenitatis exempla Afri Antistites in Collatione secuti sunt: vt iam mirari minus debeamus, reliquam eorum erga Donatistas clementiam atque indulgentiam. Prætereo veterem legem xii. Tab. *Sanatibus idem ius esto, quod fortibus.* Sed mihi in mentem veniunt Niceni patres, qui, licet eos, quos lapsos vocabāt, ad Ecclesiæ quidem communionē post exomologesim admittendos, non etiam ad vllum ordinem cleri vel ministerij Ecclesiastici, decreuissent: Nouatianis tamen resipiscentibus non modò

HISTORIA

remiserunt durioris exomologeseos conditionem: sed & ministerij Ecclesiastici functiones permiserunt. Cur erga Donatistas Afri Antistites duriores essent, nulla causa erat: magna verò, vt etiam essent indulgentiores, si fortè hac conditione redimere vnitatis & Ecclesiæ pacem possent. Cyprianus & ipse Afer, rigidus profectò erat erga lapsos. Interea tamen in epistola ad Cornelium, *Patientia* (inquit) & *facilitas* & *humanitas nostra* venientibus præsto est. Opto omnes in Ecclesiam regredi: opto omnes commilitones nostros intra Christi castra & Dei patris domicilia concludi. Remitto omnia, multa dissimulo: studio & voto colligendæ fraternitatis, etiã quæ in Deū commissa sunt, non pleno iudicio examino: delictis plus quàm oportet remittendis penè ipse delinquo. Amplector plena & prompta dilectione, cum pænitentia

CARTH. COLLAT. 37

reuertentes. Hæc ille. Quæ eius deinde successoribus, hoc est, Africanis patribus placuisse quis mirabitur? Porro non modò obtulerunt Catholici Donatistis conditionem, quam iam dixi, sed etiam liberaliter addiderunt alteram, quam didici ex Augustini libro de Gestis cum Emerito, vbi & narrat aliquid memorabile accidisse, cum de ea proponenda Catholici inter se deliberarent. Recitabatur in quodam conuentu Cæsariensi notaria abs Catholicis in Collatione Carthagenensi proposita. Cum ventum est ad hunc locum: *Si forte populi Christiani singulis delectentur Episcopis, & duorum consortium inusitata rerum facie tolerare non possunt, vtrique de medio discedamus, & Ecclesiis singulis damnata schismatis causa, in Vnitate pacifica constitutis, abs his singulis in Ecclesiis singulis annuenibus, vnitati facta, per loca necessa*

HISTORIA

ria singuli constituentur Episcopi. Augustinus Episcopus dixit: Dicā Charitati vestre & cōmemorē rem dulcissimā & suauissimā, quam Domino adiuvāte sumus experti. Cū ante ipsam Collationem inter nos aliqui fratres de hac re colloqueremur: quia pro pace Christi Episcopi debēt esse aut debent non esse: quod vobis fatendum est, circumspectantes omnes fratres & Coepiscopos nostros, non facile nobis occurrebant, qui hoc velent suspicere, & de hac humilitate Domino sacrificare: dicebamus, ut fieri solet: *ille potest, ille non potest: ille consentit hoc, ille non tollerat:* loquentes magis pro suspicionibus nostris, qui corda illorum minimē videre poteramus. Quando autem ventum est, ut hoc palām fieret, in Concilio uniuersorum tam frequenti penē trecentorum Episcoporum, sic placuit om-

CARTH. COLLAT. 38

nibus, sic exarserunt omnes, ut parati essent Episcopatum pro Christi unitate deponere: & non perdere, sed Deo tutiūs commēdare. Duo ibi vix inuēti sunt, quibus displiceret. Vnus annosus senex, qui hoc etiam dicere liberior ausus est: alter voluntatem suam tacito vultu significauit. Sed posteaquam illum liberior hoc dicentem obruit omnium fraterna correptio, illo mutante sententiā, vultum etiam ille mutauit. Hæc Augustinus.

Quæ quidē tantō magis recito, quod in Actis Collationis sint prætermissa, & tamen memorabile exemplum sit, & imprimis sit vtile, quoties de pontificatu certatur, & ambitio contententium, perturbandæ Ecclesiæ causa est.

Redeo ad gesta Collationis. Ut citius ad rem veniretur, & de grauioris causæ statu ageretur, Catholici vo-

HISTORIA

Iuerūt disiungere atque separare causam Ceciliani, & eam quæstionem missam facere, quæ facti magis erat, quàm iuris. Nam & personalis erat ea causa, quæ cum altera (vt ita dicam) reali & generali, quæ erat de Ecclesia, nihil habebat commune. Itaque non recusabant ultro hoc largiri, quod tamen falsò prætexebant Donatistæ, Cecilianum fuisse Traditorem. Nam ne rum quidem ab Ecclesia Catholica, quæ ei communicasset, Donatistas desciscere debuisse, nostri aiebant. Nihil certè erat facilius, q̃ probare, Cecilianū talē nō fuisse, & rectè fuisse absolutū: & Donatistarū propterea calumnias reterege, impudētiamque prope incredibilem. Sed tamen Donatistæ in ea cauillatione perstabant potius quàm ad iuris quæstionem de Ecclesia pertrahi se paterentur. Sic enim multa confuse miscendo tene-

CARTH. COLLAT. 39

bras offundere, vt elaberentur, volebant. Cūque aliàs in ore habere solerent forensem illā præscriptionem, *Nec causa causæ, nec persona personæ præiudicat*: tamen indignè ferebant eam exceptionem sibi obiici, vbi Cecilianī causam cū Ecclesiæ causa ita coniungebant, vt hanc ex illa pendere vellent. Certè Augustinus epist. 204. ait, nihil in Actis Collationis fuisse quod Donatistæ magis deleri voluissent. Fuit sanè vetus illud hæreticorum artificium, vt, frustrationis ergò, cū suum dogma tueri non possent, suos mores, quos laudabant, allegarent: aut cū aduersariorum doctrinam refellere non possent, mores eorum accusarent. Sed hæc diuertacula sunt eorū, qui eludere volunt. Sanè ante Collationē Petilianus Augustinum, cum quo certabat, multis conuiciis propterea impetebat, vt iā

HISTORIA

de Augustini persona potius quàm de Ecclesia, d qua instituta erat disputatio, quereretur, *Me* (inquit Augustinus) *facit causam, cum defecisset in causa.* Item, *Relicto negotio publico, priuata quadam simultate, hominis vnus vitam maledicis opprobriis insectatus est, quasi homo ille esset causa, quæ inquiritur.* Sed vt Augustinus indicat quorsum id faceret astutus aduersarius, sic obstat, ne tali astu eludat: & iniuriam priuatam pati mauult, quàm deferere causam publicam. Ergo & Cresconio Donatistæ respondens, *Desine* (inquit) *talibus. Vnus homo sum: Ecclesiæ inter nos agitur causa, non mea.* Sicque etiam constrinxit Pelagianos, qui in disputatione captabant, quod Donatistæ: *Quod* (inquit) *ad mores nostros pertinet, quemadmodum viuamus, in promptu est eis, cum quibus viuimus.* Nunc de Catholico agitur dogmate. Manichæi, quanuis mi-

Lib. 3. contra Iulianum.

CARTH. COLLAT. 40

nus essent Rhetoricis illis artibus eruditi: tamen non dissimilia rursus diuerticula quæsierunt: neque solum mores alienos accusarunt, sed etiam cum essent impurissimi, suos prædicarunt. Sic Fortunatus Manichæus de fide rogatus, de sua suorumque vita respondet. Quid Augustinus? *Alia* In lib. cōtra Fortu. (inquit) *est quæstio de fide, alia de moribus.* Ac quidem alias, Donatistarum Manichæorumque mores accusauit, & suorum constantissimè defendit. Sed non patitur causam religionis cum tali actione permisceri. Sic & Hieronymus contra Rufinū imprimis hoc agit & vrget, vt non coniungantur capciosè, quæ disiungenda sunt. *Non est* (inquit) *necessè, vt in Ecclesiasticis tractatibus rem tribunale ventilemus.* Item, *Quis nostrorum, omissa causa, in superflua criminum obiectione versatus est? Quæ non chartæ Ecclesiasticæ, sed libelli Indi-*

HISTORIA

*cum debent continere? Aut quid refert si
causa cadas, & crimine superes? Istæ ma-
chinæ hæreticorum sunt, vt conuicti de
perfidia, ad maledicta se conferant.* Hæc
ille. Est autem operæ precium talia di-
ligenter obseruare, quia hoc quoque
tempore videmus, eos, qui de religio-
ne contendunt, intempestiuè, vt o-
mnia misceant, transilire ad crimi-
nationem personarum. Sanè quò
magis gesta Collationis Carthaginen-
sis considero, tantò magis sentio,
tam ad rem principalem Catholicos
venire statim voluisse, quàm Dona-
tistas id refugisse: qui (quemadmodũ
sepe Augustinus dixit) hoc vnum a-
gebant, vt nihil ageretur. Nam & Car-
thaginem tātum venisse videntur, vt
redirent. Dixit etiā aliquando Au-
gustinus aduersus Iulianum Pelagia-
num, frontem hæreticorum non esse
frontem. Id verò de incredibili Do-
natista-

CARTH. COLLAT. 41

natistarum impudentia multò magis
dici potuit debuitque. Dicerē, quàm
crudeles fuerunt sicarij, tam vafros
fuisse pragmaticos. Sed Acta, de qui-
bus loquor, testabuntur, strophas eo-
rum non tam erudito aliquo artificio
tectas, quàm meretricia quadam pro-
teruia communitas fuisse. Sunt in li-
bris iuris explicata hæc verba legis,
Si caluitur. Sed vix vnquam magis
quid illud sit, apparuit, quàm in Do-
natistarũ tergiuersatione atque fru-
stratione. Certè Marcellinus interlo-
cutiones prope sexcentas, vt eorum
ludificationi occurreret, interponere
coactus fuit, prius quàm ad rem eos
restitātes reuocare, & ad causam prin-
cipalem iudicandam venire potuerit.
Et verò oportuit eum non minus ci-
uilis quàm diuini iuris peritum fuisse,
vt hīc præstaret quod erat necesse.
Nam Donatistæ cūm simularēt sese

V I R O L S I H

causam agere velle tantum ex sacris literis, sicuti Theologos decebat: tamen prescriptiones infinitas ex forēsi technologia repetebant, quæ sine iuris civilis cognitione refelli non poterant. Miraretur aliquis, eos, cum vndique conquirerent omnes (vt vocant) declinatorias exceptiones, tamen non excepisse, quod Ambrosius antea exceperat ad Valentiniani iunioris consistorium, aulica fraude Iustinae euocatus, vt in eo cum Arrianis disputaret. Sed dissimilitudinem obseruare facile licet: & Donatistæ sibi gratulari debebāt, sese ad aulam Honorij vel transmarinum aliquod tribunal, sicuti antea euocari curarant Cæcilianum, nunc non euocari. In Actis scriptum est, hanc Collationem habitam esse in Secretario Thermarum Gargilianarum, quod in vrbe Carthaginiensi videtur fuisse audito-

CARTH. COLLAT. 42
rium aliquod nobile. Cyprianus reus dicitur ad Paternum Proconsulem Carthaginensem adductus fuisse in quoddam Secretarium. Et in legibus sæpe vocatur Secretarium iudicum, vt Consistorium principis. Secretarium Prætorij vocat Augustinus libro tertio contra Crescon. cap. 56.

Cum primum sese stiterunt Donatistæ, cauillari nescio quid fuerunt, de tempore, quod præstitutum fuerat, iam elapso. Sed interlocutus est Marcellinus de prorogatione: & tenebat illud Vlpiani, *Qui pro tribunali cognoscit, nonnunquam tempus iudicati prorogat* &c. l. 2. de re iudic. Credo equidem, lubēter etiam Donatistę submurmurassent illud è medio iure civili, moram purgari non posse, vbi lapsu temporis commissa est. Sed hisce cauillis non erat nunc locus. Cæterum cum ordo Collationis imprimis postula-

HISTORIA

ret, vt vtrinq̃ue certi deligerẽtur a-
ctores, idque Marcellinus ediceret,
& Catholici probarent, Donatistæ
rursus reclamabant, qui cū propè tre-
centi conuenissent, volebant omnes
disputare: quod profectò sine tumultu
& confusione fieri non poterat.
Ergo Marcellinus interloquitur, ob-
seruandum hîc esse, quod in publicis
actionibus & Corporibus custodi-
tur, vt per certas & ordinatas & fir-
matas personas omnia peragantur: si-
cuti noster Vlpianus scribit, Quibus
permisum est corpus habere colle-
gij siue societatis nomine, eorū pro-
prium esse, ad exemplum Reipubli-
cæ habere actorem siue Syndicum,
per quem, quod communiter agi fie-
riq; oporteat, agatur & fiat. l. i. Quod
cuiusque vniuers. nom. Ergo tandem
placuit & conuenit, vt septem ex nu-
mero Catholicorum, & totidem ex

CARTH. COLLAT. 43
parte Donati deligerentur, qui suæ
vniuersitatis nomine & mādato cau-
sam agerent, & disputationem pertex-
erent in hac Collatione. Eorum au-
tem septem princeps veluti fuit hinc
Augustinus, illinc Petilianus: vt &
anteà hi scriptis aduersariis cōflictati
inter sese fuerāt, & erat in suo quisque
ordine præstantissimus. Porro, vt di-
xi, quia Catholici ab Imperatore pe-
rierant Collationem, Donatistæ vo-
lebant sibi edi & nomina Legatorum
& preces. Quærebant enim, quod in
eo quoque genere arroderent. Mar-
cellinus nihil hoc ad rem pertinere
pronunciat: & respondet, Rescripto
pragmatico preces inseri non solere.
Petitam ab Imperatore esse Collatio-
nem non omnino audebant Donati-
stæ reprehendere: quia & ipsi priores
aliquādo id petiissent, & causam Cæ-
cilianî olim ad Constantinum retu-

HISTORIA

lissent. Sed clam tamen nescio quid submurmurabant. *Nobis* (inquit Augustinus in lib. post Collat.) *inuidiam concitant, quod apud Imperatorem causam agamus Ecclesiæ. Hinc illa Primiani Donatistæ vox: Illi portant multorum Imperatorum sacras: nos sola portamus Evangelia.* Sacrum, sicuti & diuinum, eo tempore dicebatur, quicquid erat principis. Hinc sacræ dicebatur Principum epistolæ, leges, mādāta, rescripta. Et vice sacræ iudicare dicebatur, qui vice principis iudicabat, sicuti Marcellin⁹ in hac Collatione. Itaque dici etiam poterat sacer cognitor, & sacrarum cognitionum iudex, ut eius temporis leges loquuntur. Quatenus autem Principes causis Ecclesiasticis sese immiscere possint aut debeant, pluribus verbis dictum aliās est. Itaque nunc istud omitto. Præterea & multas Donatistarum in Collatione

CARTH. COLLAT. 44
circuitiones atque tergiuersiones. Nam quis omnes enumeret? Sed sedati iudicis fuit, quicquid tandem illi dicerent, tamen si sepius eadem ociosè & frustra inculcarèt, patienter id audire: quod quidem Marcellinum fecisse, Acta testantur. Sanè mira fuit illa eorum cauillatio: quod ubi proferebatur Ecclesiasticum Concilium cum suo die & Consule: propter adiectam hanc temporis notationem, causabantur fictum esse Concilium. Rursus cum aliquod Constantini rescriptum iis obiiciebatur, cui fortè adiectus nō erat Consul, index ipsius anni: propterea cauillabantur falsum & fictum quoque esse. Quid Marcellinus? De Conciliis nihil dicit. Nimis enim notum certumque erat, diem & Consulem iis ascribi, ut ficta non esse intelligātur. Sed pronunciat, non nocere tamen veritati legum & re-

F iij

HISTORIA

scriptorum, si omiſſa ſit hæc temporis notatio. *Cognitor* (inquit Auguſtinus) *interlocutus eſt, euidentiſſimis legibus definitum eſſe, imperialia conſtituta, etiam ſi Conſules non legerentur, in dubiū non vocari.* Scio Conſtantinum Imp. reſcripſiſſe, auctoritate carere perſonalia beneficia, quæ ſine die & Conſule proferuntur, l. 4. C. de diuerſ. reſcript. Sed talium beneficiorū alia ratio eſt: & ipſe Iuſtinianus, licet hoc reſcriptum in ſuum Codicem retulerit, tamen præfaſtus eſt id dici non poſſe de Conſtitutionibus. Nam nullam dubitationē inde emergere vult, quod quædam ſine die & Conſule compoſitæ legantur. Sanè cūm quæreretur de quadam epiſtola ſiue cautione, reſpōdit noſter Ceruidius Sceuola, non ideo nullius eſſe momenti quod ſine die & Conſule ſit. l. 34. De pignor. Et quod in Pandectis non ex-

CARTH. COLLAT. 45

rat, inuenitur quoddam fragmentum ex libris regularum noſtri Modeſtini, nihil nocere teſtamento, ſi dies & Conſul adiecti nō ſint. Adijci tamen ſæpius ſolebant: licet ubi teſtamētum aperiebatur, diem & Conſulem (inquit noſter Vlpianus) non patiebatur Prætor deſcribi vel inſpici, ne quid falſi fiat. l. 2. Quemadmodum teſtam. aper. Sed quis mirabitur Donatiſtas in Collatione omnia fruſtrationis diuertacula captasse, quæ ne forenſis quidem cauſidicus in mala cauſa inueniſſet? Etiam poſt rem iudicatam exceptiones obtendebant, & quidem ex iure ciuili repetitas eſſe fingebant: de quibus aliquid poſtea dicam.

Age, nunc de cauſa principali iterum cognoſcatur, & quis eius ſtatus fuerit, videamus. Vt duobus verbis dicam, quæſtio fuit de Eccleſia: an hæc eſſet penes Catholicos, an verò

HISTORIA

penes Donatistas. Et quidem tantò difficilior diiudicatio fuit, quod vtroque propè eadē sonaret doctrina, & forma similis cōspiceretur: imò & eadem formulæ audirentur, sicuti & Opratus lib. I. significat. neque temerè est, quod Augustinus in lib. de vera relig. cap. 5. non modò in Schismaticis id obseruat, sed etiam in quibusdā hæreticis, vt Arrianis & Photinianis. Manichæos verò & nonnullos alios ait etiam ritu sacramentorū dispares esse voluisse. vt minus mirandum sit, quod hos, minus quàm illos, Ecclesia Catholica ferre potuerit. Cū ergo Donatistæ pares esse viderentur doctrina & ritibus, difficilior cum iis fuit de Ecclesiæ agnitione quæstio: & aliis indiciis fuit opus quàm doctrinæ & sacramentorum. Nostri itaque ad argumentum Catholicæ vnitatis confugerunt: non quod nescirent,

CARTH. COLLAT. 46

quid Hilarius Arrianis responderit, speciosum modò nomen nescio cuius Vnitatis captiosè obtendentibus suæ factioni: sed quod vnitatem Catholicam laudarent, eamque in Christo. Vt autem potissimum contendunt, Ecclesiam Christi esse Catholicam: sic Donatistæ obiiciebāt debere esse sanctam. Eò enim recidit hoc certamen, vt quod in symbolo omnes profitebantur, Ecclesiam esse sanctā & Catholicam, in Collatione Carthaginensi variè agitatam sit: cū nostri vrgerent vaticinia prophetarum, quæ Catholicam promittunt: Donatistæ verò opponerent vaticinia, quæ sanctam describunt Ecclesiam. Fateor causam hanc aduersus Petilianum, & neruosius & planius egisse Augustinum in lib. de Vnit. quàm in ipsa Collatione: quia scriptionem non interrumperebat aduersarius, vt oratio-

HISTORIA

nem. Sed eadem semper causa fuit. Obseruemus autem, Catholicos aliā non admisuisse, quæ institutam disputationem perturbasset.

Poterant fortasse Donatistis odio, se obiiicere aliquid Arrianismi. Sed nolunt aliò excurrere, & malūt amicè confiteri, sibi cum iis rem esse, non de capite, id est, Christo, sed de corpore, id est, Ecclesia. Quinimo quæstionem de anabaptismo, cuius rei erant Donatistæ, hîc etiam omittunt: & cum iis agunt perinde atque cum Luciferianis, qui eodem tempore in ipsa etiam Africa separatos ab Ecclesia Catholica suos cœtus habebant, neque tamē heretici, sed potius schismatici erant: multò tamen quàm Donatistæ modestiores. Quandam cum iis Collationem quodam Carthaginensis cū Donatistis Collationis exemplo, Hieronymus describit. Augu

CARTH. COLLAT. 47

stinus utrosque coniunctim damnat. Nam in lib. de agone Christiano cap. 30. posteaquā de Donatistis egit, *Nec eos (inquit) audiamus, qui quannus neminem rebaptizent, præcidere se tamen ab unitate, & Luciferiani dici quàm Catholici maluerunt. Quod non rebaptisant, non reprobamus: sed quod etiam ipsi præcidi à radice voluerunt, quis non detestandum esse cognoscat? Hi sunt de quibus Apostolus dicit: Habentes speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Hanc illi non habent, quia præcisi ab unitate sunt. &c.* Sed & Prosper Augustini discipulus, lib. 2. de promiss. & prædict. cum Donatistis Luciferianos comparat, & utrosque ait, Christi corpus, id est, Ecclesiam, humanis calumniis infectatos esse: ut alij heretici, Ecclesiæ caput, id est, Christū ipsum, infectabantur. Denique Hieronymus disputans contra Luciferianos simul

HISTORIA

dānat Donatistas, quos vocat Montenses, sicuti eo tempore Romæ vocabantur: & pronunciat apud eos nō Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Donatistæ clamitabant, Ecclesiam Catholicā (vt loquebantur) apostatasse: & cum asylo Romulicam compararunt. Luciferiani dicebant de Ecclesia factum esse lupanar.

Aug. lib.
2. contra
Cresc. cap.

13.

Hiero. contra
Lucif.

Vtrorumque similis erat ratio: quia lapsi, vel hæretici, qui resipiscerent, recipiebantur. Sed schismatis iustam excusationem hanc non esse, Catholici respōderunt. Lucifer Caralitanus in Sardinia Episcopus, acerrimus erat Nicenæ fidei defensor, & ab Athanasio, Hilario, Hieronymo, propterea laudatus est, & hisce diebus, apud Io. Tilium Episcopū Meldensem, cum Actis Collationis, legimus Luciferi ad Constantium Imp. libros nondum editos, qui testantur, quam

CARTH. COLLAT. 48

acer hæreticorum hostis esset Lucifer. Sed impij tamen schismatis non minus quam Donatus, reus fuit, cū dolens Arrianis facilè ignosci, & existimans eorum communione Ecclesiam pollui, secessit, & Catholicam communionem deseruit, inque suademū Sardinia, vt Donatus in Africa, hoc est, in suo cœtu, Ecclesiam superesse dixit. Sic Luciferiani ad Donatistas accessere, & vt propiùs accederent, in Africam traiecerunt. Sed mihi venit in mētem, quod Ambrosius narrat in oratione de obitu fratris sui Satiri. Laudat fratrem illum suum, qui cum in Africam fortè traiecisset, vbi erat Ecclesia quēdam Luciferiana, noluit cum ea communicare, quæ cum Catholica non communicabat. *Quamuis enim* (inquit Ambrosius) *Lucifer pro fide exulasset.* & *fidei suæ reliquisset hæredes, tamen*

HISTORIA

non est fides in schismate: & licet fidem erga Deum teneret, tamen erga Dei Ecclesiam non tenebat, cuius patiebatur velut artus diuidi, & membra lacerari. Etenim cum propter Ecclesiam Christus passus sit, & Christi corpus Ecclesia sit, non videtur ab his exhiberi Christo fides à quibus euacuatur eius passio, corpusque distrahitur. Hæc Ambrosius.

Feci non inuitus, vt obiter de Luciferianis aliquid intersererẽ, quæ & Donatistarum conditionẽ illustrent. Nam & vbi illos damnari audimus, multò magis hos damnandos esse intelligimus. Sanè Augustinus in epist. 48. grauitè reprehendit eorum errorem, qui existimabant nihil interesse, in qua quisque parte Christianus sit, sed vbi fidem teneat. Obiicit autem, hoc vni Deo congruere, vt in vnitæte colatur. Narrat etiam libro 1. contra Parmen. Tichonium illum, qui inter Donati-

CARTH. COLLAT. 49

Donatistas moderatissimus simul & doctissimus erat, ingenuè quidem agnouisse, Ecclesiam Catholicã toto orbe diffusam esse: sed negasse (quod tamen erat consequens) Donatistas peccare, qui illi non communicabãt. Solet iactari illud Christi prouerbiũ: *Vbicunque fuerit corpus siue cadauer, illic congregabuntur & aquilæ:* vt intelligamus, cùm de religione quæritur, in Christum nos intueri, ad eũque accurrere debere, sicuti corui aut vultures ad cadauer. Audio Calvinum eo loco annotasse, Quicunque Christo cohærent, esse extra schismatis periculum. Sed vt capiti cohæreamus, corpori insitos nos esse oportet. Neque sanè caput sine corpore est, vt neque corpus sine capite est. Et verò Christus eodẽ loco, corporis sui, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ, cuius veluti ductu ad eum accurramus, gloriã &

HISTORIA

lucem, quam spectemus, nobis commendat, cum de suo nouo regno, & eius repentina admirabilique propagatione loquēs ait, *Sicut fulgur exit ab Oriente & apparet ad Occidentem. &c.* Ergo & Augustinus lib. 1. Euangel. quæst. cap. 38. *Orientis* (inquit) & *Occidentis nomine totum orbem voluit significare, per quem futura erat Ecclesia.* Tum addit: *Constituta ergo auctoritate Ecclesie per orbem terrarum clara atque manifesta, consequenter discipulos Christus admonet atque omnes fideles, ne schismaticis credāt, qui occulte congregāt tanquam in Penetralibus & paucos in deserto. &c.*

Vt redeam ad gesta Collationis: nihil iam est quod magis obseruare imprimis oporteat, quàm quod Augustinus in lib. de Vnit. contra Petilianum scribit. *Quia* (inquit) *cum Donatistis quæstio nobis est, non de capite,*

CARTH. COLLAT. 50
sed de corpore: id est, non de ipso saluatore Iesu Christo, sed de eius Ecclesia: ipsum caput, de quo consentimus, ostendit nobis corpus suum, de quo dissentimus. Rectè. Sed si illi, vt nos, caput illud ostētent: vbi potius corpus esse existimabitur? Augustinus monet, Capitis verbis hoc est, sacris literis id satis indicari. Quibus? Quæ Ecclesiam ostendunt esse Catholicam. Vbi cum iis hæreticis, cum quibus de capite, id est, de Christo, eiúsve siue essentia & natura, siue officio aut beneficio, imprimis quæstio erat, & deinde de corpore, id est, de Ecclesia, vt cū Arrianis: Catholici simpliciter contendebant, ad dignoscendum corpus, inspicendum esse caput, & de capite potissimum agebant. At vbi cum Donatistis res erat, qui de illo capite cōsentiebant: alio, vt necesse fuit, argumento, corpus, de quo solo contro-

HISTORIA

uersa erat, penes se esse cōtenderunt. Difficilis in tanta alioqui similitudine fuit hæc diiudicatio. Sed sufficere visa est illa, quam dixi, indicatio. Ergo & si Donatistæ cū capite fortasse ostentarēt alicuius corporis, hoc est, suæ societatis & conspirationis speciosiores siue faciem siue colorem, hoc est, ritus & mores minus viciosos: tamen præualuit altera Catholicorum probatio, qua penes se, Christi corpus, id est, Ecclesiam, esse euicerunt: & simul apud Donatistas non esse ostenderunt. Esse enim vnicam constat. Frustra autem de capite gloriantur, qui de corpore nō sunt. Nam vbi alterum nō est, neutrum est, cū & totus Christus, caput & corpus sit, vt ait Augustinus. Hinc protritum illud eiusdem contra Donatistas, *Extra Ecclesiam nō est salus*. Sanè Paulus Ecclesiam appellat Christum.

CARTH. COLLAT. 51

Cumque Iehoua sit proprium nomē Dei, tamen etiam attribuitur nō modo altari Hierosolymitano, sed & nouē Hierusalem, id est, Ecclesiæ. Hæc autem obiter dico, vt magis intelligamus, quanta de re quærat, cū de Ecclesia quæritur, & cum Donatistis agi de re magna omniumque adeo maxima, meminerimus. Posteaquam autem iam intelligimus τὸ κριτέριον, quæramus τὸ κριτήριον.

Donatistæ in Collatione rogabāt, quibus testimoniis, diuinis an humanis ageretur, & quo iudicio lis definiretur? Nostri sacram scripturam, & testem & iudicem sibi fore respondent. Sed quomodo ea vtantur, & quid inde repetant, vt euincant quod volunt, obseruādum etiam est. Cū Augustinus de Baptismo ab hæreticis, id est, extra Ecclesiā administrato, aduersus Donatistas disputat, non

HISTORIA

tantum allegat scripturam, sed Apostolicam traditionem & Ecclesiae usum, consuetudinem, testimonium, auctoritatem: ut lib. 2. de Baptismo, cap. 7. & lib. 4. cap. 6. & lib. 5. cap. 23. & lib. 1. contra Crescon. cap. 31. 32. 33. Sciebat Optatum quaestionem de unico Baptismo contra Donatistas voluisse definire ex nudis sacris literis. Sed infeliciter id eum tentasse agnoscebat: neque ingenuum esse indicauit, locos scripturae detorquere. Ergo quod Optatus de Baptismo dicturus contra Donatistas prouocauerat sacras literas, & quod ex testamenti tabulis de voluntate testatoris iudicandum esse Iurisconsulti aiunt, huc retulerat: id Augustinus ita imitatus est, ut tamen in quaestione de Ecclesia potius hoc diceret. Nam in grauiori hac causa sentiebat scripturam liquidius probare quod aiebat. Atque ita etiam in libro

*Aug. in
Psalm. 21.*

CARTH. COLLAT. 52

de unitate Ecclesiae contra Petilianum, *Non audiamus* (inquit) *haec dico, haec dicis: sed audiamus, haec dicit Dominus. Sunt certe libri Dominici, quorum auctoritati utrique consentimus, utrique credimus, utrique seruimus. Ibi quaeramus Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram.*

Non recusarunt hanc legem Donatistae: sed in hypothese dissensio erat, & cum utrique suas veluti theses ex sacris literis repeterent, minime conueniebant in fine, usu, interpretatione. Catholici enim cum suam Ecclesiam esse Catholicam, hoc est, toto orbe diffusam, liquere non dubitarent, satis superque esse statuunt, si probent sacris literis Catholicam commendari. Ordiuntur autem a veteris Testamenti libris. Non enim hos repudiebant Donatistae, ut Manichei. Et ut a principio res reperatur, promissio facta Abrahae imprimis proponitur.

HISTORIA

(nam & ex illo fœdere dependet quicquid deinde in vniuersa Ecclesia admiramur) Deinde vaticinia Prophetarum de vocatione gētium, quæ Christo exhibito futura est, accumulānt. Nam & ea cōueniunt cum promissione facta Abrahæ.

Est autem diligenter obseruandum, quod Augustinus grauitè obseruauit & religiosè admonet, cōcione secunda in Psal. 30. nempe, Prophetas apertius de Ecclesia quàm de Christo locutos esse: idque propterea, quòd viderent in spiritu (vt ait) homines contra Ecclesiam facturos esse particulas, & de Christo non tantam litem habituros, sed de Ecclesia magnas contentiones excitaturos. Ergo illud, de quo maiores lites futuræ erant, planius & apertius prædictum esse. Proponit huius rei exemplum ex Genesios cap. 22. vbi post Isaacum

CARTH. COLLAT. 53

e morte ereptum promittitur Abrahæ semen infinitum, atque eo modo Ecclesia apertè prædicatur, cū Christus non nisi figuratè. Tandem concludit, penè vbique Christum in aliquo inuoluto sacramento prædicatū esse à Prophetis: Ecclesiā verò apertè, vt eam viderent & qui futuri erant contra illam.

Donatistæ vt hunc nodum soluerent, nihil non finxerunt. Ac primum quidem Augustinus in lib. de Vnit. cap. 9, ait eos non ausos quidem esse planè dicere, falsa esse, quæ ex Prophetis recitabātur vaticinia de futura amplitudine Ecclesiæ Christianæ toto orbe diffusæ, hoc est, Catholicæ: sed excepisse tamen, non esse ea impleta, quia homines noluerint. Hic verò multò magis insurgit & clamat Augustinus, nihil hoc aliud esse, quàm dicere, Prophetiam esse falsam, &

HISTORIA

Prophetas fuisse pseudoprophetas. Fateor peruersitate ingratorum hominum factū esse, vt multæ Dei promissiones, non dico irritæ fuerint, sed fuerint quodāmodo impeditæ, quatenus erant cōditionales appendices fœderis. Sed quod attinet ad principalem, quæ pura fuit, promissionem, veluti de Messia exhibendo, & eius regno instaurando atque propagando: Apostolus profitetur eam non potuisse impediri hominū indignitate. Fateor etiam multa de Ecclesiæ excellentia & maiestate Prophetas prædixisse, quæ in cælis impleantur. Sed in terris saltem inchoari nemo negauerit. Apud Isaiam Deus loquens de Ecclesiæ amplificatione, cum iureiurando ait, *Mihi flectetur omne genu*. Id autem Paulus refert ad finem mundi, & postremum (vt vocatur) iudicium. Sed interea, nō negat quin suo

Is. 45.

Rom. 14.

CARTH. COLLAT. 54

etiam quodam modo id fiat in Ecclesia Christiana.

Cū Donatistæ negare non possent aliquam Catholicam Ecclesiam extare, suæ Ecclesiæ hunc titulum arrogarunt: & cū aduersarios negabant esse, quod dicebantur, Catholicos: tum verò in Collatione sese nūcuparunt Episcopos & defensores Catholicæ Ecclesiæ & veritatis. Nēpe Lactantius lib. 4. cap. 30. scribit, singulos cœtus hæreticorum existimasse suam esse Ecclesiam Catholicam. Saltem id iactarūt, cū viderent primam hanc esse Ecclesiæ Christianæ conditionem. Sed cū ad probationem ventum erat, erant ridiculi. Imò etiam eueniebat, vt nostris concederent, quod temerè iis eripere voluerant. Augustinus contra Epist. Manich. cap. 4. *In Catholicæ (inquit) Ecclesiæ gremio me tenet ipsum nomen Catho-*

HISTORIA

*lica: quod non sine causa inter tam multas
hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, ut
cum omnes hæretici se Catholicos dici ve-
lint: quærenti tamen peregrino alicui, ubi
ad Catholicam conueniatur, nullus hære-
ticorum, vel Basilicam suam, vel domum
audeat ostendere. Idem Augustinus in
libro de Vera relig. cap. 7. Tenenda est
(inquit) eius Ecclesiæ communicatio, quæ
Catholica est, & Catholica nominatur, nō
solum à suis, verum etiam ab omnibus ini-
micis. Velint enim nolint, ipsi quoque hæ-
retici & schismatum alumni, quando non
cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Ca-
tholicam nihil aliud quàm Catholicam
vocant. Nō enim possunt intelligi, nisi hoc
eam nomine discernant, quo ab uniuerso
orbe nuncupatur. Sed & rursus in lib.
de Vtil. creden. cap. 7. scribit quidem
omnes hæreticos velle videri & dici
Catholicos: sed vnā tamen esse (ut
omnes concedunt) Catholicam Ec-*

CARTH. COLLAT. 55
clesiam, multitudine refertiorē, si
totum orbem consideres, & veritate
synceriorē cæteris omnibus. Ex quo
liqueat iudiciis arbitris, quos nul-
la impedit gratia, cui sit Catholicum
nomen tribuendum, quod omnes am-
biunt.

Sanè Nouatianos aliquando id ir-
risisse, quia (ut aiebant) sub Apo-
stolis nemo Catholicus vocabatur, ob-
seruaui in quadam epistola Paciani
Barcilonenſis ad Sympronianū No-
uatianum. Quid autē ut hoc nomen
tueretur, responderit Pacianus, ma-
gnus olim in Ecclesia antistes, eodem
epistola suggerit: quam & Donatistæ
legisse potuerunt. Nunc videamus
quid hi obtēderent, ut id sibi arrogā-
rent, nostris autem detraherēt. Cres-
conius Donatista clamitabar, Eccle-
siam, cui Augustinus cōmunicabat,
non esse Catholicam, quia totus ei

orbis non communicaret, cum quidam multæ adhuc gentes barbaræ, quæ in Christum nōdum crediderāt, & multæ hæreses sub nomine Christi, alienæ à societate communionis Augustini essent? Augustinus libro tertio contra Crescon. cap. 63. arripit, quod ipse Cresconius confessus erat, totum quotidie mūdum verti in nomen Christianum: & respondet, Ecclesiam ad residua occupanda quotidie diffundi.

Fortunius Donatista audiēs illam demum Ecclesiam esse Catholicam, quæ toto se terrarum orbe diffunderet, ausus est dicere, suam ubique terrarum esse communionem. Augustinus epist. 163. ut ei respondeat, rogat, num possit, epistolas Formatas, quod velit, dare. Sic enim facillimè terminari posse hanc quæstionem. Erant hæ epistolæ communicatoriæ, certa

formula cōceptæ, quas vltro citroque mittebant Episcopi, ut testes & veluti tesseræ suæ consensionis. Sic Optatus lib. 2. contra Donatistas, ait suos cum Damaso communicare, cum quo totus orbis commercio Formatarum concordat. Donatistæ iactabant saltem magnam esse multitudinem suæ sectæ, & ut eam ostēterent, tam multi certatim confertimque concurrerant Carthaginem ad Collationem: conquestique etiam sunt, iniuriam sibi fieri ab iis, qui eos non esse multos dixerant. Sed tamen cum præ Catholicis pauci esse viderentur, paucitatem nihilominus suam voluerunt esse indicium Ecclesiæ, quia (ut eorum patronus Cresconius dicebat) in paucis frequenter sit veritas: errare autem multorum sit. Augustinus lib. 3. contra Crescon. cap. 66. respondet, bonos verosque Christianos,

HISTORIA

qui per seipfos multi sunt, in compa-
ratione malorum falsorúmque iti-
dem paucos esse. Idem lib. 2. contra
aduers. leg. cap. 12. cùm audisset quē-
dam Manichęum commendare suo-
rum paucitatē, quia (vt dicebat) pau-
corum sit sapientia: respondet hoc
omnibus hæreticis aduersariis Eccle-
siæ Catholicæ, quæ per omnes terras
copiosa fertilitate diffunditur, in sua
cuiusque propria vanitate commu-
ne esse. Omnes de sua paucitate glo-
riari, & seducere multitudinem, si
possint, velle. Sane Socrates hist. Ec-
cles. lib. 5. cap. 10. narrat Arrianos pri-
mum gloriatos esse de sua multitudine.
Vbi verò abs Theodosio repressi
& ciuitatibus eiecti essent, iactasse in
desertis suis synagogis illud, *Multi*
vocati, pauci electi.

Cùm sentirent Donatistæ sese nu-
mero & multitudine non posse euin-
cere

CARTH. COLLAT. 571

cere nomen Catholicorum, confu-
giunt ad aliam cauillationem. Nam
Acta Collationis narrât, Gaudérium
dixisse, hoc esse Catholicum, quod
sacramentis plenum est, quod perfe-
ctum, quod immaculatū. Sic & Au-
gustinus in Breuiculo scribit, Dona-
tistas respōdisse, Catholicum nomen
nō ex vniuersitate Gentium, sed ex ple-
nitudine sacramentorū esse institutū.
Verum inepta & inanis erat hæc ar-
gutiola. *Acutum aliquid sibi dicere vi-*
debātur (inquit Augustinus epist. 49)
cū Catholicæ nomen non ex totius orbis
communione interpretātur, sed ex obser-
uatione præceptorum omnium & sacra-
mentorum. Augustinus respondet, aliā
esse huius vocis significationem: &
tamen se non in ea harere, sed diuinis
oraculis inniti promittentibus Eccle-
siam toto orbe diffusam. Et verò ille
idem Gaudentius tandem eò recidit,

HISTORIA

vt cū vrgeri se sentiret, indignabundus exclamarit, Catholicā Ecclesiam humanum esse figmentum. Testis est Augustinus lib. 2. contra Gaudentiū. En quo peruicax impudentia audaciāque schismaticorum euadit? Sanē ante Augustinum, Optatus lib. 2. cōtra Donatistas disputans probauerat Ecclesiam esse Catholicā, & ita appellari, quæ sit toto orbe terrarū diffusa. Deinde alias (vt vocat) Ecclesiæ doctores, quibus illa & ornatur & dignoscitur, indicarat. Sed de Oprato aliās. Nam nunc etiam prætereo, quæ paulò post Augustinum Vincētius Lirinensis ea de re grauitè & acutè scripsit. Non enim longiùs à Donatistis hoc loco discedere institui: quos tam stupidos non fuisse video, vt essent e-lingues. Imò verò quò magis vrgentur, & veluti irretiti tenentur, tantò magis sicuti irritatæ feræ solent, fre-

CARTH. COLLAT. 58
munt frendētque. Grauiissimū fuit, quod postremò Catholicis Apostasiam obiecerunt, cuius ipsi potius rei erant. August. in lib. de agone Christ. cap. 29. *Cūm* (inquit) *Donatistis obiicis locos scripturæ de Ecclesia toto orbe diffundenda, dicunt, iā ista omnia fuisse completa, antequā esset pars Donati: sed postea totam Ecclesiam periisse, & in sola Donati parte reliquias eius mansisse continent.* Quid ad hæc Augustinus? *O linguam* (inquit) *superbam & nefariam!* Idem Augustinus in libro de Vnit. contra Petilianum narrat, Donatistas quidem confessos tandem esse, quæ Prophetæ prædixerunt de Ecclesiæ amplitudine: sed excepisse, postea orbem terrarum (vt loquebantur) apostatasse: defecisseq; ex omnibus Gentibus Christianam religionem, excepta parte Donati, sicut in Enoch, in Noha, in Abrahamo, Isaac & Iacob,

HISTORIA

& in duabubus tribus Iuda olim remansit Ecclesia.

Non potuit hæc controuersia melius diiudicari, quàm ex successionem. Ergo Catholici responderunt legitimam iam inde ab Apostolis successionem sibi suffragari: Donatistis verò nullam esse. Dico successionem non modò personarum, sed etiam rerum: neque tantum doctrinæ, sed & ordinationis: neque solum ordinationis, sed etiam religionis. Certè ubi talis successio est, defectio non est: imò verò est cōtinuatio: ut neque ij, quibus ita succeditur, decessisse omnino videantur. Vbi antea erant hac defensione Irenæus & Origenes aduersus sui temporis hæreticos, & ipse quoque Tertullianus Afer de Præscript. hæretic. Optatus eandem opponit Donatistis lib. 2 & eius exemplo Augustinus, qui & Manichæis eundem ve-

CARTH. COLLAT. 59
luti arietē obicit quinquies aut sexies in libris cōtra Faustum, & in lib. cōtra epist. Manich & in lib. de Vril. cred. & in lib. 1. cōtra aduers. leg. cap. 20. Obseruandum autem est, exempli loco, proponi imprimis successionem Episcoporum Ecclesiæ Rom. ut minimè interruptam. Nam & hanc (ut vocabant) principalem Ecclesiam, aliæ Ecclesiæ, tanquam metropolim Coloniam, potissimum obseruabant, ut cum ea consentirent. Ipse itaque Tertullianus Afer de præscript. *Videamus* (inquit) *quid Ecclesia Rom. didicerit, quid docuerit, cum Africanis quoque Ecclesiis conteserant.* Ac quidē Donatistæ id intelligētes, & Romam imprimis obseruari audientes, astutè curarunt, ut aliquam Romæ Ecclesiam haberent. Sed nō potuerunt efficere, ut iam inde ab Apostolorum temporibus viderentur ibi habuisse

HISTORIA

Episcopum suæ sectæ. Ergo reuocati ad originem euanescebāt. Originem autem, cū de successione ageretur, inspiciendam esse, ipse quoque Terullianus præmonuerat in lib. de Prescript. Sanè Acta Collationis testantur, Petilianum anticipatione quadā vsum, etiam Augustino & eius collegis vltro litem mouisse de origine & successione. Rogasse enim, quis eos ordinasset? quē patrem & auctorem haberent? vnde cepissent? Augustinum autē respondisse, ab ipso Christo indicari exordium suæ communionis & originem suæ Ecclesiæ, quæ ab Hierusalem diffusa est per omnes gentes continuò quodam progressu. Sic se Christū habere caput, Deum, Patrem: matrem, Ecclesiam talem. Rogant Donatistæ, quis Augustinū ordinasset. Augustinus fatetur fuisse Megalium Primatem Numidiæ. Do-

CARTH. COLLAT. 60
natistæ aliquid vitij in ea ordinatione notare & reprehendere volebant. Sed inutilis eorum cauillatio fuit: & Afri Catholici perstiterunt in defensione suæ cum Ecclesia Rom. communionis.

Optatus lib. 2. disputans cōtra Parmenianum Donatistam, enumerat iam inde à Petro continuam successionem Episcoporum Ro. cum quibus Afri Catholici communicabant. Tum verò insultans Donatistis, *Vos* (inquit) *vestræ cathedræ originem edite.* Respondebant Donatistæ, se quoque in Vrbe Roma habere Antistitem. Optatus replicat, primum, quem ibi habuerunt, vel potius quem eò miserunt, fuisse quendam Victore, eūque Afrum, qui ante Donatum non fuerit. Ergo & Augustinus in quodā Psal. contra Donatistas, *Numerate* (inquit) *Sacerdotes ab ipsa Petri sede:*

HISTORIA

Et in ordine eorum patrum, quis cui successit, videte. Sed & in lib. Quæst. Veteris & No. Testa. cap. 110. (qui liber Augustino ascribitur) Ordinem (inquit) ab Apostolo Petro ceptum, & vsque ad hoc tempus per traducē succedentium Episcoporum seruatum perturbant, ordinem sibi sine origine vindicantes, corpus sine capite.

Donatistæ, vt Romanorum Episcoporum successionem, quam vbi cum iis communicabāt, Afri Catholici iactabant, interruptam & vitiosam esse ostenderent, neque tamen confusè ea de re declamarent, aliquando dixere, primos aliquot illos quidē inculpatē (sic enim loquebantur) Episcopatum gessisse: sed alios deinde dissimiles fuisse, quos & incredibilibus calūniis infectati sunt, vt ait Augustinus in lib. de vnico Baptismo, & quidem clamitarunt Mar-

CARTH. COLLAT. 61

cellinum, Miltiadem, Syluestrū, non minus traditores fuisse quàm Cæcilianum. Mirum verò, potius non obiecisse Liberij desertionē, & Damasi, qui ei successit, seditiosam ordinationem, quā & Pelagiani propterea exagitarunt. Nam id August. significat, cum lib. 6. contra Iulian. inquit: *De constituendo Episcopo dissensionem populi Ro. insultabundus obiectas.* Notum autē est ex Ammiano, qualis & quam cruenta fuerit ea dissensio, cum Damasus crearetur Episcopus. Sed & Iulianus Pelagianus, cum sedis Romanæ auctoritate premeretur, etiam ipsum (vt ait eodē loco Augustinus) beatæ memorię Zosimum, Apostolicæ sedis Episcopum, prauaricationis accusauit. Verum vbi talia obiiciebātur, Catholici respondebant esse calumnias: & licet vera crimina essent, tamen vicia personarum causam re-

HISTORIA

ligionis non posse obruere: sed neque obesse Ecclesiæ Catholicæ, quæ ea quoque peccata damnaret. Age: bene habet, Eos, qui hodie non minus morosi Censores, ne dicam calumniatores, sunt, quàm olim fuerunt Donatistæ, tamen interdum agnoscere, Catholicos merito Donatistis suam & successionem & cum Ecclesia Rom. societatem. Imò ipse Calvinus, Instir. lib. 4. cap. 2. ultro largitur plusquam in hac causa postulare auderè. Nam posteaquam narrauit quanti Augustinus & similes olim fecerint Episcoporum Ro. successionem, de qua loquor, ait, quum extra controuersiam esset, nihil à principio vsque ad illam ætatem mutatum fuisse in doctrina, ne quidē Romæ, Sanctos illos doctores sumpsisse, quod omnibus nouis erroribus conficiendis sufficiebat, nempe ab aduersariis oppugnari

CARTH. COLLAT. 62

quod ab ipsis vsque Apostolis constanter & vnanimi consensu retētum erat. Donatistæ tamen non tam facile cessère: ac ne viderentur confusè & sine vllo testimonio declāmitare, aliquando (inquit Augustinus epist. 48.) veluti insidiantes testimoniis diuinis, tanquam iam periisset Ecclesia de orbe terrarū, obiiciebant Hilarij quandam querimoniam de prouinciis asiaticis, quæ Arrium sequebantur. Poterant, si doctiores acriorésque fuissent, talem apostasiæ exprobatorem exaggerare. Nam ipse Hieronymus contra error. Ioan. Hieros. *Totum* (inquit) *Orientem, excepto Athanasio & Paulino, Arrianorum hæresis possidebat*, Imò verò & Occidētem peruaserat. & ipsum Episcopum Ro. infregerat. Quid multis? Basiliius epist. 60. fateatur sese cogitasse principia esse illius apostasiæ, cuius meminit Paulus ad

HISTORIA

Theſs. Neque nō in Collatione Donatiſtæ obiicere poterāt, Urbem Romam à Barbaris captam eſſe, & Imperium Ro. iam peſſumire: ſicuti eo tempore Hieronymus ipſe alludens ad illum Pauli locum ad Theſſalon. & ruinam Romani Imperii, quæ Apoſtaſiæ regnum præceſſura credebatur, deplorans in epiſtola ad Gerontiam de Monog. inquit: *Qui tenebat, de medio fit: & non intelligimus Antichriſtum appropinquare?* Sed Donatiſtæ agūt paulò remiſſius. Neque ſanè ſui ſchiſmatis excuſationē probabilem inde poterant repetere, cū quidem iam tempore Conſtantini, quo & Imperium Rom. & Eccleſia Chriſtiana maximè florebat, ipſi defeciſſent ab Eccleſia. Neque Auguſtinus nunc laborat, vt illum Pauli ad Theſſalonicenſes de Antichriſto locum exponat: quod poſtea fecit ad

CARTH. COLLAT. 63

Marcellinum noſtrum lib. 20. cap. 19. de Ciuit. Dei. Tantum nunc diluit, quod ex Hilario Donatiſtæ obiecerant. Hilarij verba in lib. de Synod. hæc ſunt: *Audiui & vidi vitia præſentium non laicorum, ſed Epiſcoporū. Nam abſque Epiſcopo Eleuſio, & paucis cum eo, ex maiori parte Aſianæ decem prouinciæ Deum nesciunt. Atque vtinam cum nescirent. Cū procliuiori enim venia ignorarent quàm obtreſcarent.* Hinc Donatiſtæ probare volebant Eccleſiam iam tum in orbe periſſe, &c. Atqui in eodem libro Hilarius confitetur ſaltem Galliæ & Britanniæ Eccleſias in fide ſyncera perſitiſſe. Multò magis autem Africanæ Eccleſiæ Arrianismum reiecerant. Sed Auguſtinus alia deſenſione vtitur. *Quānam?* Ait, Hilarium decem prouinciārū Aſianarum zizania arguiſſe, non ipſum triticum: aut etiam ipſum triticū, quod

HISTORIA

dēfectu quodam periclitatur, quantō vehemētius, tantō vtilius arguendum esse putasse. Ait Donatistas calumniari docto viro, qui grauiter increpabat, quos iterum parturiebat: & eodem modo potuisse dicere, nec tot Ecclesias Galatiæ tūc fuisse, quādo dicebat Apostolus, *O stulti Galatiæ, &c.* Ait, Ecclesiam aliquando obscurari, & tanquam obnubilari multitudine scādālorum: sed etiam tunc in suis firmissimis eminerē: & aliquādo multitudinem tranquillitate temporis quieta & libera apparere: aliquando tentationum & tribulationum fluctibus operiri atque perturbari. Tale tempus fuisse, de quo scripsit Hilarius. Cāterū notum etiam erat, paulō post, tempore Theodosij, Ecclesiam liberatam fuisse, vt rursus esset, qualis fuerat tempore Constantini. Quid? Talis etiam vicissitudo

CARTH. COLLAT. 64

apparuit in regno Davidis. Sed interruptio, quæ videtur continuitatem abrumpere, nō tollit perpetuitatem.

Cū Donatistæ clamitarent Ecclesiam Catholicam (vt loquebantur) apostatasse atque periisse: & hoc clamore eludere vellent Prophetarum vaticinia de Ecclesię gloria, amplitudine, perpetuitate: rogarunt Catholici in Collatione, Vbinam scriptū esset tam citō esse perituram: vt & Augustinus in libro de Vnit. quærit à Petiliano, Quando, quis, quomodo deleuerit Ecclesias Apostolico labore fundatas? sicuti & in epist. 161 ad Honoratum, rogat, Quomodo Christus perdiderit hæreditatem Gentium sibi promissam? Hæc enim interrogatio fuit, quæ Donatistis velut os obstruxit. Nam neque ausi sunt obicere, quod in Ezechiele vel in Daniele vel in Apocalypsi scriptum esse dici-

HISTORIA

tur de Antichristo, cū quidem huius tempus nondum venisse sentirēt, propterea que etiam pratermiserunt, quod Paulus ea de re apertius scripsit ad Thessalonicenses. Supererat alius locus Pauli ad Timotheum de Apostatis, qui nouissimis temporibus emergent. Sed ipse Augustinus in libro de vnitae contra Petilianum, veluti praeoccupat, & id pertinere ait ad purgamenta Ecclesiae, & ad eos, qui ab Ecclesia defecere: sicuti & in Manicheos locū illum retorquet lib. 5. contra Faustum cap. 10. & lib. 30. & lib. 1. contra Felicem Manichaeum cap. 7. & in libro contra Secundinum, cap. 2.

Venio ad id, quod Donatistae in Collatione potissimum vrgebant: vt cū Catholica Ecclesia praedicaretur, ipsi sanctam quoque esse debere contenderēt: qualem aduersariorum

non

CARTH. COLLAT. 65

non esse clamitabāt. Speciosum quidem fuerat, quod se dixerant esse veluti duas illas Tribus, quae non defecere, cū aliae decem tribus Israelis abs Iudae Regno deficiuerant secutae Ieroboamum. Sed Catholici meritō inuertebant hanc comparisonem, & quanuis faterentur multas esse maculas & labe suae Ecclesiae, tamen quādiu illa Christum habebat caput, Schisma Donatistarum esse impium contendebant. Hinc autem dependebat iudicium de exemplo communionis ex veteri Iudaeorum Ecclesia repetito, de quo in Collatione maxime certatum est: tametsi non dissimulem vtrāque partem in ea contentione parum cauisse videri, cū neutra in exemplo Prophetarū, quod allegat, satis obseruat discrimē, quod Prophetae tamen omnes inculcant. Adeo feruor contentionis interdum

HISTORIA

confusè miscet, quæ discernenda erāt. Itaque tantò magis excutiendum nūc est hoc caput Collationis, vt cum ventum sit ad præcipuum causæ statum, vtriusque partis rationes propius expendamus. Acta Collationis testantur Catholicos in sua (vt vocant) Notaria hāc veluti thesim proposuisse.

Prophetæ populum peccatorem, & Dominum multis execrabilibus abominationibus offendentem tam seueris vocibus arguebant, & flagellis correptionis dueros atque indomitos animos, vsque ad inimicitias aduersum se horribiles excitabant: nec tamen se ab eo populo, in quo vtique etiam boni inter malos erant, corporali discrimine diuidebant, melius iudicantes per patientiam ferre malos quàm per calumniam relinquere bonos.

Donatistarum responsio in illis Actis longior est: sed conclusio est

CARTH. COLLAT. 66

hæc de Prophetis, quorum mentio facta erat: *Quod inter eos, quos damna-
bant, fuerūt, commorationis fuit, non com-
munionis.*

Quid deinde replicarint Catholici, breuiter exponit Augustinus in Breuiculo Collationis tertię diei his verbis. *De Prophetis, quia dixerāt Donatistæ in literis suis, non eos communicare illis, in quos mala tanta dixerūt, responderunt Catholici, Quod vnum Templum fuerit, quo vniuersi utebantur, nec quenquam Prophetarum, qui tanta dixerunt in malos constituisse sibi aliud Templum, sacrificia, sacerdotes. Idem Augustinus in libro contra Donatist. post Collat. cap. 20. Adhuc (inquit) audent commemorare Prophetica & Apostolica testimonia, quibus nos vniuersaliter in illa Collatione respondimus, ostendentes ipsos Prophetas sanctos cum iniquis in vno templo, sub iisdē sacerdotibus inter eadem sacra-*

HISTORIA

menta versatos, nec tamen à malis fuisse pollutos, quia nouerant, inter sanctum & immundum, non sicuti isti sentiunt corporaliter populum diuidendo, sed bene iudicando & bene viuēdo, discernere. Idem paulo post propius accedens ad Donatistarum obiectionem, ait. Quod iussus est quidem Propheta nec panem māducare, nec vinum bibere in Samaria, quo missus fuerat, vt corripere eos qui vacas constituerant adorandas more idolorum Aegyptiorum, hoc omnino facere debuit quod praeceperat Dominus, cui tunc eo modo illos corripere placuit, vt nihil ibi tangeret Propheta quem miserat. Nunquid enim in Ecclesia non sit quotidie, quādo eos, quos acrius corripimus, etiam si in eorum possessione sumus, nihil ibi apud eos cōtingimus, vt sentiant quantū eorum peccata doleamus? Nunquid tamen ideo plebis discessio facienda est, vt sicut mollis herba, indiscretē eradicentur infirmi, qui

CARTH. COLLAT. 67
de pectoribus hominum, & ignotis factis, etiam si nobis sint cognita, iudicare non possunt? Nam in ipsa Samaria & Helias & Heliseus erant, & si ipsi in solitudine, non tamen deuitandorum sacramentorum causa, sed quia persecutionē ab impiis regibus patiebantur. Nam illic erant, non vtique in solitudine, separata, quae ipse ignorabat Helias, septem millia virorū, qui nō curauerūt genu ante Baal. Hæc ille. Hic verò necesse est, vt ingenuè dicam, quod sentio. Cū diligentiū considero quæ iam recitata sunt, videntur mihi tam Catholici quā Donatistæ inconsideratē confundere discriminē, quod olim fuit inter Iudam & Israël, interque Hierusalem & Samariam. Nam vt Donatistæ confusē contendunt, Prophetas propter hominum vitia non communicasse sacrificiis siue Hierosolymitanis siue Samaritanis: sic Catholici

HISTORIA

non minus confuse contra contendere videntur, tam his quàm illis sacrificiis illos communicasse, & tametsi moribus sese separarent, tamen altaribus fuisse coniunctos. Atqui, ut ipse Augustinus lib. 17. de Ciuit. Dei, cap. 22. rectè dixerat, in Israël omnes reges fuisse reprobos, non etiam in Iuda: sic dicere debuit de Sacrificiis: & quidem sacrificiis Hierosolymitanis communicasse Prophetas & communicare debuisse, quandiu illorum legitima erat forma: tametsi sacerdotum & populi magna esset alioqui corruptio, & damnanda hypocrisis. Sed sacrificiis Israëlitis siue Samariæ, neque prophetas communicasse, neque communicare debuisse: cum quidem non esset legitimum altare extra templum: tametsi sacerdotum & populi vita fuisset minimè vitiosa. Et verò Prophetæ aliter repre-

CARTH. COLLAT. 68

hendunt sacrificia Iudæ, aliter Israëlitis. In illis enim reprehendunt hypocrisim & impietatem personarum: in his verò formam quoque & substantiâ ipsorum sacrificiorum. Augustinus in libro post Collat. ait, Quæstionem hanc in Collatione fuisse euidenter solutam. Ego verò (ut nihil dissimulem) cogor dicere, euidentem fuisse vtriusque partis quendam errorem, & quidè iuris & facti errorem, quandiu non adhibetur distinctio, quam dixi. Itaque miror, cum in Collatione Carthaginensi adessent tam multi præclari Antistites, neminem obseruasse discrimen illud, quod toties & tam euidenter Prophetæ inculcant.

Rectè Donatistæ aiunt Eliam & Eliseum nunquam communicasse altaribus Samariæ, & propterea in solitudine moratos esse. Itaque miror Augustinū respondere, Eliam & Eli-

HISTORIA

factum non fuisse in solitudine deuitandorum Samariæ sacramentorum causa. Habitarunt etiam in Bethel. Sed nunquam ibi sacrificarunt, aut eius loci sacrificiis communicarunt. Denique & singulare & extraordinarium fuit, quod in monte Carmelo Elias semel sacrificauerit. Saltem cum Augustinus ait Eliam aut Elisæum non deuitasse sacramenta Samariæ, distinguendum esset inter sacramenta Circūcisionis & sacramenta Sacrificiorum. Sacrificia certè in Samaria omnino vitanda & fugienda erant: quia non nisi in Tēplo Hierosolymitano fas erat sacrificare. Sed Circūcisio similiter templo alligata non erat.

Rectè rursus Donatistæ de Prophetis Osea & Amos dixere, quod de Elia & Elisæo, quia similiter illi Prophetæ agebant cum Israëlitis, & ta-

CARTH. COLLAT. 69
men clamabant, *Ne eatis in Gilgal, ne ascendatis in Bethanem*: hoc est, ne cōmunicetis sacrificiis Israëlitis siue Samariæ. At non similiter dixissent, *Ne ascendatis in Hierusalem*. Ergo malè Donatistæ subiiciunt: *Iam verò in vrbe Hierosolyma quomodo poterant Prophetæ sacrificiis peccantium hominum communicare, quæ diuino spiritu pleni damnabant*. Atqui in iis Prophetæ damnabant non tam sacrificij formā, quàm sacrificātis hypocritæ personā.

Sed & vbi Donatistæ concludebāt, *Commorationis fuisse non communionis, quod Prophetæ fuerint inter eos, quos dānabant*: rursus distinguendum fuit inter Iudam & Israëlē. Prophetæ quidem etiam oriundi ex Iuda, migrarūt in Israëlē, vt ibi commorantes, non quidem altaribus Samariæ communicarent: sed vt ea damnarent: sicuti fecere Amos & Oseas. Leuitę autem,

HISTORIA

qui in Israël Tribubus habitabant, inde omnes fugerunt in urbem Hierosolymam, vbi tantum sacrificare fas erat.

Donatistæ, vt refellerent, quod Catholici in Collatione dixerant, moribus non corporibus bonos à malis separari debere: allegarunt illud Iesaiæ: *Discedite, discedite, exite de medio eorū. Mundamini, &c.* quia & Paulus id repetit in epist. ad Corinth. Sed quod ad Iesaiam attinet, constat prima illa verba tantum hoc velle & agere, vt Iudæi sint parati ad discedendum ex Babylone statim atque dies Liberationis venerit. Interea autem Propheeta etiam monet, vt sint mudi: ne scilicet communicent idolis Chaldæorū: quod Apostolus ad suos Corinthios repetit, ne ij communicēt idolothytis, &c. Sed alioqui non iubet, vt patriam suam relinquunt, & ex idolola-

CARTH. COLLAT. 70
trarum urbibus fugiant. Alioqui ex mundo exire eos oporteret, vt alibi ait. Quod autem Iudæi ex Babylone discedere iuebantur, peculiarem rationem habet, quæ ad alios trahenda non est. Augustinus in lib. de Vnit. cap. 12. narrat, Petilianum clamitasse, decem Tribus diuisas esse & tradidas seruo Solomonis, nempe Ieroboamo: duas verò remansisse filio Solomonis. deinde comparisonem fingendo dictitasse: *Sic & nunc totus mundus apostatauit: nos autem tanquam duæ illæ tribus permansimus in templo Dei, id est, in Ecclesia.* Quid ad hæc Augustinus? *Ostendant (inquit) scriptū esse, se esse tales, sicut scriptū est, illas duas Tribus tales fuisse: & tunc nihil resistimus.* Sed successio, de qua dixi, ostendebat potius Catholicos esse tales. Schisma verò indicabat Donatistas potius esse similes decem Tribubus.

HISTORIA

Olim quidem decē illæ Tribus Israëlis penes se esse Ecclesiam, potius q̃ in Hierusalē, contēdebant. Sed nunquam id euicerunt, neque vllus vnquam Propheta id iis concessit. Cū etiam abductæ in seruitutem essent, & iis successissent Samaritæ, mansit eadem contentio: adeo vt æmulum templum in monte Garizim ædificatum sit, quale Hierosolymis fuerat à Iudæis reducibus non multo antè instauratum. Ac quidem quæstio tunc quoque agitata est, vtrum esset templum legitimum: tandemque est relata ad iudicium Ptolomei cuiusdam Ægyptij Regis Ethnici: & quidem terribili conditione, vt qui aduocatus causa caderet, morte mulctaretur. Sed audita Mosis lege, & probata Pontificum Iudæorum continua successione, rectè iudicatum est pro templo Hierosolymi-

CARTH. COLLAT. 71
tano. Testis est Iosephus lib. 13. cap. 6. Estque profecto historia illa memorabilis, & idoneum exemplum, quod hīc laudetur. Sed simul miremur, Samaritanos tamen sibi nihilominus arrogasse quod solebant: quod etiam fecere cū eorum templum Garizitanum fuisset dirutum: adeo vt Christi tempore eā litem etiamnum perdurasse audiamus. Nihil dicam de altero Templo apostatico, quod in Ægypto ad exemplum Hierosolymitani conditū ab ipsis Iudæis est, conniunte rege Ptolomæo. Nūc enim me cōtineo in exemplo veteris dissensionis inter Samariam & Hierusalem. Neque potest in hoc argumento exemplum illustrius ex historia veteris Ecclesiæ reperti: in quod quidem cum intuemur, tam horribilis etiam schismatis, quod tādū durauit, memoria nos percellat, necesse est. Neque du-

HISTORIA

biū est, quin Augustinus multa prospiciēs inde colligeret, quod in schismate Donatistarum gemens deploraret, vt tristissimam Ecclesiæ calamitatem deſleret. Legerat quod Nazanzenus de ſuis temporibus & Arrianorum intemperie loquens & ſuſpirans conquerebatur, non modo Eccleſiam diſtractam eſſe, vt olim Iuda & Iſraël, ſed per domos ſingulas populum Chriſtianum eſſe diſſectum. Legerat quod ille ad Deum conuerſus precari ſolebat, *O domine, ſit aliquis finis huius belli Eccleſiaſtici. Ne ſit amplius Iuda & Iſrael: Hieruſalem & Samaria: Roboam & Ieroboam.* Non dubito, quin Auguſtini ſimiles preces fuerint & ſimilia vota ſuſpiriaque. Vt autem Oſeas & Hieremias prædixerant fore, vt Iuda & Iſraël rursus aliquando coaleſcerent ſub vno capite (quod quidem vbi Eccleſia Chri-

CARTH. COLLAT. 72

ſtiana primum coaluit, factum eſſe dubium non eſt) vix audebat ſperare rursus facile id futurum eſſe, cū nouum in Eccleſia ſchiſma inualuiſſe videbat. Certè idem Nazanzenus, qui vidit, quam Theodoſius Eccleſiarū ἐνωσιν procurabat, gaudio exultans aliquādo exclamauit, *Non amplius inuicē φέροντες ἡ ἀγορεύ. Iudas & Iſrael vñ ſibi ponunt principatum: omnes facti ſumus Chriſtiani.* Sed Auguſtinus tam felix non fuit, vt id omnino viderit: tametſi Collatio Carthagenenſis ad eam vnitatem reſtituendam multum momenti attulerit. Redeo ad eum locum, in quo Auguſtinus negat, Donatiſtas eſſe, quod dici volunt, hoc eſt, tanquam Tribum Iudæ. Adicit enim per conceſſionem, etſi id eſſent, tamen legere debere Prophetas, qui dicunt Iſraëlem auerſatricem iuſtificatam eſſe peccatis Iuda præuarica-

HISTORIA

tricis. Hoc certè Ieremias cap.3. & Ezechiel cap.16. dixère, vt & suos Iudæos castigarent, Ecclesiæ titulo nimis indignè abutentes: neque dubito quin & ipse Augustinus peccatis suorum minimè indulgens, sæpius suo populo id exprobrarit. Interea tamen quod Donatistæ sibi arrogabāt, nunquam eorum esse dixerit. Cæterum præterire non possum, quod in eodem suo lib. de Vnit. contra Petilianum, cū hanc quæstionem tractat, adiicit, partem illam veteris populi, hoc est, Israël, deputandam non esse, tanquam hæresis fuisset. Deum enim decē illas Tribus iussisse separari, non vt religio, sed vt regnum diuideretur. Cū hæc lego, fateor (ne quid iterum dissimulem) me hære & subsistere. Deus quidem iustè meritòque decreuerat, Ieroboam fore regē, vt puniret peccatū Solomonis.

Sed

CARTH. COLLAT. 73

Sed nihilominus Israël peccauit, cum perfidiosè talem sibi regem asciiuit, vt à regno Dauidis & à templo deficeret. Sed & ipse Augustinus libro 1. contra Cresc. cap.31. ait Samaritanos fuisse veluti hæreticos Iudæorū. Audio, quod item cōtra Petil. ait, Deum iussisse, vt regnum Iuda diuideretur, non etiam religio. Non enim iussisse fieri schisma: *sicuti* (inquit) *sæpe in orbem terrarum regna diuiduntur, & tamē Christiana vnitas non diuiditur, quia in vtraque parte inueniatur Ecclesia Catholica.* Verum (si mihi fas est ingenue dicere quod sentio, vt quod verum esse puto, verecunde quidem, sed tamen libere exponam, nullo Augustini præiudicio impeditus) existimo obseruandum esse, aliam fuisse rationē Regni Iudaici siue Dauidici, aliam esse aliorum regnorum. Nam in Regno Dauidis sic inclusa fuit Ecclesia, sicque

K

HISTORIA

cum eo coniuncta, vt non potuerit diuidi, quin religio diuideretur: hoc est, quin qui ab eo descisceret, schismatis reus esset. Nam qui ab eo deficiebat, ab Ecclesia quoque ipsa deficiebat. Certè orabatur pro hoc regno, vt pro Ecclesia, Psal. 77. & 118. & Dauid propterea dicebatur primogenitus inter Reges, Psal. 89. At (inquires) Deus tamen dicitur diuissse regnum Dauidis. Fateor, sed longe alio fine, quàm ipse Ieroboam schismaticus, aut quæ eum secutæ sunt decem Tribus, quarum longe aliud fuit quàm Dei consilium. Hæc obiter dicta sunt. Conclusio Augustini cōtra Petilianum est, fuisse etiam in Israël Prophetas. Audio. Sed tunc fateor Donatistas rectè dixisse, commorationis illud fuisse non communionis. In Iuda verò non modo commoratos esse, sed etiam com-

CARTH. COLLAT. 75

municasse, dicendum etiam est, vt antè admonui.

Hic ego veniam audaciæ peterem, si paulò liberius videor notare in Augustino & eius collegis, non satis ab iis obseruatum esse discrimen Iudæ & Israël. Sed pudoris potius quàm petulantia vllius vestigiū in meo facto agnoscer æquus & veritatis studiosus iudex. Certè vt mihi integrū non fuit dissimulare quod sentiebā, sic agnosco factum esse quodam impetu disputationis, ad Donatistarum morosissimam importunitatē reprimendam, vt Catholici in Collatione minus distinxerint Iudam ab Israël, cū Prophetas quantumuis seueros vitiorum reprehensores minimè omnium fuisse schismaticos ostendere vellent, & Donatistas valde reprehenderent, qui sui schismatis exemplum repetebant à Prophetis, quos fugisse

HISTORIA

suae gentis sacrificia confusè clamitabant, contrario quodam modo Iudæ & Israël's discrimen confundentes. Caterùm minimè alioqui Augustinum ignorasse quod dixi, imò verò tale discrimen diligenter alias indicasse, testis est eius liber 17. de Ciuit. Vt autem nouis hodie Momis, qui totam Collationem Carthaginensem propter *μνημονικὸν ἀμαρτήματα* irridere, & bonis Patribus insultare vellent, frænum aliquod iniiciã, venit in mentem quod ipse Calvinus nouorum Censorum princeps, cùm sexcētis alioqui in locis annotasset, illud à Prophetis toties indicatum discrimen, tamē nescio quomodo eius obliuiscivideretur, vbi in disputatione incaluit. Certè cùm primum iratus in me scriberet, etiã illud inuertisse videtur. Ait: *Quin Hierosolymis vera fuerit Ecclesia, quo tempore sacerdotes à legitimo Dei cultu desle-*

CARTH. COLLAT. 75
xerant, minimè ambigitur. An verò eius Ecclesiæ auctoritas vigere & valere debuerit apud pios, ex Prophetis patet, qui vbiq̃ clamant longissime ab impia eorū factione recedendum. Idem paulò post ait, negari non posse, apud Israëlitas, qui Ieroboamum secuti sunt, fuisse aliquam Ecclesiam. Addo locum alterum, qui nunc mihi in mentem venit. Nota est querimonia Eliæ Prophetæ conquerentis sese relictum esse solū. Eam propriè pertinuisse ad statum Israël's potius quàm Iudæ, Augustinus rectè obseruauit & admonuit libro 17. de Ciuitate Dei. cap. 22. Calvinus tamen in præfatione suæ Institutionis, ex illa querimonia liquere generaliter contendit, nullam temporibus Eliæ fuisse Ecclesiam aspectabilem. Atqui ipsa historia sacra testatur Eliam tantum loqui de regno Israël's vbi habitabat: in regno autē

HISTORIA

Iudæ, eo tempore fuisse illustrem Ecclesiam regnante Iosaphat, quem & tanquam alterum Dauidem fuisse significat. Imò verò idem Calvinus in ipsa sua Institutione videtur confusè dicere, quod Donatistæ in Collatione dicebāt hac in parte. Allegat, Prophetas de Iudæis & Israëlitis sui seculi passim clamasse, prophana esse conuenticula, quibus non magis consentire liceat, quàm Deum abnegare: vel si illæ Ecclesiæ fuerunt, ab Ecclesia Dei alienos fuisse, in Israële quidē, Eliam, Micheam, & similes: in Iuda autem Iesaiam, Ieremiam, Oseam. Concludit autem necesse fuisse, ab eorum cœtuum cōsensione desciscere, quæ nihil aliud erat quàm impia aduersus Deū conspiratio. Quis non videt hæc confusè dici, vbi distigendum erat inter Iudam & Israëlem? Et verò in eadem paulò antè pagina sibi

CARTH. COLLAT. 76
veluti cōtradiciēs, dixit quod & volumus, & ad Donatistas refellēdos dicimus. *Fateor (inquit) Prophetas omnes, qui Hierosolymis fuerūt, cū res illic essent admodū corruptæ, nec seorsum sacrificasse, nec separatos ab aliis cœtus habuisse ad orandū. Habebāt enim Dei mandatū, quo in templū Solomonis cōuenire iubebātur. Sacerdotes Leuiticos, quos, quia sacrorum Antistites ordinati erant à Domino, necdum abdicati, vtcunque indigni eo honore essent, locum illum adhuc tenere nouerāt. Sed neque ad vllum superstitiosum cultū adigebantur. Idē rursus in eadē paulò antè sua Instit. Horrendæ (inquit) sunt illæ descriptiones, quibus, Iesaias. Ieremias, Ioel, Habacuc et alij, Ecclesiæ Hierosolymitanæ morbos deplorant. In plebe, in magistratu, in sacerdotibus, omnia vsque adeo corrupta erāt, vt clamet Iesaias, à vertice capitis vsque ad calcē pedis, nihil esse illic sanum. Religio partim con-*

HISTORIA

tempta, partim contaminata. In moribus passim referuntur furti, rapinae, perfidiae, caedes, & similia scelera. Neque tamen propterea aut nouas sibi Ecclesias erigebant, aut noua altaria extruebant Prophetæ, in quibus separata sacrificia haberent: sed qualescūque essent homines, quia tamen reputabant, Dominum apud eos verbum suum deposuisse, & ceremonias instituisse, quibus illic colebatur, in medio impiorum cætu puras manus ad illū extendebant. Certe si putassent aliquid inde contagionis se contrahere, centies potius mortui fuissent, quàm passi fuissent illuc se pertrahi. Nihil ergo eos retinebat, quò minus discessionē facerēt, quàm seruandæ unitatis studium. Quòd si religio sanctis Prophetis fuit, ob plurima & maxima scelera nō vnius aut alterius hominis, sed propemodū totius populi, se ab Ecclesia alienare: nimium nobis arrogam⁹, si protinus audemus ab Ecclesiæ cōmunionē deficere,

CARTH. COLLAT. 77

vbi non omnium mores vel nostro iudicio vel Christianæ etiā professioni satisfaciūt.

Iam Christi & Apostolorum seculum quale fuit? Neque tamen impedire potuit desperata illa Phariseorum impietas, & quæ tunc passim regnabat, dissoluta viuendilicentia, quin iisdem sacris cum populo vterentur, & in vnum cum reliquis templum ad publicam religionis exercitia conuenirent. Vnde id? nisi quia sciebant malorum societate minimè pollui qui, pura conscientia, iisdem sacris communicarent? Si quem parum mouent Prophetæ & Apostoli: ille saltem Christi authoritati acquiescat. Bene ergo Cyprianus: Et si videntur, inquit, in Ecclesia Zizania, aut vasa impura, non est tamen cur ipsi de Ecclesia recedamus: nobis modo laborandum, ut frumētum esse possimus. Nobis danda opera, & quantum licet innitendum, ut vas aureum & argenteum simus. Caterum fictilia vasa confringere solius Domini est, cui & vinga fer

HISTORIA

rea data est: nec quisquam sibi quod proprium est soli filio, vēdicet, vt ad areā ventilandā & purgandā paleam sufficiat, & zaniāque omnia humano iudicio segreganda. Superba est ista obstinatio, & sacriliga praesumptio, quā sibi furor prauus assumit, &c. Fixum igitur utrumque istorum maneat, nihil excusationis eum habere, qui externam Ecclesiae communionem sponte deserit, vbi Dei verbum praedicatur, & sacramenta administrantur: deinde nihil ob stare vel paucorum vel multorum vitia, quo minus illic ritē ceremoniis à Deo institutis, fidem nostram profiteamur: quia nec alterius siue pastoris, siue priuati, indignitate laeditur pia conscientia: nec minus pura sunt & salutaria Domini mysteria homini sancto & recto, quia simul ab impuris attrectentur. Hæc ille: quæ nunc non inuitus describo, vt aduersarij quoque cōfessione, causam, quā ago, peragā: & tali subscriptione cōfirmē

CARTH. COLLAT. 78
conclusionem Carthaginēsis Collationis contra Donatistas. Itaque non grauabor ex eadem institutione repetere quæ in ea paulo ante sunt subscripta. Nā & ex Augustino repetita videtur, & Donatistas veluti iugulāt. Fuerunt (inquit) semper, qui falsa absoluta sanctimonie persuasione imbuti, tanquam aerei quidam Dæmones iam facti essent, omnium hominum consortium aspernarentur, in quibus humanum adhuc aliquid subesse cernerent. Tales olim erant Cathari, & qui ad eorum vesaniam accedebant, Donatista, Tales hodie sunt ex Anabaptistis nonnulli, qui supra alios volūt videri profecisse. Alij sunt, qui inconsiderato magis iustitiæ Zelo, quam insana illa superbia peccant. Dum enim apud eos, quibus Euangelium annuntiatur, eius doctrinæ nō respondere fructum videt, nullam illic esse Ecclesiam, statim iudicant. Iustissima quidem est offensio, & cui plus satis occasionis

HISTORIA

hoc miserrimo seculo præbemus. Nec excusare licet maledictam nostram ignauiam, quam Dominus impunitam esse non sinet: ut iam grauib; flagellis castigare incipit. Væ ergo nobis, qui tam dissoluta flagitiorum licentia committimus, ut propter nos vulnerentur imbecilles conscientia. Sed in hoc vicissim peccat illi, quos diximus, quod offensionis suæ modum statuere nesciunt. Nam ubi Dominus clementiam exigit, ommissa illa, totos se immoderate seueritati tradunt. Quia enim non putant esse Ecclesiam, ubi non est solida vitæ puritas, & integritas, scelerum odio à legitima Ecclesia discedunt, dum à factione improborum declinare se putant. Allegant Ecclesiam Christi sanctam esse. Verum ut simul intelligant esse ex bonis & malis permixtā, illā ex ore Christi parabolam audiāt, in qua reti comparatur, quo pisces omne genus colliguntur, neque seliguntur, donec in littore sint expositi. Audiant agri esse similem, qui bona fruge

CARTH. COLLAT. 79

consitus, zizaniis inimici fraude inficitur: quibus non expurgatur donec in aream aduecta fuerit messis. Audiant deniq; arē esse, in qua sic collectum est triticum, ut sub palea delitescat, donec vāno & cribro repurgatum in horreum tandem reconditur. Quod si hoc malo ad diem vsque iudicii laboraturā Ecclesiā pronūtiavit Dominus, ut improborum permixtione oneretur, frustra nullo nauo inspersam quærūt. Hęc ille. Quæ si nondum sufficiūt ad contundēdam nostrorum censorum siue contumaciam siue morositatem, adiiciam quod idem eorum Magister scripsit aduersus Anabaptistas.

Videmus (inquit) quæ vitia in Ecclesia Iudaica Propheta reprehēdant: cur potius contra quas abominationes vociferentur. Neque verò reprehensiones illæ competunt in vnum genus hominū: sed palam denuntiāt, à primoribus ad plebem vsque, à summis ad infimos omnia sic corrupta & depra

HISTORIA

nata fuisse, ut vix unicum membrum sanum reperiri possit. Hac enim sunt ipsorum verba. An verò propterea desierunt cum populo iniquo & peruerso conuenire, ut adorarent Deum, ut offerrent sacrificia, ut audirent doctrinam legis? An seorsum templum, aut altare extruxerunt? ut pura Ecclesia potirentur? Si polluitur fidelis, quod in precibus cum iniquis communicet, in audienda doctrina, in sacramentis recipiendis: Propheta omnes polluti fuerunt, ac veluti Duces, qui ceteros exemplo suo in exitium ducerent. Nunc ad Christum dominum nostrum & ipsius Apostolos veniamus. Primum scimus qualis eo tempore fuerit Ecclesia Hierosolymimitanae status. Tamen cum ceteris Dominus Iesus circumcidi voluit. Deinde purgationis die ad templum afferri, ut ex solito more Deo offerretur. Si allegent, sancti viri manibus susceptum fuisse: respondeo, id totius Ecclesiae nomine factum: quae tamen spurcitia multa, & abo-

CARTH. COLLAT. 80

minandis vitis scatebat. Si rursum obiciat, infantem fuisse, nec ab eo proprie facta: respondeo ita infantem fuisse in humana natura, quam à nobis acceperat, ut interim providentia sua diuina regeretur, qua nunquam fuisset se vlla actione contaminari, quae filiorum Dei puritati repugnaret. Quinetiā vir factus, ac, quod amplius est, cum praeedicaret verbum Dei, ac officio suo fungeretur, eam viam persecutus est usque ad extremum diem vitae. Si offenditur Deus ab eo, qui precandi & testificandae fidei suae gratiā in cœtum aliquem ingreditur, à quo scelerati non arcentur: quid sibi voluit Dominus noster, quale exemplum praebeat, cum templum Hierosolymitanum ingrederetur, ut una cum scribis & Phariseis, & populo tunc perditissimo sacra faceret? Protinus, sat scio, excipient, Christum in templum non ascendisse, nisi ut vitia & scelera reprehenderet, quae tum admittebantur: non ut cum eorum sacrificiis & ceteris testifica-

HISTORIA

tionibus fidei participaret. Verum falsam esse hanc solutionem, facile est comonstrare. Non abs re dicit Paulus eum subditum legi factum (de Christo semper intelligo) ut ab eius seruitute omnes, qui ei subiiciebatur, redimeret. De ceremoniali lege nominatim verba facit. Cum igitur ad templum, ac precipue diebus festis & solemnibus, accedebat, quanuis eo veniret, ut meliorem promouendi Euangelij, & corrigendis impiorum viciis, occasionem nancisci posset: tamen non desinebat sese legis observatorem ostendere, quæ lege iubentur, faciens, veniens in templum adorandi & sacrificandi causa. Quod ipse ore suo confirmavit, cum Samaritanam conueniret. Loquens enim ex omnium Iudæorum persona, ait: Scimus id quod adoramus: at vos, quod adoratis, nescitis: quia salus ex Iudæis est. Haud certe ab illis se segregat, cum loquitur de adoratione, qua etiam sacrificia continentur: verum sese redigit in communem ordinem
ceterorum

CARTH. COLLAT. 81

ceterorum. Id quod ratio ab eo adiuncta, magis etiam confirmat: nempe, quia salus ex Iudæis est. His enim verbis nihil aliud intelligit, quam cultum, qui Hierosolymis exhibebatur Deo, ipsi gratum fuisse, tantum ob fædus, quod cum populo illo inierat. Ex quibus perspicimus, eum, qui sacramentis à Deo institutis cum iniquis communicat, ipsorum congressu non pollui, modò ipse crimine vacet, puraque conscientia sit præditus. Idem Apostoli magistri sui exemplum secuti, fecerunt. Verum ne prolixiores simus, quam par sit, Paulo uno contenti simus. Omitto quòd quemcunque in locum veniret, sine ulla difficultate in Synagogam Iudæorum ingressus est, ut oraret Deum, & de scriptura tractaret. Omitto etiam, quòd ei religio non fuit sese in templo exhibere, ut ibi Deum adoraret, & ceremoniis legitimis unà cum reliquis uteretur: quāuis summa esset sacerdotum & scribarum, qui tum illic erant, improbitas & nequitia. Non quòd

HISTORIA

illa ad rem nō faciunt: sed quia clariore probationum genere, quæ calumniis minus eludi possunt, non caremus. Nempe quòd conqueritur eos qui ipsum adiuvare debuerāt, Christi honore, & Ecclesiæ propagatione posthabitis, priuatis commodis suis studuisse. Neque tamen legimus ipsum, ne pollueretur, se ab eorum cœtu segregasse.

Item, cum vitia illa horrenda, quibus Corinthij & Galatæ laborabant, reprehēdit: non vetat eos, qui puri sunt & immunes, ullam cum cæteris communionem habere, quoad bene purgata fuerint omnia: sed tantum adhortatur, ut vitia, quæ suo quaque loco, reprehendit, corrigant, nulla mentione facta de eiusmodi segregatione, qualem isti Fanatici introducere volunt.

Quid verò necesse est adeo disputare? cum Apostolus ipse alio in loco tractās, quo quisque modo preparari debeat ad recipiendam, ut decet, Cœnam Domini, non iubet unumquemque proximi sui vitia

CARTH. COLLAT. 82

examinare: sed ita loquitur, probet seipsum homo, ac si de pane illo edat, & de calice bibat. Nam qui edit & bibit indignè, iudicium sibi ipsi edit & bibit. In quibus verbis duo sunt observanda, Primum indignè panem Domini edere, non esse cum iis, qui indigni sunt, communicare: sed non rite preparare seipsum, nec expēdere fidem propriam & pœnitentiam. Alterum, cum cœna recipienda est, ne initium faciamus ab aliis, quo examinemus ipsos, sed nosmet ipsos probemus. Et certè si accurrate considerentur omnia: qui ita otio abundant, ut inquirent in alios, sæpius in re sua sunt negligentes & obliuiosi. Hactenus ille.

Visum fuit superiores aliquot paginas ex eius viri cōmentariis describere, cuius ore & confessione Donatistas quoque damnari, & similes hypocritas atque ardeliones accusari, lubenter audio, ut tantò magis obstruatur malè feriatis quibusdā eius

HISTORIA

discipulis, quorum seueram scilicet censuram, hoc est, vāsanam intemperie, notari atque coërceri necesse est. Nunc vt ad Collationem reuertar: eius Acta significant, Donatistas etiā obieciſſe quippiam ex Aggei prophetæ cap. 2. de fugienda contagione maiorum: tametsi Augustinus scribat non nisi post Collationem id eos allegasse. Quæstio autem fuit de hisce verbis, *Quicumque accesserit ad illum, inquinabitur, &c.* quæ leguntur in interpretatione LXX. Sed si Catholici obseruassent, ab interpretibus illis adiecta videri: saltem non extare in contextu Hebraico: magna molestia respondendi faciliè se liberaſſent.

Donatistæ non tam fuerunt vel ingenui, vel acres, vel facundi, vel vehementes, quàm alij quidam in accusanda Ecclesia, à qua defecerant. Imò multa, quæ suo schismati speciosè

CARTH. COLLAT.

83

obtendere poterant, nescio quomodo præteriſſe videtur. Saltem hodie noui Cēsores, & illorū alioqui propè patroni, Ecclesiæque accusatores, aiunt eos præuaticatos posse videri, & bonam causam malè egisse, iūsque suum ignorasse: ignorasse conditionē Ecclesiæ, à qua defecerant: ignorasse eius maculas & vitia. Aiunt, Ærium, Iouinianum, Vigilantium, Faustum Manichæum, & similes diligentius notasse quæ reprehenderent: & quia hos reprehēsores Ecclesia damnarit, iterum ream esse debere. Sed nunc nihil attinet, suggerere Donatistis no uam criminationem: tametsi facile quoque sit eam refellere. Possem etiā exaggerare populi Carthaginensis extremam corruptionem, & horrenda infinitaque scelera, quæ Saluianus Episcopus Massiliensis descripsit lib. 8. de prouident. Sed ne ea quidē suf-

HISTORIA

ficiebant ad excusandū schisma Donatistarum. Sanè cū multa vulgo malè fieri fatebatur & deplorabat Augustinus, in iis fugiendis consentientem habuere Donatistæ. Sed quæ Ecclesia rectè probabat, grauius defendit diluens aduersariorum calumnias: & vt multa illi exprobrarentur, tamen Ecclesiam Christi esse cōstantissime contendit, præsertim cū auctores illa bonos haberet, & promissa laudatæque esset à Prophetis, qualis post Christum exhibita est, totòq; orbe diffusa: neque aliam ostendere Donatistæ possent, ad quam vaticinia illa Prophetarum referri possent. Itaque deficere ab ea Ecclesia Catholica non debuisse Donatistas, concludit: & (quod mirum est) eadem est nunc eorum conclusio, qui alioqui illius quoque temporis Ecclesiā acerrimè accusant, & sibi licere propter-

CARTH. COLLAT. 84

ea volunt, quod tamē Donatistis negant. Quæ porrò Donatistæ dicebant, vt suam factionem probarent esse veram Ecclesiā Christi, putidiora sunt quàm vt pluribus refelli debeant: audiamus tamen.

Iactabant in Collatione, sese Antistites & defensores esse synceræ Ecclesiæ, quæ (vt aiebant) persecutionē patitur, & non facit. Crucem enim & patientiam, esse quædam insignia Ecclesiæ profitebantur. Sed Augustinus contendit eos facere potius q̃ pati: vel si quid interdum patiuntur, iustè eos pati, quod iniustè faciunt. Imò in sua Epistola quinquagesima probat non esse consequens, vt Ecclesia vera sit, quæ persecutionē patitur, non quæ facit: & refutat Donatistas, qui non quærunt causas, quare quisque faciat persecutionem, vel quare patiatur: sed hoc putant esse signum ve-

HISTORIA

ri Christiani, si persecutionem patiat-
tur, non autem faciat.

Sanè quia aliquando ab Impera-
tore missus erat Macarius Præfectus
ad coercendam Donatistarum inso-
lentiam, Parmenianus Donatista Ca-
tholicis exprobrans (vt vocabat) Ma-
carianam vim, inuidiosè clamaue-
rat: *Non potest dici Ecclesia, quæ cruen-
tis morsibus pascitur, & sanctorum san-
guine opimatur.* Sed Optatus lib. 2. iusta
recriminatione id in aduersarium re-
torserat, & ostendam (inquit) partem
*vestram cruentis morsibus pastam, & san-
guine Christianorum opimatam, &c.*

Postea tamen Petilianus Donatista
multò & odiosius & verbosius repe-
titam Parmeniani sui siue querimo-
niam siue exprobrationē ingemina-
uit. Sed Augustinus futes calum-
nias & inania maledicta esse ostēdit:
imò verò probat, Donatistas impu-

CARTH. COLLAT. 85

denter aliis obiicere, quod ipsi com-
mittebant.

Iactabāt Donatistæ suos martyres:
& Parmenianus inuidiosè nostris eos
antea obiecerat. Sed Augustinus gra-
uiter talem iactationem refutauerat
lib. 1. contra Parm. cap. 7. Nihilomi-
nus tamen Petilianus eandem canti-
lenam canit. Ergo Augustinus ean-
dem responsionem repetit, ostendit-
que, non pœnam, sed causam efficere
martyres. Et tamen Donatistas occi-
di negat. Imò verò ipsos sese furiosè
præcipitare, sibi que mortem ultro
consciscere probat. Legatur eius epi-
stola quinquagesima ad Bonifacium:
& adiungatur Cyprianus Christi mar-
tyr, qui multò ante tempora Donati-
starum, etiā dixerat, extra Ecclesiam
non posse esse martyrem, neque in
morte coronari posse, sicuti & multis
post Augustinum seculis ipse Bernar-

HISTORIA

us ostendit etiam Diabolum habere suos martyres: & eleganter ait, mirum non esse, si qui potest homines impellere ut sibi ipsis mortem inferant, possit iis persuadere, ut patiantur sese ab aliis occidi. Sanè & Eusebius lib. 5. cap. 6. scribit iā olim Montanistas iactasse suos quoque martyres, & ad hanc gloriam, tanquam ad sacram anchoram, cōfugisse, ut suam sectam commendarent atque celebrarent. Sed res ipsa loquitur fuisse fatuam *κενοδοξία*.

Porro quia Donatistæ audiebant, Ecclesiam Catholicam, non modo sanctis martyriis, sed & illustribus miraculis fuisse ornatam: iactarūt etiam suæ partis nescio quæ miracula, quasi certa indicia testimoniāque Ecclesię. Sed acutè Augustinus ea retorquet, ut potius pro signis Antichristi vel pseudo-prophetarum habeantur.

CARTH. COLLAT. 86

Quid non ausi sunt Donatistæ, quid non tentarunt, ut Ecclesiam penes se esse probarent? Iactarunt etiam Angelum cælestem apparuisse, qui eorum causam confirmaret. Sed Augustinus in episto. 165. altius assurgit, & illi etiam, si quis fuisset, audet denunciare anathema, fretus vaticiniis Prophetarum Catholicam Ecclesiam promittentium. *Et has, inquit, promissiones tenenti, si tibi Angelus de cælo diceret, Dimitte Christianitatem orbis & tene partes Donati, anathema esse deberet.* Donatistæ tandem cō euaserunt, ut etiam dicerent Deum ipsum de cælo respondisse Donato: propè ut de suo auctore dicerent, auditam esse Dei vocem illam, *Ipsū audite*. Verū quod, ubi miracula iactarunt, responsum audierunt, idem nunc eis Augustinus obiicit. *Aut falluntur* (inquit) *aut fallunt. Et contra istos, ut ita loquar,*

HISTORIA

mirabiliarios: cautū me fecit Deus meus, dicens: In nouissimis temporibus exurgēt pseudoprophetae, facientes signa & portenta, vt in errorem inducāt, si fieri potest, etiam electos. Ecce prædixi vobis. Ergo cautos nos fecit sponsus, quia & miraculis decipi non debemus.

Redeo ad Acta Collationis, vt audiam ecquid tandem de Donatistis pronūciarit Marcellinus. Nihil enim alioqui actū esset. Augustinus in Breuiculo ait eum pronunciaſſe confutatos esse a Catholicis Donatistas, omnium documentorum manifestatione. Integram sententiam, quæ longior est, & Edicti formam habet, continent Acta, de quibus loquor. Est autē in ea imprimis memorabile, quod iubet fidem publicam euocatis Donatistis datam (vulgo saluum conductum vocant) seruari, vt iis liberum & integrum sit tutò domum redire.

CARTH. COLLAT. 87

Sed interea non posse se diutius differre legum contra eos latarum executionem profitetur, propterea quæ iubet, vt eorum cœtus dissoluantur, & Basilicæ, quas occupant, Catholicis restituantur.

Possidius, qui interfuit, narrat Donatistas sententia Cognitoris notatos esse, & post eorum appellationem, piissimi Regis respōso iustè inter Hæreticos esse condemnatos. Nēpe sententiam Marcellini consecuta est lex Imperatoria. Nam & quæ in Codice Theodosiano extat Honorij & Arcadij constitutio contra Donatistas ^{L. 44. c.} ^{Th. De ijs} ^{qui super} ^{Relig. cont.} data Rauennæ Constantio & Constante Coss. nō nisi duobus post Collationem Carthaginensem annis edita est. Atque ita quidē olim solebant Christiani Imperatores sancire Decreta Conciliorum. Præfatur autem Honorius Imp. sese hætenus peper-

HISTORIA

cisse Donatistis, quos (inquit) patientia clementiæ nostræ seruauit. Id uerò non satis intelligeretur, nisi meminerimus quàm patienter & benignè paulò antè auditi in Collatione fuissent. Neque tamen planè nouum est, quod Honorius iubet eos esse instabiles, nullàmque potestatem ullius (vt loquitur) ineundi, habere ait. Certe Theodosiana lex fuit, qua iis vel faciendi testamēta, vel per donationes alicui quid conferendi facultas adimitur, vel ex donationibus testamentisue aliquid capiendi, vt ipse Augustinus recitat ad finem lib. i. cont. Parmenian. Sed & ad ius ciuile pertinet, proptereaue minus præterire possum, quod eodem loco narrat Augustinus, cùm homo quidā nobilis Imperatoribus supplicasset, quia soror eius, quæ de parte Donati fuerat, cùm defungeretur, in aliquos communio-

CARTH. COLLAT. 88

nis suæ plurima contulisset, præceptū esse, vt omnia fratri restituerentur. Hic ergo locum nō habuit lex Papia de caducis, ex qua fiscus capiebat, quod relictum erat ei, qui capere nō poterat. Sed etsi frater ille fuisset præteritus vel exhæredatus, iure communi potuisset rescindere sororis testamentū, in quo turpes & infames personæ (quales erant Donatistæ) fuissent institutæ.

Supereſt vt aliquid adiiciam de auctoritate Collationis, quia multi quærunt, ecquid illa profuerit? Ac quidem primū respondeo de Donatistis, quod Hieronymus de Luciferianis eorum propè socijs, nēpe uinci posse, persuaderi non posse. Et tamen multos, qui sanabiles erant, reliquisse ipse Augustinus testatur in lib. de Gest. cum Emer. ubi de hac Collatione loquens, *Donatistas* (inquit) in

HISTORIA

nomine Christi in gremium Catholicum magna ex parte suscepimus, ita ut penè omnes communioni Catholice sociatos esse gaudeamus. Sanè Possidius, qui Collationi, ut dixi, interfuit, testatur, potissimum per hanc Collationē factū esse, ut Augustino palmā Deus dederit, & in dies ageretur pacis vnitas & Ecclesiæ confraternitas, & multi Donatistarū Episcopi ad pacē Catholicam redierint, & quiduis eo nomine ab Donatistis passi sint. Interea tamē idem Possidius adiicit, non defuisse, qui dicerent, nō fuisse permisos Donatistas apud Potestatem, quæ causam audiuit, dicere omnia pro suis partibus, quoniam Catholice communionis Cognitor suæ fauebat Ecclesiæ. Sed inanem fuisse hanc cauillationem Possidius ostendit. Alij dicebant, precio corruptum Marcellinum fuisse. Sed hoc eadem impudētia dicebant, qua

CARTH. COLLAT. 89

qua olim cum appellassent Constantinū, & is Cæcilianū absoluisset damnassetque Donatum, cauillati sunt corruptum fuisse Imperatorem. Ac ut intelligamus nihil nō eos captasse, quod calumniarentur, etiā conquesti sunt noctu Marcellinum iudicasse. Ipsi cauillando in Collatione iā diem consumpserant, ut in tenebris effugerent. Iudex volens sua patientia iis præcidere omnem in posterum occasionem quærelæ, abiiciebat clepsydram, & patiebatur eos quiduis dicere, potius quàm actionem interromperet. Sed tamen tandem sententiam tulit, cum illi dixissent, & dixisse se confessi essent: neque, quia serius iudicauerat, propterea rem iudicatam eludi passus est. Gellius libro decimo quarto scribit Senatusconsultum nec ante exortum, nec post occasum solem factum, ra-

HISTORIA

tum fuisse. Imò & cùm de iudiciis ageretur, in 12 tab. scriptum fuit, *Sol occasus suprema tempestas esto*. Sed non eadem fuit omnium decretorum ratio: neque semper ea lex seruata est. Nam & sæpe iudices Romani imitati sunt Arcopagitas, qui non nisi noctu iudicabant, & ipse noster Iustinianus in Nou. 82. iubet pedaneos suos iudices sedere pro tribunali à summo diluculo vsque ad vespertinum crepusculum, siue vt loquitur, *εις δειλινῆς ὥρας*, neque quicquam obstat, quin si causa postulet, iudex possit diutius etiã sedere. Denique & testamēta & contractus noctu posse fieri, dubitandum non esse lex ait. L. 22. §. penult. De Testam. L. non minorem C. de Transact. Noster quidem certè Augustinus respōdens Donatistis exclamat: *Quis ferat victos homines conqueri, quòd nocte contra eos est prolata senten-*

CARTH. COLLAT. 90

tia: quasi non sæpe iudices audiendi necessitas teneat, vt vsque ad multam partem noctis sedere cogantur? An idè non est verum, quod dicitur, quia per noctem dicitur? &c. Allegat præterea quidpiam ex Psalmis. Sed nihil ad rem. Mirarer profectò, Donatistas etiam non allegasse, præcipuum eorum patronum Petilianum, raucedine (nam eam preteruisse Acta Collationis significant) impeditum ex Collatione discessisse antequam finita esset disputatio. Sed (credo) pudebat eos, tam vocalē eorum actorem, tam se frustra clamitando fatigasse, gutturque suum exasperasse, vt raucus sit factus, & ex rauco mutus.

Interfuerat Collationi Emeritus Donatista: Sed ingenuè non fatebatur se in ea victum esse, & nescio quos calumniarum fumos spargebat in sua Cæsariēsi Mauritania. Eò itaque cùm

HISTORIA

profectus esset Augustinus, non recu-
savit veluti actum agere, & Gesta
Collationis rursus exponere atque
tueri. Ait, id se fecisse Honorio 12.
& Theodosio 8. Cons. Itaque appa-
ret octo annis post Collationem id
accidisse, atque adeò eo ipso anno,
quo in Carthaginēsi Cōcilio, de quo
paulò post dicam, causa Pelagianorū
agebatur. Mirabitur aliquis, quī fa-
ctum sit, vt eo tempore Augustinus
in Mauritaniam iret. Sed ipse in epist.
207. *Eò (inquit) nos iniuncta nobis à Zo-*
simo Apostolicæ sedis Episcopo Ecclesia-
stica necessitas deduxerat. Sed quænam
ea erat? Possidius, qui interfuit Cæsa-
riensi illi actioni, non minus quàm
Collationi Carthaginēsi, ait, sedis A-
postolicæ literas compulisse Augu-
stinum cum aliis Episcopis venire in
Mauritaniam ob terminandas alias
Ecclesiæ necessitates: cūque incidis-

CARTH. COLLA T. 91
set in Emeritum eius loci Donatista-
rum Episcopum, cum eo iterum con-
gressum esse, vt is libere diceret pro
sua parte, quæcūque vellet, quia qui-
dam dictitabant eum in Collatione
prohibitum esse omnia dicere. Quid
ibi gestum sit, ipse etiam Augustinus
conscripsit, vt Gesta Cæsariēsis illius
collocutionis cum Actis Carthaginē-
sis Collationis coniungerentur. Illud
modo obiter admonebo, minus insul-
sum esse, quod exscriptores Cæturia-
rum historiæ Ecclesiasticæ nuper an-
notarunt, illi Cæsariensi repetitioni
interfuisse Imperatores Honorium
& Theodosium, quia hanc iis Consu-
libus habitam Augustinus dicat.

Superest, vt obseruemus eodē tēpo-
re cōuenisse aduersus Pelagianos no-
bilissimū illud Conciliū Carthaginē-
se: cui tamen pauciores Episcopi Ca-
tholici interfuerūt, quàm interfuerāt

HISTORIA

Collationi. Nam in hac CCLXXXVI, in illo verò CCVII numerantur.

Prosper in suo Chronico ait Pelagium anno Christi CCCCXV publicasse suum dogma, hoc est, statim post Donatistas in Collatione repressos. Anno autem CCCCXX, habito apud Carthaginē Cōcilio CCXVII Episcoporum, missa esse ad Pontificem Zosimū Synodalia decreta, quibus probatis per totū mundū hæresis Pelagiana damnata sit. Sed rē totam satis non explicat Prosper. Ex Augustini verò scriptis repetere licet, quod imprimis hīc obseruandum est.

Propter Pelagium, tempore Innocentij Pontif. cui Zosimus successit, eodem tempore conuenisse videntur duo magna Concilia, Carthaginense & Mileuitanum: illud Carthaginis & Africæ, hoc Numidiæ passim vocat Augustinus epist. 47. & 92. & 94.

CARTH. COLLAT. 92

& 106. & 110. & 157. Fateor, cū Pelagiani causam suam iudicari vellent in vniuersali Concilio Orientis & Occidentis, Augustinum id iis negasse, respondisseque rarissimas fuisse hæreses, propter quas damnandas fuerit necessaria congregatio Synodi. Sed tamen cū id scribebat Augustinus lib. 4. cōtra duas epist. Pelag. cap. vlt. iam viderat duas saltem prouinciales Synodos congregatas ad damnandam hæresim Pelagianam. Nam id scribit ad Bonifacium Pont. Rom. & multò post illas Synodos scripsisse se non dissimulat: & verò earum præiudicio fiebat, vt tantò magis Pelagianis negaretur quod præterea calumniosè postulabant. Credo equidem eos cauillatos esse, quod Palladium quendam Arrianum in Aquilleiēsi Synodo eludendi causa causatum esse legimus, cū eam Synodum refugere

HISTORIA

se diceret, quia vniuersalis non esset. Sed quod Ambrosius, qui ei Concilio præerat, respōdit Palladio, Augustinus Pelagianis respōdere potuit: tametsi Ambrosius hoc plus haberet, quod in Niceno Concilio damnata esset hæresis Arriana. Porro memorabile est quod Augustinus præterea significat, Pelagianos Collationem postulasse, qualis cū Donatistis fuerat. Sed meritò Catholicos eam refugisse, ne actum agerent.

Cæterum etsi Augustinum Concilio Mileuitano potius quàm Carthaginensi interfuisse dicamus, tamen cū Mileuitanum citius finitum fuerit, & Carthaginense diutius durarit, non negamus & huic interesse tandem illum potuisse. Ineptū tamen est, quod Scriptores Centuriarū annotant, Augustinum ei præfuisse, ex eoque ad Innocentium scripsisse. Aurelium po-

CARTH. COLLAT. 93

tius dicere oportuit: sicuti & is primo loco nominatur in epistola eius Concilij ad Innocentium, in qua Augustinus non nominatur: tametsi epistola relata sit inter Augustini epistolas, numero xc, sicuti & responsum Innocētij subiectū est, numero xc i. Cæterum tam ex Mileuitano Concilio, quàm deinde ex vrbe Carthaginensi Augustinus cum suis Collegis rescripsit eadem de re ad eundem Innocentium epist. 92 & 95, & extat ad vtranque responsum Innocētij epist. 93 & 96. Augustinus lib. i. contra Iulianum cap. 2 simpliciter ait, Innocentium Africanis respondisse Conciliis, quod antiquitus Apostolica sedes & Romana Ecclesia cum cæteris tenet.

Porro cū Patres Concilij Carthaginensis in sua ad Innocentium epistola narrent, fermè ante quinquennium fuisse in Ecclesia Carthaginēsi

HISTORIA

agitata[m] causam Celestij, apparet nō modò Pelagianam hēresim publicatā fuisse citius q̃ Prosper annotet, sed & damnatam ibi esse, quo tempore Donatistarum causa eodem in loco agitabatur, tametsi Augustinus in Donatistis refellendis tunc occupatus, Pelagianos nondum aggressus esset. Sanè lib. 2. Retract. cap. 33. significans Celestium Pelagij discipulum fuisse ibi damnatū ante suum magistrum, *Celestius* (inquit) *discipulus eius iam propter tales dissensiones apud Carthaginē in Episcopali iudicio, ubi ego non interfui, excommunicationem meruerat.*

Patres Mileuitani Concilij (inter quos Sylluanus primo loco, Augustinus octauo numeratur) in sua ad Innocentium epistola aiunt sese ad eum de Concilio Numidiæ scribere de Actis contra Pelagiū, imitantes Carthaginensis Ecclesiæ prouinciæque

CARTH. COLLAT. 94
coepiscopos. Ergo iam editum erat decretū Concilij illius Carthaginensis contra Pelagianam hēresim. Responsum autem Innocentij Pontif. ad patres Mileuitanos datum esse dicitur. vi Kal. Februa. Honorio & Constantio Cos. Ego puto legendum, *Constāte & Constantio Coss.* sicuti & in Codice hi Consules coniunguntur. Fuit quidem hic Constantius 2. Cos. cum Honorio Imp. Sed tunc Innocentius erat mortuus, vt ex Chronico Prosperi apparet. Cæterum Constantem & Constantium Cos. fuisse anno cccc xv i, indicat idem Prosper: vt si eo anno responderit Innocentius Mileuitanis Patribus, necesse sit Concilium Carthaginense contra Pelagianos inchoatū esse statim post Collationem contra Donatistas. Porro Augustinus in epist. 47. loquēs de dānatione hēreseos Pelagianæ, ait nō

HISTORIA

modò de Concilio Carthaginis prouinciæ & Numidiæ scriptū ad Innocentiū Papam fuisse, sed & aliquantò diligentius à quinque Episcopis. Hi fuerunt Aurelius, Alypius, Augustinus, Euodius, & Possidius, qui etiam (excepto Euodio) vt cum Donatistis in Collatione committerentur, selecti fuerant. Est autem memorabile, quod Augustinus in epist. 110. narrat, duobus Conciliis Numidiæ & Carthaginis, curam scripturarum sibi ab Episcopis impositam esse. Vnde coniecere licet, quanti tum fieret hic Antistes: & tamen superauit expectationem. Verum illud modo dico, Aurelium Carthaginensis Concilij, cui præfuerat, & Augustinū Mileuitani, cui interfuerat, sententiam contulisse, & tribus aliis adiunctis eandem rursus causam egisse, ex vrbeque Carthaginensi ad Innocentium diligētius scri-

CARTH. COLLAT. 95
psisse. Est epist. 95, cuius principium est: *De Conciliis duobus prouinciæ Carthaginensis & Numidiæ ad tuam Sanctitatem à non paruo Episcoporum numero subscriptas literas misimus.* Nempe eas miserat Aurelius ex Carthaginensi, Augustinus verò ex Mileuitana Synodo.

Postea mortuo iam Innocentio videntur plures, quàm antea, Carthaginem rursus conuenisse Episcopi, qui eandem causam discuterent. Augustinus, vt prius Concilium Carthaginense vocat Conciliū prouinciæ Carthaginis, sic istud alterum, quod ad Zosimum Innocentij successorē scripsisse narrat, vocat Concilium Africanum, in epist. 47. Sed eiusdem Concilij quandam fuisse, vt vocat, continuationem, pluribus ex Africa concurrentibus, & iis, qui antea Mileuitano interfuerant, cum iis qui Cartha

HISTORIA

ginensi, conuenientibus, meritò aliquis dixerit: Sicuti & rursus quoddā posterius plenarium Concilium totius Africæ eandem ob causam conuenisse Augustinus significat in epist. 47. Neque dissimilis quædam fuit Constantinopolitani Concilij, quod fuisse secundū vniuersale aiunt, conditio, cum Patres modò dimitterentur, modò reuocarentur. Cæterum cum historici ista confusè narrāt, neque quicquam distinguūt, multa imperitè miscent, quæ discernenda sunt, & credulum lectorem sæpe fallunt.

Prosper annotat Concilium Carthaginense ad Zosimū scripsisse Honorio XII & Theodosio VIII Coss. anno Christi ccccxx. Acta indicant, iis Coss. in eo Concilio pronunciatum fuisse contra Pelagianam hæresim, & Augustinum interfuisse significant. Cæterum ipse Augusti-

CARTH. COLLAT. 96
nus narrat sese iisdem Coss. XII Calend. Octobris Casareæ in Mauritania congressum esse cum Emerito Donatista, & Carthaginensis cū Donatistis Collationis iudicium defendisse. Adeò nihil non & faciebat & præstabat optimus Antistes, de Ecclesiæ salute sollicitus.

Porrò ad Zosimum ex Africano Concilio scriptū, & à Zosimo rescriptum ad vniuersos totius orbis Episcopos fuisse ait August. epist. 47. Sed eius scripti rescriptiue nihil extat. Addit Augustinus, *Et quod posteriori Concilio plenario totius Africæ contra errorem Pelagii breuiter constituimus.* Sed nihil præterea de eo plenario Concilio, cui se magis interfuisse significat, quod dicam habeo, nisi quod ea quæ circumferuntur Acta Concilij Carthaginensis, vt Pelagij nō meminerūt, sic indicāt postremò agitaram fuisse

HISTORIA

aliam, cuius apud Augustinum nulla est mentio, causam Apiarij Presbyteri, & in ea questionem de iure prouocationis aduersus Legatos Zozimi, scriptumque ea de re fuisse ad Bonifacium Zozimi successorem, & denique ad Celestium Bonifacij successorem: vt si ita sit, necesse sit, hoc concilium multis annis durasse. Sed vereor, ne multa & confusè & falsò iactentur ea de re. Non inficior questionem eius generis aliquam agitam esse: sed fideliter & simpliciter recitanda esset: nō autem contumeliosis additionibus contaminanda. Bonus Beza iubet nos de ea iudicare ex Græco, potius quàm ex Latino textu. Sed an existimat, Acta Africana Græcè potius quàm Latine scripta primū fuisse? Rectè sanè Africani patres de Nicēnis Canonibus iudicandum esse putarunt ex archetypis & authenticis

CARTH. COLLAT. 27
cis libris Græce scriptis. Sed eadem ratione dicam de Africanis Canonibus iudicandum esse ex archetypis Latine scriptis. Non minus ineptum est, quod idem Beza in eadem sua confessione, hoc concilium Carthaginense, in quo illam quæstionem falsi iudicatam esse stomachosè narrat, vocat tertium: & paulò post sui immemor vocat Sextum: & posteaquā Bonifacium pro Zosimo impotenter accusauit, exclamat decretum in hoc Concilio Carthaginensi fuisse, vt qui Romam prouocaret, abdicaret, siue (vt ait) deponeretur. Sed vnde hausit hoc decretum? Nam ne ea quidem, quæ laudat, Acta eius meminerunt: Nempe abs suo magistro, qui eadem in hoc genere temeritate fingit Zozimum, & eius successores voluisse, vt quod in Mileuitano Concilio decretum fuisse ait, abrogaretur in Cartha-

HISTORIA

ginēsi. Atqui Veteres non narrant in Mileuitano aliquid decretum esse contra voluntatem Romani Antistitis. Imò Innocentius, eius Concilij Acta contra Pelagianos, quæ ad eum missa sunt, vehemēter laudat. Et paulò post Augustinus epist. 95. cum ad eum scriberet ex sententia suorum collegarum de Pelagiana hæresi iam damnata in Cōciliis duobus Carthaginēsi & Mileuitano, petit nihilominus, ut in urbem Romam Pelagius citatus trahatur. *A tua (inquit) veneratione acciendus est Romam, & diligenter interrogandus.*

Sed quid dubitaret Beza affirmare, cum etiam in eodem suo libello docuerit Concilium Mileuitanum ante mille ducentos annos habitum esse: hoc est, ante tempora Augustini? & ex sui præceptoris dictatis repetat Concilium Aquilleiense, cui præfuit

CARTH. COLLAT. 98

Ambrosius, fuisse vniuersale? Quid dici posset impudētius? Illud postremò dicam de Concilio Carthaginensi siue Africano: in eius Canonibus aliquid inueniri quod ad Donatistas pertineat. Quicquid tamen illud sit, mancum, & mutilum & confusum esse, dependere ex præiudicio Collationis Carthaginensis.

Iam verò velim, ut cum Carthaginensi Collatione Catholicorum quæ habita est cum Donatistis, conferatur altera, quæ fuit Arrianorum cum Catholicis, annis circiter 70. post superiorem, indicta ab Hunnerico Vandalo, non minus crudeli tyranno, quàm furioso Arriano, ut eam describit Victor Vricensis lib. 2. & 3. Sic enim etiā intelligitur discrimen, quod hîc obseruari vtile est. Ac principio quidem, Edictum illius Hunnerici euocatis catholicos, quos

vocat Homusianos, speciosè com-
 positum est non minus quàm fuerat
 ipsius Honorij Imp. vel Marcellini
 Donatistas euocantis. Eugenius Epi-
 scopus Carthagenensis audiens man-
 data Hunnerici, respondet tam suo
 quàm suorum in Africa Catholicorum
 nomine, sese minimè recusare
 refugeréve Collationem, quam im-
 perabat Hunnericus: sed petere, vt
 etiam vocentur transmarini Catho-
 lici: quia sine iis non possit agere
 communem causam, præsertim ta-
 lem tantàmque. Id autem obtende-
 bat, vt cum transmarini adessent, in
 quos sæuire nō auderet Hunnericus,
 ne Imperatorem eorum offenderet,
 tantò liberior esset disputatio. Alio-
 qui nefas non fuisse prouinciales coi-
 re conuentus ad disputandum, Victor
 ipse fatetur. Et verò Eugenius cum
 suis ad diē venit, vt cum Arrianis con-

ferret, sicuti Hunnericus mandarat.
 Cæterum cum tyrānus in suo edicto
 pollicitus Catholicis esset omnia tu-
 ta, fidem statim infregit, & iis, qui ve-
 nerant, manū iniicit: sæuit in doctissi-
 mos: eosque etiam necat. En quale
 fuerit principium illius Collationis.
 Qui tamen superstites erant, non dif-
 fugiunt: imò vt disputatio sine tumul-
 tu transigeretur, eligunt ex suo ordi-
 ne quosdam, qui pro omnibus lo-
 quantur: sicuti in altera Carthaginensi
 Collatione factum fuerat. Cæterum
 cum Arriani æquo iure se ad dispu-
 tationem comparare deberent, vo-
 lunt, vt eorum nescio quis Patriarcha
 Cyrillus, sit iudex: & cum magno sa-
 tellitio armatū collocant in alto sug-
 gestu. Catholici cōqueruntur de tali
 forma iniquissimi iudicij: sed frustra.
 Imò accusantur, quod se vocent Ca-
 tholicos, & magnis aduersariorū cla-

HISTORIA

moribus propè obruuntur. Tum verò nostri, iis ultro largiuntur, ut Catholicorum nomen veluti suspendatur, donec quæstio definita sit: & ut ad rem veniant, edunt scriptam suæ fidei confessionem, quam tueri instituunt. Quid Arriani? Cum vicissim suam edere deberent, tantùm clamāt nostros esse seditiosos, & inflammāt suum Hunnericum. Hic statim contra nostros edicit, quod Christiani Imperatores in Donatistas edixerāt. En qualis catastrophe illius Collationis fuerit. Sed legatur historia tota apud Victorem Uticensem, & ex eo cognoscatur, qualis tunc esset status Ecclesiæ Carthaginensis. Nulla tunc mentio Donatistarum. Nam hi in Africa Arrianis celsisse videtur. Neque tamen alioqui desierant. Nam & Gregorij Pont. temporibus multos passim fuisse, ex eius epistolis apparet.

CARTH. COLLAT. 100
Liberata tandem fuit Ecclesia Africana, & pulsus Vandalis restituta suæ libertati Imperioque Rom. & licet tēpora valde barbara atque tenebricosa essent, tamen nō desiit cogere pias Synodos, religionis tuendæ causa, ut apparet ex Carthaginensibus Conciliis contra Monothelitas.

FINIS.

